

Copenhagen Business School

Cand.merc. aud

Kandidatafhandling

REVISORS UAFHÆNGIGHED

Konsekvenserne af forordningen

Auditor independence Consequences of the regulation

Wasaf Khan

Morad Boiaala

Frist: 15. maj 2017

Vejleder: Karsten Andersen

Antal anslag: 259.779

Executive summary

This thesis is based on the actions of the European Commission's introduction of mandatory rotation and the prohibition of certain non-audit services, as well as the restriction of 70% of non-audit services, which has affected the accounting profession. Back in 2010, the requirements for the regulation were introduced as part of the Green Paper "Audit Policy: Lessons from the Crisis". The European Commission considered it necessary to restore the stakeholders' confidence to the auditors after the financial crisis and to achieve financial stability in the future as well.

Independence is the most important part of the auditor's role when they audit companies, but also because the public expect that from them. At the same time the auditor is the companies most preferred adviser to improve the company, which in some cases can raise doubts about the auditors' independence. This creates a paradox, and as for the auditors they must ensure that the company accounts does not contain material misstatements as an objective third person, while advising the same companies for their benefit with the insight and knowledge they have in the companies. The public meant that a thorough and clean audit was the solution to restore confidence in the market. European Commission introduced mandatory rotation, which is divided into partner rotation and firm rotation, with the aim of strengthening the independence by avoiding long-term relationships between the client and the auditor, as well as to increase the objectivity and dynamics of the audit industry to promote competition. Moreover, the prohibition of certain non-audit services and a 70% restriction of other non-audit services have broken the confidence of stakeholders since it leads to the suspicion of the auditors' independence.

The companies of public interest entities are of major importance to stakeholders and society, for the reason that they have a greater influence on their surroundings. If the accounting information of the companies is published with significant misstatements, it can cause fatal consequences for stakeholders and societies, which in worst scenarios will result in bankruptcies.

The actions of the EU Commission of mandatory rotation as well as the prohibition and restriction of non-audit services, will be analysed and the impact it will have on the audit firms as well as for the auditor's independence and quality.

Indhold

1. Indledning	4
1.1 Problemformulering	5
1.2 Afgrænsning	6
1.3 Metodevalg	7
1.3.1 Anvendte kilder	9
1.3.2 Kildekritik	10
1.3.3 Litteratur	11
1.4 Afhandlingens Struktur	12
1.5 Begrebsafklaring	14
2. Teoretiske grundlag	15
2.1 Agent-principal teorien	15
2.2 Forventningskløften	19
2.3 Revisors uafhængighed	21
2.3.1 Uafhængighedsteorier	23
2.3.1.1 Mautz og Sharaf	23
2.3.1.2 David Flint	29
Revisors uafhængighedsbestemmelser	35
2.4 Revisionskvalitet	41
2.4.1 Definitioner af revisionskvaliteten	42
2.5 Grønbogen	45
2.5.1 De kritiske spørgsmål	46
2.6 Den internationale regulering	47
2.6.1 Tvungen firma- og partnerrotation	49
2.6.2 De forbudte revisionsydelser	50
2.6.3 70 % begrænsning af ikke-revisionsydelser	52
2.7 National regulering	52
2.7.1 Revisors uafhængighed	54
2.7.2 Partnerrotation	55
2.7.3 Vederlag	55
2.7.4 Revisionsudvalget	58
2.8 Delkonklusion – revisors uafhængighed	61
3. Analyse	63
3.1 Hvordan er forordningen blevet modtaget?	63
3.1.1 Holdningerne til tvungen firmarotation	64
3.1.2 Holdningerne til ikke-revisionsydelser	66
3.2 Forbuddet mod ikke-revisionsydelser	70
3.2.1 Argumenterne for en forbudt ikke-revisionsydelse - FSR/Danske Advokater	71
3.2.1.1 Opgøret mellem advokater og revisorer – Firmarotation	75
3.2.2 Interessenternes tillid til revisorer som udbyder ikke-revisionsydelser	76
3.2.3 Hvilke konsekvenser vil forbuddet mod ikke-revisionsydelser medføre?	83
3.3 70%-begrænsningen af ikke-revisionsydelser	84
3.3.1 Forholdet mellem ikke-revisionsydelser og honorarer for den lovpligtige revision	85
3.3.2 Big Fours fordeling af omsætning	89
3.4 Tvungen rotation	92

3.4.1 Danske advokaters vurdering	92
3.4.2 Revisors vurdering	94
3.4.3 Branchens vurdering	98
3.4.4 Lars Kiertzner vurdering på den nye revisorlov/rotationsregel	101
3.4.5 Fordele og ulemper ved den nye rotations regel	102
3.5 Revisionskvalitet.....	103
3.5.1 Reguleringens betydning for revisionskvaliteten – Revisors vurdering	107
3.5.2 Reguleringens betydning for revisionskvaliteten – Branchens vurdering.....	108
3.5.3 Reguleringens betydning for revisionskvaliteten – Lars Kiertzners vurdering	108
3.6 Hvad gøres der for at forbedre kvaliteten i branchen fra FSR.....	109
3.6.1 Forslag til forbedring af kvaliteten	110
3.7 Delkonklusion – analyse af revisors uafhængighed	112
4. Konklusion	114
5. Perspektivering	117
6. Litteraturliste	119
Bilag.....	124
Bilag 1	124
Bilag 2	124
Bilag 3	125

1. Indledning

Finanskrisen tilbage i 2007 havde store konsekvenser for samfundet og økonomien i hele Europa, som resulteret i nedgange for både virksomheder og banker. Samfundet er derfor blevet bevidst om, hvilke konsekvenser det kan have, hvis disse kriser ikke forebygges. De store banker har derfor oplevet, at kravet til at drive en bank er blevet strengere, bl.a. fordi bankerne er med til at skabe økonomien og derfor er en vigtig faktor for Danmarks økonomi (Børsen 2013, Nye bankkrav for 85 milliarder).

Denne indflydelse på bankerne har ikke mindst haft en påvirkning på revisionsbranchen. Da bankerne går under definitionen PIE-virksomhed¹ ligesom hedgefonde, vurderingsbureauer, tilsynsmyndigheder og centralbanker, har det været et meget omdiskuteret emne at skulle sikre den finansielle stabilitet efter finanskrisen. Konsekvensen var nemlig at revisorerne afgav blanke revisionspåtegninger for flere banker, som stod med store tab på de balanceførte og ikke-balanceførte poster. Der har derfor været fokus på revisorens rolle, om hvorvidt EU-Kommissionen mente at lovgivningen var tilstrækkelig, eller om der skulle gøres yderligere.

EU-Kommissionen har i den forbindelse valgt at indgå et samarbejde med rådet for finansiell stabilitet og G20. Vigtigheden af den finansielle stabilitet skyldes, at PIE-virksomheder er i offentlighedens interesse, og hvis der udgives regnskabsinformationer af disse virksomheder som indeholder væsentlige fejlinformationer, kan det have en effekt på interessenterne, men også på samfundet. Offentligheden mener som helhed, at en revision som bliver udført korrekt og grundig nok, er nøglen til tilliden til markedet. Det vil derudover være med til at bidrage til investorbeskyttelse, mener EU-Kommissionen (Grønbogen 2010, p. 3). EU-Kommissionen har derfor drøftet vigtige emner indenfor revisionsbranchen, som er revisorens uafhængighed, revisorens rolle, revisionsfirmaernes ledelse, tilsyn med revisorerne og sammensætningen af revisionsbranchen, som skal være med til at øge sikkerheden af finansiell stabilitet og tillid fra investorerne.

Det har også vist sig, at ca. 40 pct. af virksomhedslederne har mindre tillid til kvaliteten for revisorens arbejde, end de havde inden finanskrisen. Dette er også et problem, da det er vigtigt i revisionsbranchen, at der er tillid og troværdighed til revisor (Berlingske Business 2013, Knas i

---

¹ Public interest entities

ægteskabet). Dette har været med til, at EU-kommissionen har valgt at indføre nogle ændringer, som skal være med til at stramme op på revisorens uafhængighed for at forebygge, at disse udfordringer opstår igen.

Der er blevet indført en forordning og et direktiv af EU-kommissionen, som har begrænset revisionsbranchen på mange områder for at kunne maksimere deres omsætning som tidligere. Det er blevet indført i både forordningen (Europa-Parlamentets og Rådets forordning nr. 537/2014) og i direktivet (Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43/EF), at der skal være tale om en firmarotationsordning, hvor selve revisionsfirmaet ikke må fortsætte som en revisor hos en PIE-virksomhed efter 10 år, men skal træde af efter denne periode. PIE-virksomheden skal føre en udbudsprocedure, hvor de skal vælge en revisor igen, og det er også muligt at vælge det samme revisionsfirma igen, så det sammenlagt svarer til 20 år. Desuden gør partnerrotation sig også gældende for de ledende revisionspartnere, som efter 7 år skal i en afkølingsperiode på 3 år. Hensigten med denne regulering har været at opretholde uafhængigheden. Herudover skal revisionsfirmaer, som reviderer PIE-virksomheder, også være opmærksomme på, at honorarerne, som revisionsfirmaerne modtager for ikke-revisionsydelser hos PIE-virksomhederne, maksimalt må udgøre 70 % af gennemsnittet af de seneste tre års betalinger af revisionshonorarer for lovpligtig revision. Reguleringen er trådt i kraft fra d. 17. juni 2016 (Füchsel et. al 2015, s. 22).

Afhandlingen har til formål at undersøge, hvorvidt tiltaget om tvungen firma- og partnerrotation, et forbud mod en række ikke-revisionsydelser og begrænsning på 70 % af ikke-revisionsydelser vil styrke revisors uafhængighed. Det vil desuden blive vurderet, om det er med til at øge tilliden blandt de forskellige regnskabsbrugere og virksomhedsledere, eller om det vil være en anden konsekvens, og resultere i en mindre effektiv revision. Et revisorskifte kan nemlig også svække revisors forståelse for virksomheden, fordi en ny revisor, skal opnå den samme forståelse som den tidligere revisor har haft, hvilket også kan forlænge processen for revisionen.

1.1 Problemformulering

De ændringer, der er trådt i kraft, har været med til at påvirke revisionsbranchen over stort set hele Europa. Der er blevet skærpet regler og love, som har haft en stor indflydelse på revisorerne tværs over hele Europa grundet EU-forordning, som bl.a. har været medvirkende til, at revisorerne skal opretholde deres uafhængighed overfor kunderne ved EU-forordningen. Det interessante vil

dog være at undersøge, om EU-Kommissionen har udarbejdet en regulering, som vurderes at have den forventede virkning. Herunder er problemformulering formuleret således:

Hvilken effekt vil den tvungne rotation, de forbudte ydelser samt 70 %-begrænsning af ikke-revisionsydelser have på de danske revisionsfirmaer, revisors uafhængighed og revisionskvaliteten?

1.1.2 Underspørgsmål

For at kunne svare på ovenstående problemformulering vil følgende underspørgsmål blive anvendt til at besvare problemformuleringen:

Teori

- Hvilken forventning stiller offentligheden til revisor?
- Hvordan defineres uafhængighed, og hvilken betydning har dette for revisor?
- Hvordan defineres revisionskvalitet?
- Hvilke retskilder regulerer revisors uafhængighed?
- Hvordan vil EU-Kommissionens tvungen rotation og forbudte ydelser påvirke revisionsbranchen?

Analyse

- Hvilke holdninger har der været om EU-Kommissionens forordning af interessenterne og revisorerne?
- Hvordan vil de forbudte ydelser og 70%-begrænsningen påvirke revisionsbranchen?
- Har den tvungne rotation opfyldt EU-Kommissionens hensigt, og hvilken effekt vil den have?
- Vil revisionskvaliteten blive forbedret ved gennemførelse af den nye regulering?

1.2 Afgrænsning

Med udgangspunkt i ovenstående problemstilling er det essentielt at afgrænse sig fra visse områder for at belyse de vigtigste punkter (som afhandlingen vil sætte særlig fokus på), da det primært drejer sig om EU-forordningens tiltag af rotationsreglen samt udbud af ikke-revisionsydelser.

Desuden vil det blive set fra et synspunkt, som vedrører de danske revisorer, interessenterne og hvad der har en indvirkning på Danmark indenfor revisionsbranchen af forordningen og direktivet, som er vedtaget i EU. Dette vil sige, at der ikke vil blive sat fokus på revisionsbranchen i hele EU, fordi påvirkningen på den danske revisionsbranche også afspejler resten af EU i et mindre omfang. Der vil stadig blive anvendt udarbejdet empiri og analyser fra udlandet, da det kan give en ide om den effekt, som det vil have for Danmarks fremtidige revision.

Den internationale lovgivning og retningslinjer vil også blive anvendt, da det er efter disse, at den danske lovgivning har indordnet sig. I den danske lovgivning vil der primært gøres brug af revisorloven, men årsregnskabsloven vil også blive anvendt i mindre omfang.

Der vil ikke blive udarbejdet primære datakilder som spørgeskemaer eller interviews omkring investorernes syn på revisors arbejde. Dette skyldes, at der allerede er udarbejdet tidligere undersøgelser, som vedrører investorernes holdninger og syn på revisorer og revisionsbranchen, som vil bruges i afhandlingen.

Der afgrænses fra den induktive metode, da det vurderes at dette kan føre til en konklusion, som ikke er retvisende. Dette skyldes at der ud fra et specifikt tilfælde udledes en teori, som skal repræsentere den generelle teori. Dette er ikke hensigtsmæssigt, da det specifikke tilfælde kan være et tilfælde, som ikke finder sted hos de andre revisionsfirmaer. Vi mener derfor, at den deduktive metode vil give et mere retvisende billede.

De statslige virksomheder som indgår i lov om kommunernes styrelse og almindelige virksomheder § 60, vil der heller ikke blive undersøgt nærmere omkring. Der vil være fokus på de virksomheder, som kan defineres som PIE-virksomheder, heraf børsnoteret, hvorfor der kun vil blive undersøgt nærmere om disse.

Afhandlingen vil blive afsluttet d. 15. maj 2017 og derfor vil offentliggjort informationer afgrænses til d. 10. maj 2017

1.3 Metodevalg

Der vil i denne afhandling gøres brug af den retsdogmatiske metode for at kunne være i stand til at systematisere, beskrive og fortolke/analysere gældende regulering. Det ville blive anvendt i forbindelse med revisorreguleringen samt de ændringer, som EU-forordningen har vedtaget på

baggrund af finanskrisen (Retsdogmatisk metode anvendes for at kunne opstille en rækkefølge som er følgende indhold):

1. Regulering
2. Retspraksis
3. Retssædvaner
4. Forholdes natur.

Der kunne også have været anvendt retskildelære uden rangordenen. Men da det er mest hensigtsmæssigt med anvendelse af retsdogmatisk fortolkning er denne blevet valgt som tilgangen til fortolkning af regulering som ovenstående.

Grundloven har forrang for regulering. Reguleringen har forrang i den rækkefølge, som er beskrevet foroven. Det vil sige, at der er et hjemmelskrav, når der ses opad i hierarkiet, såvel som at en retspraksis har hjemmel i en regulering og reguleringen må ikke være i strid med grundloven. (*Retskilder og retsteorier, 2014, side 34-35*). Som medlem af EU er Danmark bundet af EU's forordninger, direktiver og afgørelser. Det er Kommissionen, som en udøvende instans, der sørger for at retsakterne, som vedtages af EU, bliver gennemført, da de har initiativmonopol på lovgivningsområdet (*Tvarnø et. al 2014, side 132*).

Den deduktive metode

Der er som udgangspunkt to tilgange til at komme frem til en teori. Der kan gøres brug af enten den induktive eller den deduktive metode. Ved den induktive metode arbejdes der med et specifikt tilfælde, som skal udforme en generel teori for den almene viden. Ved den deduktive metode arbejdes der til gengæld med det generelle, hvor vi opstiller en hypotese herfra, som bliver testet ved en stikprøve i et specifikt tilfælde, som bekræfter eller afkræfter den generelle teori (Voxted 2010, S. 105).

Der vil blive gjort brug af den deduktive metode, fordi det vurderes, at EU-forordningens vedtagelse af rotationsreglen og de forbudte revisionsydelse har påvirket revisionsbranchens indtjening og sikret uafhængigheden yderligere for regnskabsbrugerne. Vi vil bekræfte eller afkræfte vores generelle teori, ved hjælp af interviews og gennemgang af tidligere udarbejdet datakilder, som skal føre til en konklusion.

1.3.1 Anvendte kilder

Udarbejdelsen af afhandlingen vil ske med det formål at komme frem til et repræsentativt resultat på baggrund af teorien og analysen. Der vil både blive gjort brug af primære samt sekundære kilder. Dette skyldes, at de primære kilder oftest er tidskrævende at finde frem til, og at der kan derfor spares tid ved anvendelsen af sekundære kilder. I afhandlingen finder den primære litteratur sted ved anvendelse af forordninger, direktiver, revisorloven og bekendtgørelser med hjemmel i loven. Disse kilder er objektive og mere pålidelig, da der ikke er tale om nogen subjektivitet eller egeninteresse ved dannelsen af lovgivning.

Derfor er det essentielt, at kildernes relevans vurderes, når der er tale om sekundære kilder, som allerede er tilgængelig data på internettet. Dette kan være fordi, sekundære kilder er blevet anvendt til andre formål tidligere. Desuden kan det også være skrevet med andre holdninger til emnet og derfor mere subjektiv da forfatteren har en anden interesse i den angivne litteratur, som gør dem mindre valide. Vi vurderer, at de anvendte sekundære kilder vil være anvendelige, da der har været grundige overvejelser om de nye reguleringer vedrørende revisionsbranchen.

Kvantitative data

De kvantitative data som vil blive anvendt omfatter årsregnskaber. Der vil blive gjort brug af årsregnskaber for bl.a. at komme frem til de relevante data, som vedrører honorarer og vederlag, som revisorer modtager. Herudover vil der blive anvendt andre statistiske materialer, som skal være med til at belyse statistikkerne over tidligere udarbejdet spørgeskemaundersøgelser, som omhandler holdninger og synspunkter fra interessenter og revisorer i analysen. Kvantitative data er data som kan opgøres til tal eller kan måles (Bryman et al., 2015, s. 164).

Kvalitative data

Kvalitative data er data, som ikke kan opgøres i tal eller måles. Her arbejdes der med data som bygger på avisartikler og bøger indenfor revision for at redegøre for teorien, som findes relevant til emnet (Bryman et al, 2015, s. 393-395).

For at kunne få en bred forståelse af dette emne ved vores kvalitative undersøgelser vil der også blive foretaget interviews som skal være med til at svare på vores problemformuleringen. Interviewene vil blive foretaget som en semi-strukturerede interviews, hvor der klargøres nogle generelle interview spørgsmål til respondenterne. Der vil ud fra den foretagne dialog blive spurgt

uddybende ind til de svar, det findes relevant at have et større kendskab til. Dette er en af kendetegnene ved et semi-struktureret interview, hvor interviewer kan være åbensindet og uformel ved spørgsmålene på interviewet (Bryman et al., 2015, s. 213-214).

Der vil blive lagt vægt på, hvem respondenterne er, da det foregår indenfor revisionsbranchen, og derfor er essentielt, at respondenterne har et større kendskab til branchen indenfor dette område. Dette skal være med til at give interviewerne tanker og ideer, om hvordan der bør ses på den tvungne rotation og udbud af ikke-revisionsydelser. Hensigten med interviewet vil være at få en be- eller afkræftelse af, om revisorernes uafhængighed bliver styrket, eller om det har en anden negativ effekt på branchen.

For at få et syn på revisorbranchen i Danmark er der blevet foretaget et interview med Lars Kiertzner som er statsautoriseret revisor og chefkonsulent hos FSR. Lars Kiertzner udtaler sig dog ikke på FSR's vegne, men som person. Her er der blevet interviewet med henblik på at få en generel vurdering af tvungen rotation og de forbudte ydelser.

For at få en indsigt i hvordan revisorerne vurderer, disse tiltag har påvirket dem, og hvordan de mener, fremtidsudsigterne ser ud. Har vi valgt at udføre et interview hos KPMG som også er med i Big four. Hos KPMG interviewes Jon Beck, som er underskrivende statsautoriseret revisor og har stor erfaring og kendskab til branchen.

Derudover er der blevet udført et interview hos Dansk Industri for at få nærmere indsigt i et synspunkt fra både PIE-virksomhederne og revisionsfirmaerne. Respondenten hos Dansk Industri er Kristian Koktvedgaard, som er fagleder og arbejder indenfor moms & regnskab,

1.3.2 Kildekritik

Kildekritikken er essentiel, da der vil blive arbejdet med mange forskellige kilder som bl.a. også vil være sekundære kilder, hvor at der vil være fokus på hvem der er afsender af kilderne, for sikre sig at der er tale om objektivitet i kilden. I tilfælde af at afsenderen fx skriver kilderne for at fremme egeninteresse, kan det føre til at den kilde ikke kan danne grundlag for et objektivi synspunkt. Derfor vil der være fokus på at være kildekritisk for at komme frem til et repræsentativt resultat som besvarelse af problemformuleringen.

Kilderne som vil blive anvendt, vil som udgangspunkt gå op til 5 år tilbage, medmindre vi vurderer at andre kilder har relevans for dette emne. I så fald vil der blive anvendt kilder, som går længere

tilbage, fra bl.a. finanskrisen som også har en betydning i dette emne og Grønbogen: Læren af krisen (2010).

Nyhedsartiklerne som er blevet anvendt heraf Berlingske Business og Børsen, vurderer vi heller ikke at være absolut objektive, og der vil være en kritisk tilgang til, hvad der bliver skrevet i artiklerne ved at få det bekræftet igennem andre kilder.

Der vil være en kritisk stillingtagen til de foretagne interviews, da respondenterne ikke nødvendigvis er 100 % objektive. Respondenterne vil med stor sandsynlighed besvare nogle af spørgsmålene med en vis form for subjektivitet, og dermed udtrykke egne meninger. Det vil derfor blive vurderet, hvorvidt svarene er repræsentative eller om de ikke vil være anvendelige, desuden vil der blive set på om der er enighed iblandt de forskellige interviews, som kan bekræfte om det er en subjektiv påstand eller om det kan bekræftes blandt flere forskellige parter.

Lars Kiertzner fra FSR

Lars Kiertzner er Chefkonsulent hos FSR- Danske revisorer som repræsenterer revisionsbranchen i Danmark. Vi er derfor bevidste om at Lars Kiertzner vil have en subjektiv holdning, som er med til at fremme revisionsfirmaernes interesse. Vi mener det er derfor vigtigt, at kunne bekræfte at Lars holdninger er objektive ift. andre kilder.

Jon Beck

Jon Beck som er underskrivende partner i KPMG, må anses, at udtale sig i revisorerne favør. Det betyder naturligvis, at vi er bevidste om, at vi skal være kritisk i forbindelse med hans udtalelser. De vil nemlig være farvet grundet hans stilling og interesser. Vi vil derfor minimere risici for subjektivitet, ved at se om der er enighed om Jons holdninger.

Kristian Koktvedgaard

Kristian Koktvedgaard udtaler sig på baggrund af branchens interesser, hvilket betyder at vi også her skal være kritiske i forbindelse med hans udtalelser. Da hans udtalelser kan bære subjektivitet på vegne af branchen.

1.3.3 Litteratur

Der anvendes tilgængeligt litteratur om dette emne. Der vil være primær litteratur som lovgivningen og sekundær litteratur som bøger og artikler. Der anvendes videnskabelige

databaser, som vil be- eller afkræfte vores teori om effekten fra rotationsreglen og forbudte revisionsyndelser.

Litteraturen har til formål at fremskaffe den nødvendige information for at besvare problemformuleringen, men også at redegøre for teorien og dermed give læseren en forståelse af de væsentlige emner, som indgår i besvarelsen af problemformuleringen.

1.4 Afhandlingens Struktur

Afhandlingen omhandler EU-forordningens vedtagelser, som har haft en effekt på revisionsbranchen. Det interessante er at finde ud af, om effekterne har været positive eller negative. Formålet er at give læseren den fulde forståelse af hele emnet, og derfor blevet inddelt i flere kapitler. Læseren har derfor mulighed for at få et større indblik, fra start til slut. For at kunne konkludere ovennævnte problemformulering på bedste vis, vil den derfor blive inddelt i fem afsnit:

1. Indledning
2. Teori
3. Analyse
4. Konklusion
5. Perspektivering.

Der vil i kapitel 2 blive beskrevet alle de relevante teorier, som omhandler, eller som har en tæt relation til afhandlingen. Her er det også med at til at danne et fundament for, hvad der vil ske i de senere kapitler, og for at give læseren den bedst mulige forståelse, før der bliver analyseret i forbindelse med besvarelsen af problemformuleringen. Da problemformuleringen handler om EU-kommissionens ny regulering, vil det blive beskrevet, hvordan revisorens uafhængighed defineres, og hvor grænsen vil gå, før der kan være en indikation på, at der er et brud på uafhængigheden.

Da revisor er kendt som offentlighedens tillidsrepræsentant, er det en forventning, at revisor lever op til det, interessenterne forventer. Der vil derfor i den sammenhæng blive redegjort for teorien, som er forventningskløften mellem revisor og offentligheden, hvilket er en essentiel teori i denne kontekst. Herudover vil agent-principalteorien også blive inddraget, da det er relevant at have kendskab til, hvilket forhold revisorer har til de virksomheder, de udfører revision hos, og hvilke

udfordringer, der kan være forbundet hermed. Uafhængigheden, som er en vigtig del af revisors profession, og som hører med til at skabe værdi til revisorens rolle, vil også blive defineret.

Uafhængigheden er et begreb, som har mange underliggende faktorer, som revisor skal være opmærksom på. Derfor er det også essentielt at give læseren et kendskab til dette for at kunne give den bedste forståelse af hele opgaven.

Den nuværende regulering vil også blive beskrevet, da ændringen i forordningen og direktivet har haft en indflydelse på lovgivningen både nationalt og internationalt i Danmark, og derfor vil det blive beskrevet, hvordan den danske lov er tilpasset EU-lovgivningen. Reguleringen, som den er i dag, baserer sig på Grønbogen: læren af krisen, som også vil blive beskrevet af den årsag. Der vil blive set på overvejelserne i Grønbogen, som har været med til at danne den nuværende regulering, for at kende til baggrunden for tiltagene.

I kapitel 3 vil analysen være inddelt i flere dele, som skal være med til at besvare problemformuleringen og anvende teorien til dette. Til at starte med vil der blive gjort brug af udarbejdede analyser for høringssvarene fra de enkelte interessenter, som er blevet påvirket af vedtagelsen af den nye regulering i revisionsbranchen. Herudover vil der blive analyseret, hvilke faktorer, som er med til at påvirke tilliden til offentligheden, og om det egentlig har haft en positiv effekt på revisorens uafhængighed.

Dernæst vil der blive set på, hvilken konsekvens forordningen har haft på revisionskvaliteten, grundet vedtagelsen af den tvungne rotation og begrænsning af ikke-revisionsydelse. Der vil blive foretaget en beregning af revisionsfirmaernes forholdsmæssige indtjening af hvad ikke-revisionsydelse udgør af honorarer for lovpligtig revision. Det vil blive gjort ud fra årsrapporter fra de enkelte selskaber indenfor C20, som består af 19 børsnoteret virksomheder. Dette skal være med til at give en ide af, hvordan 70 %-reglen for ikke-revisionsydelse kommer til at påvirke revisionsfirmaerne og virksomhederne, som er omfattet af regulering.

Desuden vil det blive analyseret, om uafhængigheden er blevet forbedret ved at indføre et forbud mod ikke-revisionsydelse, og hvordan den tvungne rotation vil påvirke branchen. Udfaldet af resultaterne i analysen vil føre os videre til overvejelser og den konkluderende del.

Analysen vil være med til at danne grundlag for konklusionen i kapitel 4. Der vil blive skrevet en konklusion ud fra det opgaven er kommet frem til igennem kapitel 2 og 3 og en vurdering af, om

reguleringen har haft den effekt på uafhængigheden som den bør have. Her vil formålet være at besvare den overordnet problemformulering.

1.5 Begrebsafklaring

I afhandlingen vil der blive anvendt begreber, som vil blive beskrevet i dette afsnit for at kunne give læseren en bedre indsigt i afhandlingen for at få en klar forståelse igennem opgaven.

Der bliver i afhandlingen skrevet om ikke-revisionsydelser, revisionsydelser og 70 %-begrænsning. Ikke-revisionsydelserne skal forstås som ydelser, som ikke relaterer sig til den lovpligtige revision, hvor revisor ikke skal gøre yderligere end at foretage en normal revidering af regnskabet. En ikke-revisionsydelse kan fx være konsulentytelser og rådgivningsydelser. Revisionsydelserne er de ydelser, som udelukkende anvendes ved en helt almindelig revision. Det kan ved enkelte tilfælde føre til at revisor er nød til at gøre mere udover sin revision. Dette vil blive beskrevet i kapitel 2.

Forordningen som bliver nævnt i opgaven, skal betragtes som *"Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtig revisions af virksomheder af interesse for offentligheden og om ophævelse af kommissionens afgørelse 2005/909/EF"*, og direktivet som bliver anvendt vil være Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, om ændring af Rådets direktiv 78/660/EØF og 83/349/EØF om ophævelse af Rådets direktiv 84/253/EØF.

Bekendtgørelsen 2016-06-17 nr. 735 om godkendte revisors og revisionsvirksomheders uafhængighed, ville blive kaldt uafhængighedsbekendtgørelsen.

En virksomhed som er af samfundsvigtig karakter, vil blive kaldt for en PIE-virksomhed (Public interest entities).

Revisor vil i specialet blive omtalt som hankøn.

Når der er tale om offentlighedens tillidsrepræsentant, er det når revisor udfører lovpligtig revision.

De andre begreber vil blive beskrevet undervejs i afhandlingen, da det er essentielt, at læseren forstår begreberne på samme måde, som det er hensigten har været at forstå det som.

2. Teoretiske grundlag

2.1 Agent-principal teorien

Revisionserhvervet har til formål at varetage særlige opgaver på samfundets vegne. En profession opstår typisk, når samfundet konkretiserer et behov for netop denne type professionen. Behovet for netop denne type profession opstod i 1800-tallet. Dette var på baggrund af industrialiseringen, som medførte selskabsdannelse og en spredning af ejerkredsen og i højre grad en større afstand imellem investorer og dem, der står for den daglige drift og forvalter investeringerne. Dette medførte et behov for ejerne af virksomheden til at få videreinformerede informationer om hvordan ledelsen i virksomheden disponerer, og dette skulle ske af en uafhængig og kompetent "mellemand". Denne information til ejerkredsen bliver især videregivet gennem årsregnskabet og koncernregnskaber.

For at denne information skulle være troværdig, valgte ejerkredsen en revisor, der skulle udføre kontrol med regnskabsaflæggelsen og rapportere om resultatet. Der er også lovgivning, som skal overholdes. Der er her tale om lovgivning om regnskabsmæssige og økonomiske forhold samt afgifter og skatter som har medført, at ledelsen i virksomhederne har et behov for assistance og rådgivning til at sikre grundlaget for de beslutninger, der skal træffes analyseres og belyses, så den beslutning der bliver truffet eller skal træffes bliver hensigtsmæssig og lovmedholdelig.

Idet revisor har kompetencer indenfor økonomi, regnskab og skat m.v. er det oplagt at ledelsen efterspørger revisors rådgivning og assistance. Den demokratiseringen, der fandt sted parallelt med industrialiseringen, medførte et ønske om offentlig indsigt med det erhvervsliv, der har en stor samfundsmæssig rolle. Både dette og den betydelige grad af fremmedfinansiering i virksomhederne, har medført et behov for økonomisk information fra virksomhederne til de eksterne interessegrupper, såsom offentligheden, offentlige myndigheder, kreditorer, investorer m.fl.

Før økonomisk information kan udveksles og dermed danne grundlag for beslutninger. Der er en nødvendighed at denne information er troværdig. Den information virksomhederne videregiver, bliver uden involvering af en mellemand betragtet med en grad af tillid, som den enkelte bruger har til virksomheden. Men reviderede informationer får derimod tilføjet en professionel vurdering af en uafhængig faglig kompetent revisor der har undersøgt og udtalt sig om informationerne, hvilket medfører en endnu større tillid. Det skal dog nævnes, at denne opfattelse af troværdighed

af revideret information ikke er nogen selvfølge. Det kræver nemlig, at brugerne opfatter revisor som troværdig før revisors undersøgelser, og udtagelser giver de økonomiske informationer en merværdi. Denne troværdighed til revisor er kun til stede hvis brugerne opfatter revisor som:

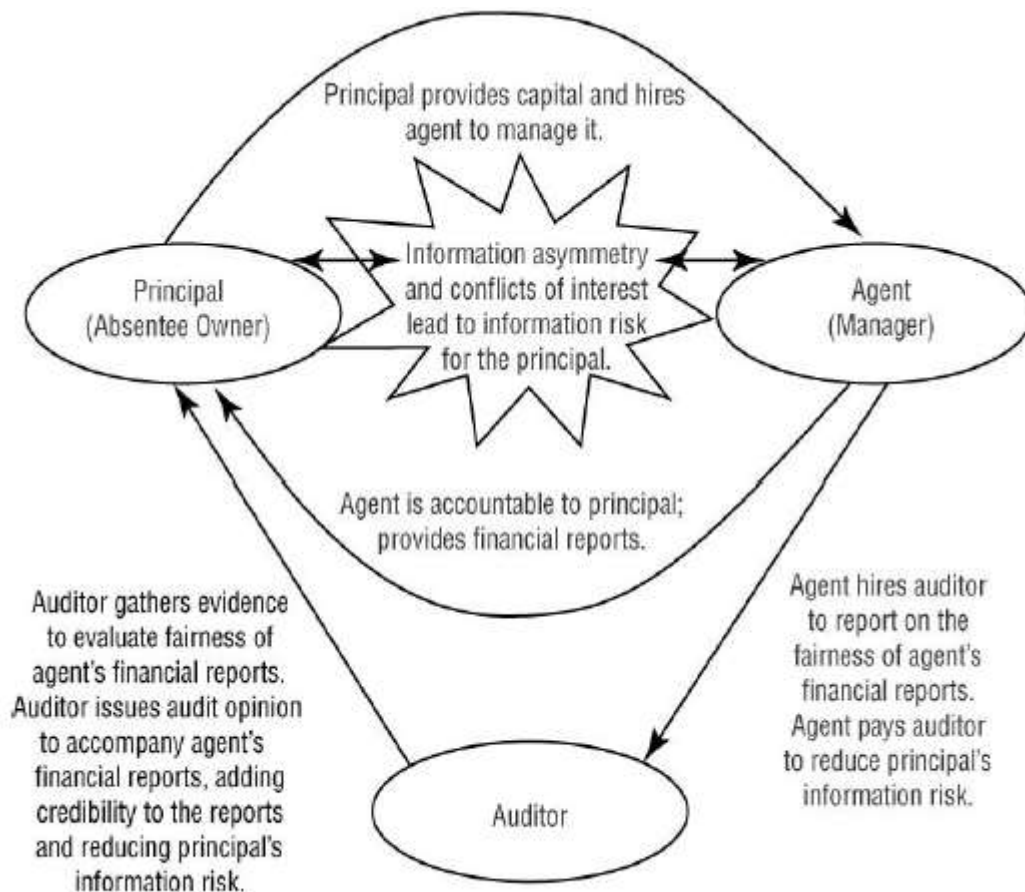
- *Uafhængig*, hvilket indebærer at revisor ud fra faglige hensyn afvejer sin klients behov og ønsker og præferencer (med ønsker og behov for relevante regnskabsbruger måtte være i besiddelse af).
- *Kompetent* til at kunne udtale sig om de økonomiske informationer efter at have undersøgt grundlaget for informationerne, samt indhold og form i præsentationen.

Dette er tydeliggjort i revisorlovens § 16, stk. 1 ved at god revisorskik afgrænses ved, at revisor skal leve op til de fem grundlæggende etiske forudsætninger:

- Integritet
- Objektivitet
- Professionel kompetence
- Fornøden omhu
- Fortrolighed og professionel adfærd.

Disse fem grundlæggende forudsætninger kan betegnes som rygraden i professionens egne etiske regler for revisorer. (Langsted et. al 2013, s. 19-20)

Figur 1.

(Eilifsen et. al 2014, s. 7)

Asymmetrisk informationsforhold

Der er tale om et asymmetrisk informationsforhold mellem agent-principal relationen, både før etableringen og under selve agent-principal relationen. Agenten vil med andre ord blive set som ledelsen, som har indsigten i produktionen, marketing, driftsøkonomien osv. hvorimod principalen, som er virksomhedsejere, ikke nødvendigvis har denne viden.

Der er i agent-principal relationen omkostninger som kan opdeles i tre elementer:

1. Principalens omkostninger ved at kontrollere agenten gennem revision, formelle kontrolsystemer, budgetrestriktioner og etablering af kompenserende incitamentsstrukturer.
2. Omkostninger, som en leder eller eneejer af en virksomhed har for at tilvejebringe ansvarlig indskudskapital. Dette forudsætter, at der sættes juridiske grænser for agenten og principalens adgang til at disponere over selskabsmidler. Formålet med reglerne er at

kunne forebygge opportunistisk adfærd fra ejeren selv. Det kan være garanti i form af kontrakter fx at få revideret årsregnskabet af en revisor, kontraktlige begrænsninger på lederens beslutningskompetence, hvor omkostningen ikke blot er en omkostning ved kontrakten, men også ved tabene, i tilfælde hvor agenten ikke kan udnytte alle profitable forretninger for virksomheden.

3. Den tredje er agentomkostninger ved opgørelse af forskellen mellem den økonomiske værdi på baggrund af agentens beslutninger og den økonomiske værdi af de beslutninger, som ville have maksimeret principalens velfærd (Loft 1994, S. 213).

Agent-principal teorien sat i kontekst med revision

Nu er den generelle teori for ovenstående beskrevet, hvilket bringer emnet videre til, hvilke grundlæggende forudsætninger der er for revisionen ved anvendelse af en agentteoretisk synsvinkel.

Virksomhedsledelsen er interesseret i at have den største frihed og mulighed for at maksimere deres eget udbytte i forhold til virksomhedens ejere. Derfor er det i ledelsens interesse at præsentere regnskabsinformationerne, som de selv ønsker at se det, altså på bedst mulige vis. Virksomhedens ejere har til gengæld interesse i information, som har fokus på målsætningen for at maksimere deres udbytte. Begge parter har altså en interesse i at maksimere deres egne interesser (Eilifsen et. al 2014, s. 5-6). Dette er derfor det asymmetriske informationsforhold og den manglende målkongruens mellem agent-principal forudsætningen, som skaber et behov for eksistensen af en revisor (Loft 1994, S. 214).

Ved agentteorien vedrørende revisor ligger der en antagelse om, at manglende kontrol eller verifikation af ledelsens rapportering kan give ledelsen et incitament til at misinformere om den finansielle situation hos virksomheden. Det er ledelsens som står for rapporteringen af de resultater, som de selv har været med til at skabe. Det gør det svært for ejeren at vide, hvorvidt de afgivet informationer er korrekte, fordi ejeren ikke er i stand til at bekræfte dette selv. Det er derfor i denne sammenhæng, at behovet for en revisor opstår (Eilifsen et. al, 2014, side 6). Ejeren har derfor behov for at ansætte en revisor til at vurdere informationerne, der kan anvendes i opfølgningen af kontrakten med ledelsen, så der bliver rapporteret korrekt i overensstemmelse med ejerens interesse.

Ved agentteorien er et vigtigt element fastlæggelse af aflønning. Her vil virksomhedsledelsen normalt blive lønnet baseret på af det økonomiske resultatet, hvorimod revisorens aflønning vil afhænge af hans beretninger om kvaliteten af ledelsens finansielle rapportering (Loft 1994, S. 214).

Ved den agentteoretiske model er der tale om tre aktører. Der er principalen, som ejer virksomheden og to agenter, hvor den ene agent er virksomhedens ledelse, som har et ansvar for virksomhedens finansielle rapportering, og hvor den anden agent er revisor, som har til opgave at vurdere, om regnskabet er retvisende.

Strukturen ved danske selskaber

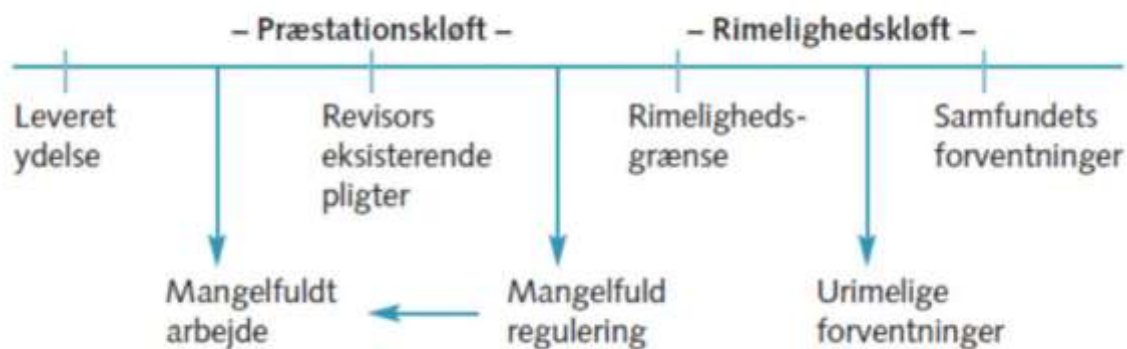
Danske selskaber organiseret som et større selskab, er der både tale om en bestyrelse og en direktion. Her er det set ved den agentteoretiske synsvinkel, en agent-principal mere i virksomheden, hvor bestyrelsen her er principalen, og direktionen er agenten. Dette er også kendt som "En danske model med 2-leddet ledelsesstruktur for aktieselskaber" (Loft. 1994, S. 214). Der har dog ikke været tale om et revisionsudvalg, før dette også er blevet et lovkrav for PIE-virksomheder og indgår derfor også i strukturen.

Revisionsudvalget er derfor en ny del af den danske ledelsesstruktur, som også indgår som en del af bestyrelsen, da det ikke må udgøre medlemmer fra direktionen.

2.2 Forventningskløften

Dette har medført konsekvenser for revisorerne igennem tiden, fordi offentligheden har haft nogle andre forventninger ift. det arbejde, revisoren har udført. Offentligheden og medierne giver oftest revisor skylden, når noget går galt og de mener at revisoren ikke har skabt den værdi, som ifølge dem burde være blevet skabt. Der er tale om en forventningskløft, som har distanceret sig fra, hvad revisor i realiteten burde leve op til, med udgangspunkt i lovgivningen, og hvad offentligheden har troet, revisor skulle levere. Forventningskløften kan inddeles i to; rimelighedskløften og præstationskløften.

Figur 2

(Bøg 2007, s. 15)

Rimelighedskløften

Rimelighedskløften forstås som den uoverensstemmelse mellem forventningerne til revisors arbejde, og hvad der egentlig er rimeligt at forvente af revisors arbejde.

Præstationskløften

Præstationskløften opdeles i to kategorier. Hvis revisor lever op til den gældende lovgivning og standarder, og brugerne stadig vurderer, at revisor har udført et utilfredsstillende stykke arbejde, er der tale om "utilstrækkelig regulering". Hvis revisor derimod ikke lever op til den kvalitet, som det har krævet af opgaven, vil det blive betragtet som "utilstrækkelig præstation".

Et revideret regnskab med en revisionspåtegning bliver opfattet som en stempeling af offentligheden på en forkert måde, som egentlig ikke er betydningen af revisionspåtegningen. Når der afgives en blank påtegning, menes der, at regnskabet er retvisende og i overensstemmelse med god revisionsskik. Interessenterne har derimod opfattet det, som at de kan investere eller have andre interesser i en virksomhed uden nogen former for risiko, hvis der er blevet afgivet en blank revisionspåtegning. (Bøg et. al 2007, s. 14-15).

Offentligheden har i stedet betragtet en blank revisionspåtegning, som at alle de finansielle oplysninger er korrekte, og at forebygge mulige besvigelser og ledelsesmæssigt svigt er forebygget. Dette er en langt større forventning, end hvad revisor egentlig skal leve op til. Revisor kan heller ikke garantere, at en virksomhed ikke går konkurs, hvis revisoren ikke tager forbehold for dette i et regnskab. Revisor er som nævnt offentlighedens tillidsrepræsentant, hvis regnskabet

indeholder væsentlige fejl eller særlige forhold, som skal informeres til regnskabsbrugerne (FSR Værdien af revisor, 2013).

Revisorer bliver ofte stillet til ansvar for sager, som de ikke har en chance for at undgå. Da revisor skal være så effektiv som muligt, er der også fokus på at undgå dyre revisioner. Dette er også en af årsagerne til, at revisor ikke kan gennemgå samtlige transaktioner i en virksomhed, men vil i stedet udføre bl.a. stikprøver for at give en høj grad af sikkerhed for regnskaberne. Det kan derfor ikke forventes, af revisorer at de leverer absolut sikkerhed, fordi det ikke er muligt for revisor at have det fulde kendskab til en virksomhed på samtlige skjulte punkter (Bøg et al 2007, s. 14-15).

Det er tidligere set, at offentligheden har søgt erstatningskrav hos revisorer, pga. virksomhedskonkurs. FSR har udtalt, at der bør blive indføres et loft på erstatningskrav rettet mod revisorer, fordi de som oftest står til ansvar for alt for høje erstatningskrav, selvom det er direktøren for virksomheden, som har handlet forkert (Berlingske 2013, Erstatningskrav presser revisorer). Der er tidligere set erstatningskrav på 333 millioner kr. mod CJ Partnership pga. kollapset af IT factory, som er et kæmpe erstatningskrav (Berlingske 2016, Revisionsfirma betaler 333 mio. kr.). Ud fra disse forventninger og erstatninger, som revisorerne har mødt fra offentligheden, kan det desuden pådrage samfundsmæssige konsekvenser, at revisorer ikke vil have et incitament til at revidere store internationale selskaber, fordi de får pålagt et stort ansvar, som de kan stå til regnskab for ved evt. konkurs (Finanswatch 2013).

Revisor er derfor nødt til at indgå i dialog med væsentlige interessenter, bl.a. pressen, kreditgivere, aktionærer og det offentlige for at forventningsafstemme, hvad der kan forventes af revisor (Bøg et. al 2007, s. 15).

2.3 Revisors uafhængighed

Til at starte med vil der blive gjort rede for, hvad begrebet uafhængighed i alt sin enkelthed betyder, netop for at have det helt grundlæggende på plads. Der vil blive arbejdet med begreberne uafhængighed og etik. Disse begreber er nogle af de grundprincipper som revisors arbejde er baseret på.

Etik kan kort fortolkes som at gøre det rigtig ud fra de rigtige motiver. Uafhængighed handler derimod om, at revisor skal kunne være i stand til at afgive en konklusion, assistere en klient eller være i stand til at kunne videreformidle resultatet af en undersøgelse. Det forventes af revisor at

der foretages en vurdering af uafhængigheden, inden for en specifik virksomhed påtages som revisionsklient. Dette forudsætter at uafhængigheden er uden påvirkning af forhold, som kan sætte spørgsmålstegn, også forstået som uafhængighed i opfattelse. Det skal desuden undgås at forhold samt omstændigheder, som ville have mulig betydning for en velinformeret tredjemand, med rimelighed vil kunne konkludere, at revisor har overholdt de etiske principper eller ikke (uafhængighed i fremtoning). Etik og uafhængighed, skal derfor ses i en sammenhæng. Dette skal forstås således, at manglende uafhængighed vil være et brud på de etiske regler, hvilket betyder, at revisor ikke kan forventes at være objektiv, og kan dermed heller ikke udvise professionel adfærd (*Bøgg et. al 2007, s. 24-25*).

Som beskrevet før er der to former for uafhængighed. Uafhængighed i fremtoning og uafhængighed i opfattelse. Disse to typer af uafhængigheder er defineret i Etiske Regler afsnit 290.6.

Uafhængighed i opfattelse (independence in mind)

Uafhængighed i opfattelse kan defineres som en tilstand, hvor revisor kan udtrykke en konklusion, uden det kan have konsekvenser for objektiviteten af revisionspåtegningen. Det skal være med til at kompromittere en professionel dømmekraft, som vil resultere i, at revisor får lov til at agere med integritet og udøve objektivitet og professionelle skepsis.

Uafhængighed i fremtoning (independence in appearance)

Denne form for uafhængighed er defineret i Etiske Regler som værende at undgå omstændigheder, der består af væsentlig karakter. De væsentlige omstændigheder må ikke resultere i, at en fornuftig og velinformeret tredjemand, med kendskab til alle de specifikke fakta og omstændigheder, skal være i stand til at kunne konkludere, om et revisionsfirma eller et medlem af et revisionsteams integritet, objektivitet eller professionelle skepsis, er blevet kompromitteret.

Det er vigtigt at fremhæve, at begge skal være opfyldt. En revisor er ikke uafhængig, når der foreligger omstændigheder, der kan vække tvivl hos en velinformeret tredjemand (*Sudan et. al s. 76*).

2.3.1 Uafhængighedsteorier

Diskussionen omkring uafhængighed har været en længerevarende diskussion gennem tiden, da dette er et abstrakt begreb, som bliver analyseret fra flere synspunkter. Op til flere teoretikere har igennem mange år både defineret og beskrevet begrebet, hvilket har gjort deres teorier blandt de mest anerkendte. Der vil som det næste blive foretaget en gennemgang af nogle af de mest anerkendte teoretikers diskussioner af revisors uafhængighed. Deres diskussioner er nemlig ret opsigtsvækkende, da flere af de aspekter, disse teoretikere fik berørt dengang, er indarbejdet i lovgivningen i dag.

De første, der for alvor berørte begrebet uafhængighed var R.K. Mautz og Hussein A. Sharaf i 1961 i bogen "The philosophy of auditing". Dette var starten som førte diskussionen videre. For i 1988 tog David Flint diskussionen op igen, dette dog med inspiration fra Mautz og Sharaf, hvor han kom med en mere dybdegående beskrivelse af uafhængighed og også nogle forholdsregler, som han mente burde være nogle, revisor havde for øje i bogen "The philosophy of auditing". Dette har medført, at flere teoretikere efterfølgende har givet deres mening til kende og kommet med deres bidrag til uafhængighedsteorien. I denne afhandling vil ovenstående, fordi de har været nogle af de tidligste og mest fremme i debatten om uafhængighed.

2.3.1.1 Mautz og Sharaf

Før Mautz og Sharaf var begyndt på at beskrive uafhængighed ud fra en teoretisk synsvinkel, hvor revision var en praksisbaseret profession. Det kan derfor i den grad siges, at de har været med til at ændre nogle elementer. Dem, som har brug for, at revisoren er troværdig, er interessenterne, såsom kreditorerne eller investorerne. Det er nemlig for deres sikkerhed, at revisionspåtegningen er blevet så betydningsfuld. De kom frem til den konklusion, at uafhængighed er meningsløs, hvis tilfældet er, at regnskabsbrugerne ikke tillægger uafhængigheden værdi:

"This is to say that real independence is of little value if those who read an auditor's report refuse to acknowledge that independence does exist." (Mautz et. al 1993, s. 246-247)

Mautz og Sharaf er kommet frem til den overbevisning, at uafhængighed indeholder to aspekter, praktisk uafhængighed (Practitioner-Independence) og professionsuafhængighed (Profession-Independence).

Praksis uafhængighed

Det første aspekt er praktisk uafhængighed. Dette kan beskrives som værende den praktiserende revisor i forhold til en specifik kunde. Uafhængigheden skal komme til udtryk i revisors måde at arbejde på. Altså uafhængighed skal kunne ses i revisors handling, når han arbejder med kunden og udfører sine opgaver.

De to teoretikere, Mautz og Sharaf har belyst to parametre, som de mener påvirker uafhængigheden; selvhjulpenhed og den betydning, den har for revisors påtegning. Der kan drages paralleller til den selvhjulpne uafhængighed til andre erhverv, såsom advokater og psykologer, hvor kendetegnet i disse to erhverv, er, at beslutningerne bliver taget på baggrund af en professionel vurdering og dermed ikke lader sig påvirke af klienten. Det vigtigt for revisor, at opretholde sin integritet i forbindelse med sit erhverv og dermed tage sit ansvar alvorligt. Hvis dette ikke er tilfældet, vil revisor risikere at miste sin værdi.

Det andet som har en særlig betydning for revisors påtegning, baseres på selve revisionsarbejdet og uafhængigheden. Det er altafgørende, at revisor er uafhængig i forbindelse med afgivelse af en påtegning. Dette skyldes, at mange interessenter tillægger selve påtegningen en høj værdi, da det er deres sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejl og dermed handler ud fra det. Kommer revisorerne ud for en situation, hvor interessenterne ikke længere har tiltro til revisors uafhængigheden, vil dette medføre, at revisionspåtegningen ikke har nogen værdi.

De to teoretikere Mautz og Sharaf mener, at interessenterne kan få tiltro til revisors uafhængighed og dermed stole på deres påtegning, skal revisor kunne være afklaret med, hvilket pres og hvilke faktorer der har betydning for uafhængigheden. Mautz og Sharaf har lavet en opdeling af uafhængigheden, som er således:

- Planlægningsuafhængighed (Programming Independence)
- Undersøgelsesuafhængighed (Investigative Independence)
- Rapporteringsuafhængighed (Reporting Independence)

Planlægningsfasen

Planlægningsfasen kan beskrives som grundelementerne i uafhængigheden. Det er dermed også det første element, hvor uafhængigheden kan blive truet. Det er derfor vigtigt for revisor, at han i

denne fase holder sig fra påvirkninger fra kunderne eller andre, for at vælge den rette revisionsteknik samt metode for kunden. Der er blevet opstillet nogle guides til, hvordan revisorer kan sørge for at bibeholde sin uafhængighed i denne vigtige del af processen, og endvidere også guides til hvilke elementer revisor skal være opmærksom på.

Det er i denne fase altafgørende for revisor at han formår at holde virksomhedsledelsen ude, således at de ikke er i stand til at få nogen form for indflydelse på hans arbejde. Dette skyldes at ledelsen kan have til hensigt, at flytte revisors primære fokus fra de områder med høj risiko og i stedet flytte revisors fokus hen imod andre områder i virksomheden, som de netop ønsker revisor skal have fokus på. Dette er helt grundlæggende, for at revisor skal kunne være uafhængig, og derfor også helt afgørende, at revisor forholder sig neutral i udarbejdelse af revisionsplanen.

Ydermere er det også centralt for revisor, ikke at blive påvirket af situationer med manglende samarbejdsvillighed i forbindelse med de udvalgte procedurer. Det er derfor meget centralt, at revisor forholder sig neutral overfor ledelsen og formår at kunne stå fast ved planen. Dette er på baggrund af revisor kan komme ud for ledelsen ikke er samarbejdsvillige.

Som det sidste, fremhæver Mautz og Sharaf i forbindelse med udefrakommendes forsøg på at få en indvirkning i planlægningsfasen, kan være et forsøg på at påvirke revisor til at udføre arbejde, som er irrelevant for revisionen. Det kan dermed fjerne revisors fokus fra de væsentlig og skjulte områder fra ledelsen.

Undersøgelsesuafhængigheden

Undersøgelsesuafhængigheden dækker over selve revisionsprocessen. Dette betyder, at revisor skal kunne at forholde sig uafhængig fra involverede parter i undersøgelsesfasen. I dette samspil er nogle af de samme guides med, som var i planlægningsfasen. Dette betyder at det er altafgørende, at revisor i denne fase ikke lader sig blive påvirket, ligesom der i planlægningsfasen er opstillet guides, har Mautz og Sharaf ligeledes opstillet nogle guides i undersøgelsesuafhængighedsfasen.

Det er vigtigt for revisor, at have adgang til de materialer, som er nødvendige for revisionen. Dette gør sig ligeledes gældende for relevante medarbejdere, i situationer hvor der er behov for deres assistance. Dette er det væsentligste for revisors arbejde med at verificere virksomhedens regnskabsdata. Derfor er det vigtigt, at denne åbenhed er tilstede. Dette betyder naturligvis, at

alle de involveret parter er samarbejdsvillige. Et samarbejde med medarbejdere og ledelsen er altafgørende, hvis revisor skal have en mulighed for at få den regnskabsinformation, som er påkrævet for at kunne aflægge et regnskab. Det er ikke altid nemt for revisor, at kunne vurdere ledelsens samarbejdsvillighed. Dette skyldes, at hvis de ønsker at holde noget skjult, er dette en mulighed, og kan det være svært for revisor at opdage.

Som tidligere nævnt, er det afgørende at revisor forholder sig til revisionsplanen og undgår at blive påvirket af ledelsens ønsker. Revisor kan komme ud for, at ledelsen forsøger at skabe en fælles accept af et område på baggrund af argumenter og lede revisors opmærksomhed over på noget andet. Det er derfor vigtigt at revisor altid har i mente, at ledelse kan have eventuelle skjulte intentioner.

Mautz og Sharaf understreger de personlige interesser til slut i undersøgelsesuafhængighed. Personlig interesse er nok det meste afgørende punkt. Dette skyldes, at såfremt der forekommer en personlig interesse hos revisoren, kan dette medføre at revisoren ikke kan udføre revisionen, fordi at uafhængighed bliver truet.

Rapporteringsuafhængigheden

Rapporteringsuafhængigheden har en direkte forbindelse til revisors endelig rapportering. Det er derfor vigtigt, at revisor rapporterer korrekt omkring alle de fundne forhold, og at revisor ikke bliver påvirket af, hvad virksomhedens ledelse ønsker at rapportere efter deres egen interesse. Dette udtrykker Mautz og Sharaf således:

"...You tell us what to do and we'll tell you what we can write in our report; you tell us what you want us to say in our report and we'll tell you what we have to do." (Mautz og Sharaf, 1993, s. 249)

På samme måde som i de foregående elementer har Mautz og Sharaf opstillet nogle vejledninger til rapporteringsuafhængigheden. Det er vigtigt, at revisor ikke føler sig forpligtet overfor ledelsen i forbindelse med loyalitet, som efterfølgende kan medføre at revisor modificerer sin påtegning. Revisor skal forblive objektiv og rapportere de forhold, der er identificeret. Et længerevarende samarbejde kan være med til at afgøre, hvad der kan tåles at blive rapporteret. Det er med til at sikre en vis form for empati for kunden og dermed også en fælles forståelse, af det der bliver

rapporteret. Dertil skal det siges, at det ikke er revisors ansvar at sikre ledelsens egen interesser forfølges.

Det fremhæves ydermere, at væsentlige uoverensstemmelser ikke må udelades af den formelle rapportering og dermed medtages i en mere uformel/ikke offentliggjort rapportering, eksempelvis revisorprotokollatet. Dette medfører udelukkelse af væsentlig regnskabsinformation for interessenter. Bliver dette praksis, vil det resultere at påtegningen får mindre værdi og ydermere vil svække revisors uafhængighed.

Et andet vigtigt element i rapporteringer, er sproget. Revisor skal nemlig anvende et let forståeligt sprogbrug og dermed også formulere sig så præcist som muligt. Ledelsen ønsker nemlig en mildere formulering, end hvad selve problemstillingen. Dette er i ledelsens interesse, fordi de ønsker, at regnskabsbrugerne ikke kommer i besiddelse af den fulde information og dermed ikke får den fulde forståelse af virksomheden, selvom det forventes at regnskabet bør give regnskabsbrugerne et retvisende billede.

Afslutningsvis fokuseres der meget på, at revisor er tro mod sin egen dømmekraft og ikke lader sig påvirke af ledelsens forsøg på at underminere revisors rapportering. For at kunne undgå denne eventuelle trussel stilles der naturligvis nogle krav til revisor. Revisor skal være i besiddelse af kompetencer og uddannelse samt mod til at kunne modstå ledelsens ønske (Mautz et. al 1993, S. 247-251)

Professionsuafhængighed

Professionsuafhængigheden er i alt sin enkelthed måden, hvorpå samfundet opfatter revisors uafhængighed på, med andre ord revisors image. Det vil altså sige den måde, som offentligheden tænker og agerer ved omtale af revisor. I tilfælde af at samfundets holdning til revisors professionen er svækket eller ikke er tilstedeværende, vil dette medføre, at den praktiske uafhængighedsværdi også vil blive formindsket i forhold til den enkelte revisor.

Måden samfundet opfatter revisors uafhængighed på kan være en udfordring, dette skyldes at der er mange faktorer der spiller ind. Hvilket kan være private faktorer såvel som samfundsmæssige. Kender en potentiel kunde en revisor privat, vil dette være en faktor der kan være med til at styrke ens holdning omkring revisorbranchen, men dette er dog ikke altid tilfældet.

Det er tidligere fremhævet, at personlige relationer er et af de væsentligste brud på revisors praktiske uafhængighed. Det er derfor vigtigt, at en kunde får tiltro til en fremmede revisor for opnå et objektivt synspunkt på revisoren. Medierne spiller også en stor rolle, da de har en stor gennemslagskraft, da de når ud til en stor del af befolkningen. De er i stand til at påvirke revisors image og tiltro til professionen. Dette kan gøres ved gentagne gange at fremhæve revisor i en negativ retning, som eksempelvis under finanskrisen.

Hvis en tredjemand ikke er bekendt med en revisor i det private, eller har været i kontakt med en revisor i forbindelse med et arbejde, vil tredjemands holdning til revisor være den de er i besiddelse af i det første samarbejde med en revisor. Revisor er derfor i den grad afhængig af, hvordan samfundets opfattelse af revisorerne. Hvis denne opfattelse er negativ, vil dette betyde at revisors arbejde vil blive tillagt mindre værdi. Den negative opfattelse kan blive formindsket eller helt bortkomme, hvis revisor udfører sit arbejde fejlfrit efter alle forskrifter.

Som mange andre erhverv er revisionsbranchen også underlagt sensationsnyheder, hvilket medfører, at samfundet og medier normalvis fremhæver de negative forhold fremfor de positive. Derfor er det ofte de positive aspekter af en revision, som ikke bliver debatteret, men derimod de negative, hvor det for eksempel er gået galt. Dette er med til at skabe en negativ stemning over for revisorer og give et misvisende billede, fordi det kun er de negative aspekter, som bliver understreget.

Mautz og Sharaf fremhæver en eventuelt manglende kontrolenhed som eksempelvis en dommer. Muligheden for at kunne få en opfølgende vurdering efter en revisionspåtegning på et regnskab, er ikke eksisterende for interessenterne og offentligheden. Dette skyldes, at det er virksomheden, som selv betaler for revisionen og derfor ikke er villige til at betale for at få en opfølgende vurdering, medmindre dette er til deres egen fordel. Drages der paralleller til domstolen for eksempel, er muligheden en anden. For i retssystemet er der nemlig mulighed for at anke en afgørelse til en højere instans, der medfører, at sagen startes "på ny" altså, at alt materialet bliver gennemgået igen.

Revisorerne påtager sig derudover en rådgiverrolle, hvilket også hører ind under revisorernes kompetenceområde, fordi de opnår det fulde kendskab til deres revisionskunder. Dette er med til at sætte tvivl om uafhængighed i fremtoning hos samfundet. Hvis der igen sammenlignes med

retssystemet, er der igen en åbenlys forskel. Revisorerne har en hvis form for økonomisk interesse i selve virksomheden, da det er selve virksomheden, som betaler for det udførte revisorarbejde. Til sammenligning med retssystemet er denne problemstilling ikke gældende, da det er offentligheden, der betaler for dommerne. Dermed forbygges disse interessekonflikter. Som en udefrakommende kan det være svært at vurdere forholdet mellem revisor og kunde og dermed også svært at vurdere uafhængigheden.

Mautz og Sharaf mener yderligere, at hvis samfundets tiltro til revisors uafhængighed formindskes til sådan en grad, at de ikke-reviderede data har en lige så stor værdi som reviderede data, vil dette medføre at revisionen bliver overflødig. Det er revisorerne, der har ansvaret for at samfundets holdning, og syn på det arbejde de udfører, er positivt for på den måde at skabe en samfundsmæssig værdi for revisorprofessionen.

Mautz og Sharaf mener således, at professionsuafhængigheden er afgørende i forbindelse med at sikre en høj tiltro til revisors arbejde, og dermed er den særdeles væsentlig for revisor. Dog skal det siges, at dette kun er muligt med en høj solidarisk praksis uafhængighed fra alle. Det vil nemlig medføre, at revisionserhvervet ikke lider negativ omtale, men derimod tiltro fra samfundet samt en høj integritet (Mautz et. al. 1993, s. 247,251-255).

2.3.1.2 David Flint

Som tidligere har beskrevet har David Flint arbejdet videre på Mautz og Sharafs undersøgelser og teorier, hvilket indebar en viderebygning af deres definitioner på uafhængighed. David Flint mener således, at hvis revisionsbranchen ikke lever op til dets ideal, vil det medføre en negativ indflydelse på uafhængighed. David Flint har fremhævet fem parametre som han vurderer, har en væsentlig indflydelse på revisors uafhængighed og som giver en beskrivelse af dennes påvirkning på baggrund af disse fem parametre. Disse fem parametre vil vi udbyde nærmere:

- Personlige kvaliteter
- Personlige relationer
- Finansielle interesser og afhængighed
- Undersøgelses- og rapporteringsfrihed
- Organisatorisk status.

Ydermere slår David Flint fast at *"... independence is the means to an end and not the end itself."*

Dette betyder således, at det til tider kan blive nødvendigt at afvige fra uafhængigheden, hvis det skal være muligt at færdiggøre revisionen. Hvis revisor afviger fra uafhængigheden, kræver det at der er tilstrækkeligt revisionsbevis, som kan frembringes ad anden vej i forbindelse med udførelse af revisionen. Det skal dog nævnes, at David Flint trods alt understreger, at absolut uafhængighed burde være målet (Flint 1988, s. 63).

Personlige kvaliteter

Set fra David Flints synspunkt er de vigtigste karakteristika for en revisor karakterstyrke og redelighed, som, han mener, alle revisorer bør være i besiddelse af. Ydermere fremhæver David Flint, at selvom det er vigtigt for revisorer at være kompetent og teknisk dygtig, er dette ikke helt nok. Redelighed er med til at skabe den samfundsmæssige værdi af det stykke arbejde, der er blevet udført, og det er med til at gøre vurderingen af revisors uafhængighed underordnet.

Som nævnt ovenfor skal revisor også være i besiddelse af karakterstyrke. Denne egenskab skal anvendes i situationer, hvor der skal træffes svære beslutninger, som kan have en konsekvens for kunden. Det er derfor vigtigt at være i besiddelse af denne egenskab, så revisor kan modstå dette pres. Det er altafgørende, at revisor ikke bliver påvirket og bukker under for pres fra ledelsen eller andre, for dette kan have en indflydelse på selve rapporteringen, som kan ende med at blive forkert, med at revisionen ikke bliver fyldestgørende nok. Hvis revisor fremstår som letpåvirkelig og svag, vil dette betyde, at uafhængigheden vil blive forringet selvom revisor er i besiddelse af højt faglige kvalifikationer.

De nævnte personlige kvaliteter er svære at definere eller beskrive. Derfor kan det være problematisk at vurdere, om revisor rent faktisk er i besiddelse af disse kvaliteter. At en stor del af revisorerne er i besiddelse af disse kvaliteter er ikke nok, fordi samfundsopfattelsen af revisorer påvirker hele branchen. Så hvis bare en brøkdel af revisorerne ikke er på niveau med den resterende del af branchen og der i medierne kommer negativ omtale på baggrund af denne lille del af branchen, som ikke var i besiddelse af disse kvaliteter, vil dette medføre, at der kommer en negativ opfattelse af hele revisionsbranchen. Det er derfor hele branchens ansvar, at sikre at redelighed og karakterstyrke er tilstede. David Flint slår fast, at redelighed og karakterstyrke er de vigtigste egenskaber for revisor for at kunne sikre den absolut uafhængighed (Flint 1988, s. 64).

Personlige relationer

David Flint fremhæver, at interessekonflikter er noget, revisor skal forsøge at undgå.

Interessekonflikter kan opstå som følge af for tætte personlige relationer med kunden. Han påpeger, at dette er et afgørende punkt. David Flint formulere tre typer af personlige relationer, som, han mener, vil kunne svække revisors dømmekraft.

Personlige relationer, såsom forældre, børn eller ægtefælle også kaldet familiære forhold, er de typiske former for personlig relationer. Hvis et familiemedlem af revisoren har økonomiske interesser i en virksomhed, som revisoren reviderer, kan dette medføre, at revisor kan have svært ved at bevare sin objektivitet. Familierelationer er forholdsvis nemme at identificere, men det kan være vanskeligt, når det kommer til bekendtskab. For det er svært at vurdere, hvor stærkt bekendtskabet er, og om båndene eventuelt er stærkere end familierelationer for dermed at kunne true revisors uafhængighed i endnu højre grad end familierelationer.

David Flint påpeger yderligere, at såfremt revisor reviderer en virksomheden, hvor der optræder en leder, medarbejder eller lignende som har økonomiske interesser i denne, og derudover også deltager i selve revisionen, skal revisor naturligvis afstå fra at revidere virksomheden. Da dette vil påvirke revisors objektivitet.

Som det sidste belyser han problematikken i forbindelse med at modtage gaver, tjenester eller noget helt tredje, som vil kunne give revisoren en vis form for værdi. Grunden til, en revisor skal holde sig fra at modtage gaver, tjenester mv. er fordi det ubevidst og bevidst kan være med til at ændre revisors syn. Modtager revisor en gave, som for hans vedkommende ikke vil have nogen form for betydning på det reviderede, kan dette dog alligevel opfattes anderledes af tredjemand. Det resulterer i, at uafhængigheden bliver svækket (set fra tredjemand).

Det kan generelt være svært for tredjemand at vurdere de personlige relationer og deres betydning. Dette stiller derfor store krav til revisor, da dennes dømmekraft skal være i stand til at vurdere de personlige relationer. Dette kræver, at revisor er i besiddelse af de personlige kvaliteter som redelighed, før en eventuel tredjemand vil kunne stole på revisors vurdering (Flint 1988, s. 64-65).

Finansielle interesser og afhængighed

I det tredje parameter fremlægger David Flint hvordan revisors afhængighed og finansielle interesser vil kunne få en indvirkning på uafhængigheden. Det burde ikke komme som nogen overraskelse, at såfremt der opstår interessekonflikter, vil dette kunne få en indflydelse på revisors indstilling i forbindelse med den reviderede virksomhed. Det er mindst lige så vigtigt at være opmærksom på, som ved gavemodtagelse, samt hvorledes regnskabsbrugerne opfatter denne konflikt. Det er muligt, at revisor kommer ude for en situation, hvor de økonomiske interesser er uvæsentlige for revisor, men revisor skal dog være opmærksom på, hvordan regnskabsbrugerne ser på dette. David Flint har opstillet fem situationer, som han tager udgangspunkt i, og som er meget typiske:

1. Investeringer af revisor
2. Lån af revisor
3. Fastlæggelse af revisionshonorar
4. Revisors begunstiging
5. Uforholdsmæssig afhængighed af revisionskunden.

1. Investeringer af revisor: Dette vil resultere i revisors indstilling vil ændre på baggrund af dette. Dette skal forstås således, at revisor nu har en økonomiske interesse i selve virksomheden, som han reviderer. Det er en pligt for revisor, at forholde sig objektivt og upartisk være i stand til at rapportere alle de forhold, som ville komme til syne under revisionen. Det vil revisor risikere at tilsidesætte i og med det ville kunne resultere i et økonomisk tab for ham. Det vil derfor med stor sandsynlighed medføre, at revisor vil blive påvirket af dette bevidst som ubevidst og derfor ville stille mindre kritiske spørgsmål samt være mindre kritisk overfor virksomheden. Dermed vil en hver form for investering samt økonomiske interesse og størrelsesordenen heraf, medfører en negativ opfattelse set fra tredjemand.

2. Lån af revisor: Som tilfældet var med forholdet foroven, vil dette også have en indflydelse på revisors uafhængighed. Er det tale om et låneforhold imellem revisor og kunden, og kunden er kreditoren, kan dette medføre at kunde kan presse revisor i forhold til lånebetingelserne. Som vil medføre unødigt pres på revisor, hvis tilfældet er at lånet er af væsentlig karakter. Yderligere vil låneforholdet vanskeliggøre det at kunne fastsætte en

væsentlighedsgrænse Derfor bør dette forhold mellem kunde og revisor altid undgås.

3. **Fastlæggelse af revisionshonorar:** Vil også kunne medføre indvirkning på revisors uafhængighed. Via revisionshonoraret kan der lægges pres på revisors uafhængighed. Dette kan ske ved at virksomheden gennem deres forhandlinger af revisionshonoraret, får presset det så langt ned, at revisor ikke føler at han er blevet tilstrækkeligt betalt. Dette vil kunne medføre at revisor ikke udfører sit arbejde tilstrækkeligt. Til dette forslår David Flint en mulighed omkring et prisloft for revisioner. Han tilføjer dog yderligere, at det ikke skal ende ud i en situation, hvor revisor har mulighed for at bestemme sin egen aflønning.
4. **Revisors begunstigelse:** Opstår i situationer hvor revisor får rabatter mm. en økonomiske fordel eller får mulighed for at gøre brug af den reviderede virksomheders faciliteter. Hvilket vil kunne medføre en interessekonflikt mellem revisor og virksomheden, som bevidst eller ubevidst vil lægge præs på revisor, og til slut vil ende med at revisors objektivitet vil blive formindsket og tredjemands tiltro til uafhængighedsforholdet.
5. **Uforholdsmæssig afhængighed af revisionskunden:** Dette gør sig gældende i de situationer, hvor revisionshonoraret udgør en så væsentlig del af revisionsvirksomhedens samlet indkomst. I disse situationer vil det være oplagt at revisor vil være villig til at gå langt for at tilfredsstille kundens behov, samt ønsker, for ikke at ende ud i en mulig tabssituation af kunden. Således vil dette kunne resulter i mulige skader på revisors objektivitet og vil stille kunde i en gunstig situation hvormed kunde ville være i stand til at lægge pres på revisor. (Flint 1988, s 66-72)

Undersøgelses- og rapporteringsfrihed

Set i forhold til Mautz og Sharaf, kommer Flint ikke med særlig meget nyt i forhold til deres afsnit om undersøgelses- og rapporteringsfrihed. I forhold til Mautz og Sharaf, så har Flint lagt vægt på at revisor skal være objektivt, i forbindelse med sin rolle som undersøger af virksomhedens rapportering og selve virksomheden, skal være fyldestgørende i sin udførelse. Som tidligere nævnt i afsnittet med Mautz og Sharaf, fremhævet de, at revisor skal have adgang til alt, der er nødvendigt for at kunne udføre sit arbejde. Dette fremhæver Flint ligeledes. Grunden til at revisor skal kunne have adgang til alle de relevante materialer, til at kunne udføre sit arbejde. Er fordi det er revisors forpligtelse at opnå tilstrækkeligt revisionsbevis, og at rapporten er udtrykkeligt samt fuldstændig. I situationer hvor revisor ikke får den fulde adgang til de relevante materialer eller

information skal revisors professionelle skepsis tiltræde og være med til at lave en vurdering af den manglende viden samt effekten. Modtagerne af rapporten er af afgørende betydning. Det danner nemlig grundlag for hvordan rapporteringen ske og i det rette format, for på den måde ikke at mindste tilliden fra samfundet som samfundets tillidsrepræsentant. (Flint 1988, s 72-75)

Organisatorisk status

I sidste element fremhæver Flint, at det er vigtigt for en virksomheden, at have procedurer for udpegning af en revisor. Dette vil kunne være med til, at opfattelsen af revisors uafhængighed vil blive styrket, dog kan dette også have den modsatte effekt. Revisor skal dog stadig agere uafhængig på baggrund af udnævnelses procedurer. Tredjemands syn på udnævnelsen kan blive svækket på baggrund af de vilkår revisor er underlagt i forbindelse med udnævnelsen. Derfor skal der foretages nogle sikkerhedsforanstaltninger, således at revisor ikke kommer ud for at blive presset hvorved objektiviteten og uafhængigheden kan blive presset. (Flint 1988, s. 75)

Til dette har Flint frembragt to forhold, som han mener skal vurderes i forhold til organisatoriske procedurer. Disse to forhold er henholdsvis forhold vedrørende udnævnelsen og forhold vedrørende udførelsen af revisionen.

- **Udnævnelse af revisor:** Her er det vigtig at den person som er med til at udvælge revisor ikke er en person, hvis stilling kan blive påvirket af resultatet af revisors arbejde. Omvendt kan der opstå en situation, hvor revisor går hen og bliver afhængige af den eller de som har udvalgt ham. Dette vil kunne medvirke til at svække revisors uafhængighed, da der kan blive lagt et pres på revisors på dem eller de person som han er blevet afhængige af. (Flint 1988, s. 76-77)
- **Udførelsen af revisionen:** Her ligger Flint vægt på revisors udførelse af ikke-revisionsydelser, samt hvorledes dette har en sammenhæng med behovet fra revisors omkring det at blive opfattet som værnende objektiv samt uafhængige. Yderligere opdeler Flint disse ikke-revisionsydelser i to kategorier. Ikke-revisionsydelser som er foretaget af virksomhedens revisor, og ikke-revisionsydelser for virksomheder, som revisor er rådgiver for. I de situationer hvor revisor yder ikke-revisionsydelser til den virksomhed han er revisor for, mener Flint at dette kan være med til, at tredjemand ikke kan vurdere hvorvidt dette er i enighed med principperne omkring uafhængighed. Dette mener Flint ikke er

tilfældet i de situationer hvor revisor yder ikke-revisionsydelser for virksomheder, som han ikke er revisor for, da der her blot er tale om rådgivning. (Flint 1988, s 79-84)

Revisors uafhængighedsbestemmelser

Alle revisorer, der afgiver revisionspåtegning på regnskabet, kommer med udtalelser om ledelsesberetninger i forhold til årsregnskabsloven og andre erklæringer med sikkerhed. De er underlagt kravet om uafhængighed i forbindelse med afgivelse af erklæring, mv, hvilket indebærer, at de skal være uafhængige af den virksomhed, som opgaven drejer sig om, og må derudover heller ikke deltage i virksomhedens beslutningstagning. Dette er med hjemmel i revisorlovens § 24. stk. 1. Grunden til, at uafhængighed har en så central rolle i revisors hverdag, er, at uafhængighed er med til at styrke revisors evne til at være objektiv og bevare sin professionelle skepsis jævnfør IAS 200A. 16 (*Sudan et. al 2012, side 69*).

Som hovedregel er revisor ikke uafhængig, i de situationer hvor der foreligger omstændigheder der er egnede til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand. Loven har således fremhævet de situationer, hvor revisor ikke er uafhængig:

- Hvis der foreligger direkte/indirekte økonomiske, forretnings- og ansættelsesmæssige forhold.
- Levering af ydelser, der ikke er omfattet af revisorlovens § 1, stk. 2, hvilket er andre opgaver, som ikke er erklæringer og udtagelser om ledelsesberetningen (Karnov. Uafhængighed)

Oversigt af de fem kilder til uafhængighed

Revisor er ikke kun underlagt revisorlovens uafhængighedsregler men også uafhængighedsbekendtgørelsen, uafhængighedsvejledning, IAS'erne og etiske regler.

- **Revisorloven: §24-§26**
- **Uafhængighedsbekendtgørelse:** Denne træder i kræft som følge af revisorlovens § 24, stk. 5 og § 54 stk. 2
- **Uafhængighedsvejledning:** Denne vejledning har hjemmel i revisorlovens § 24.
- **Eriske regler for revisor:** Etiske regler for revisor, december 2010. Bestemmelsen findes i kapitel 290 omkring "uafhængighed, revision og review opgaver".

- **IAS'erne (internationale standarder for revisor):** ISQC 1, ISA 200 og ISA 220.

Bestemmelserne findes i ISQC 1, afsnit 21-25. ISA 200 afsnit 14, A14-A17, ISA 220 afsnit 11 og A5-A7. (Sudan et. al 2012, s. 71)

Revisors uafhængighed er et helt grundlæggende element, både for revisoren selv, men i den grad også for offentligheden. Revisor skal optræde som offentlighedens tillidsrepræsentant, hvilket fremgår af bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder, som i daglig tale bliver betegnet som revisorloven. Jf. Revisorlovens §16 fremgår det således:

"Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2".

Revisors kompetencer er en forudsætning og helt fundamentale, for at omverdenen kan have tillid til erklæringer med sikkerhed, som bliver afgivet af en revisor. Uafhængighed er næste punkt og har en lige så stor en betydning. Uafhængighed er reguleret overordnet, for at kunne sikre, at revisor ikke påtager sig opgaver, hvor han ikke optræder uafhængigt eller ikke opfattes som værende ikke uafhængig overfor tredjemand (Hoff et. al. 2015, s. 127).

Revisors uafhængighed skal komme til udtryk i indledningen ved kundeacceptsprocessen. Revisionsloven § 15a fremhæver nogle punkter, som revisor og revisionsvirksomhed under kundeacceptsprocessen, skal tage stilling til. Paragraffens ordlyd er følgende:

"§ 15 a. En revisionsvirksomhed skal, inden den accepterer eller fortsætter en revisionsopgave, vurdere og dokumentere,

1) at den opfylder kravene om uafhængighed, jf. § 24,

2) om der er trusler mod revisionsvirksomhedens og revisors uafhængighed, og i givet fald de sikkerhedsforanstaltninger, der er truffet for at imødegå disse trusler,

3) at den har de nødvendige kompetente ansatte, den nødvendige tid og de nødvendige ressourcer til at udføre revisionsopgaven korrekt, og

4) at revisor er godkendt til at afgive revisionspåtegningen på regnskabet. "

Det betyder altså, at revisors uafhængighed skal vurderes allerede inden kundeaccept, hvor der i denne proces skal tages stilling til overstående. Kan det ikke sikres, at revisor er uafhængig ud fra overstående paragraf, kan revisor som udgangspunkt ikke være revisor for kunden.

Når uafhængigheden skal vurderes, tages der afsæt i de fem etisk grundlæggende principper, som er beskrevet i revisorlovens § 16.stk. 1.

”Revisor skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik, herunder udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader. God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise professionel skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne”.

Overstående paragraf er formuleret med inspiration fra den grundlæggende begrebsramme i Etiske Regler for revisorer. Det fremgår af overstående paragraf, at revisor ved afgivelse af erklæring med sikkerhed, skal optræde som offentlighedens tillidsrepræsentant også.

Under uafhængighed hører objektivitet, da uafhængighed har en direkte forbindelse med objektiviteten, men det er dog vigtigt at nævne, at disse to ikke er sammenlignelige. Som tidligere nævnt kan en revisor som udgangspunkt, ikke revidere kunden, hvis han ikke er uafhængig. Der er dog en undtagelse. En uafhængig revisor kan jf. revisorlovens § 1 stk. 3 i forlængelse med at revisorlovens § 16, godt medvirke til at opstille et regnskab og afgive erklæring herom i trepartsforhold (Hoff et. al 2015, s. 127).

Erklæringen skal blot oplyse herom jf. revisorlovens § 16 stk. 4, som lyder således:

”Revisor skal under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 3, udvise professionel kompetence og fornøden omhu. Hvis revisor ikke er uafhængig ved udførelsen af opgaverne, jf. § 24, skal dette oplyses i erklæringen”

Det fremgår således af ovenstående paragraf, at hvis revisor ikke er uafhængig, men dog stadig assisterer virksomheden, skal dette fremgå af erklæringen.

Indirekte uafhængighedsindflydelse

De ledende medarbejdere i en revisionsvirksomhed, eksempelvis en partner, som afgiver erklæring med sikkerhed, må ikke have ejerinteresser, familierelationer eller økonomiske interesser i den virksomhed, hvor der bliver givet erklæring på. Dette er på baggrund af, at disse ledende medarbejdere, som fx underskrivende partnere indirekte indgår i processen, når der skal revideres. En underskrivende revisor i en revisionsvirksomhed har en central position og indgår automatisk i kommandokæden uden direkte at være en del af selv opgaveteamet. Som tidligere

fremhævet kan en sådan central position forekomme på baggrund af at den pågældende revisor er bestyrelsesmedlem, direktør eller ejer af en større ejerandel hos en anden virksomheden. Der skal på den baggrund derfor laves en vurdering af den pågældende revisors individuelle trusler mod uafhængighed, det skal dermed også vurderes ved alle erklæringsopgaver. En sådan revisor bliver nemlig reelt set betragtet som en del af samtlige erklæringsteams, netop på baggrund af sin position jf. uafhængighedsbekendtgørelsen § 6, stk. 3 nr. 3.

Begrebet den "lille generalklausul" er et udtryk, der skal tages højde for. Grunden til dette er, at revisor kan komme ud for, at befinde sig i en gråzone. Det kan nemlig være svært at vurdere, hvorvidt den ledende medarbejder, vil kunne have en betydning for afgivelse af erklæringen. Der stilles derfor krav til, at en velinformeret tredjemand vil kunne være i stand til at opfatte en trussel (Hoff et. al 2015, s. 138-140).

Trusler mod uafhængighed

Når revisor skal foretage en vurdering af sin uafhængighed, herunder de grundlæggende etiske principper, skal der også overvejes følgende trusler: Egeninteresse, egenkontrol (selvrevision) advokering, familiaritet og intimidering. Disse trusler er behandlet i revisorlovens § 24, uafhængighedsbekendtgørelsen og uafhængighedsvejledningen, mens de derimod er defineret i Etiske Regler for revisorafsnit 100.12 og 200.3 til 200.8.

De fem nævnte trusler vil blive beskrevet og der vil også komme eksempler på hver af disse fem forskellige trusler. Det er dog vigtigt at understrege, at denne liste ikke er udtømmende.

- Egeninteresse
- Egenkontrol
- Advokering
- Familiaritet
- Intimidering.

Egeninteresse

Egeninteresse kan i de fleste tilfælde komme til udtryk som følge af revisors eller deres nærtståendes interesser i det bestemte selskab.

Eksempler på egeninteresse

- En potentiel ansættelse hos kunder.
- Et nært forretningsforhold
- En økonomisk interesse i kunder eller sameje af en egeninteresse
- Utilbørlig afhængighed af det totale honorar.

Egenkontrol (Selvrevision)

Egenkontrol eller bedre kendt som selvrevision kan forekomme, hvis revisor skal revidere en tidligere vurdering, han selv har været ansvarlig for.

Eksempler på egenkontrol (selvrevision):

- Et medlem af erklæringsteamet er, eller har for nylig været, bestyrelsesmedlem eller direktør hos kunden
- Et medlem af erklæringsteamet er, eller har for nylig været ansat hos kunden, hvor der ville være risiko for at der kunne udøves en direkte eller betydelig indflydelse på erklæringsemnet
- En afgivelse af erklæring om funktionerne i et regnskabssystem efter at have været involveret i selve designet og implementering af systemet.

Advokering

Advokering kommer hyppigst til udtryk, hvis en revisor støtter den opfattelse eller indstilling, at der kan stilles spørgsmålstejn ved objektiviteten som efterfølgende kan være kompromitteret.

Eksempler på advokering:

- Optræden som advokat på vegne af en erklæringskunde i retssager eller tvister med en tredjemand
- Komme med anbefalinger på aktier i en børsnoteret virksomhed, som også er revisionskunde.

Familiaritet

Familiaritet kan forekomme, hvis revisor i tilfælde af en tæt tilknytning bliver for velvilligt indstillet over for andres interesser.

Eksempler på familiaritet:

- Hvis en revisor fra opgaveteamet er nær familie eller nærmeste familie til et bestyrelsesmedlem eller direktør
- Hvis et seniormedlem fra erklæringsteamet på nuværende tidspunkt har en længerevarende tilknytning til kunden
- Hvis der modtages gaver eller andre former for fordele fra en kunde, medmindre værdien anses for at være ubetydelig
- Hvis en tidligere partner i et revisionsfirma er bestyrelsesmedlem eller direktør hos kunden eller medarbejder, som kan udøve direkte og betydelig indflydelse.

Intimidering

Forekommer typisk, hvis det kan afskrække revisor, der som følge af dette ikke optræder objektivt grundet fremtidige eller nuværende trusler.

Eksempler på intimidering:

- Trussel omkring opsigelse eller udskiftning
- Trussel om sagsanlæg
- Pression med henblik på at formindske det udførte arbejde i upassende omfang for at formindske honoraret.

Hvis det ikke er muligt for revisor at kunne afhjælpe de overstående trusler omkring uafhængighed ved implementering af passende sikkerhedsforanstaltninger, er revisor nødsaget til at afstå fra opgaven, imens andre af ovenstående trusler under ingen omstændigheder vil kunne afhjælpes. Dette skyldes, at en velinformeret tredjemand på intet tidspunkt vil opfatte revisor som uafhængig, jf. uafhængighedsbekendtgørelsens § 1, stk. 2. (*Revision i praksis 2012, s. 78*)

Sikkerhedsforanstaltninger

Sikkerhedsforanstaltninger er et vigtigt redskab, som er med til at sikre revisors uafhængighed. Derfor skal alle revisionsvirksomheder opstille nogle retningslinjer, som skal være med til at sikre, at revisor tager stilling til, om der kunne foreligge omstændigheder, som ville kunne vække tvivl om revisors uafhængighed, inden han påtager sig at udføre erklæringsopgaver. Har revisor identificeret nogle trusler til ikke at være på et acceptabelt niveau, skal revisor identificere og gøre

brug af sikkerhedsforanstaltninger for at kunne eliminere truslerne eller reducere dem til et passende niveau. (FSR 2013, *Praktiske eksempler*, s. 6).

Derfor er formålet med at implementere sikkerhedsforanstaltninger, at de skal være med til at formindske risikoen for, at uafhængigheden kompromitteres. Dette er dog ikke det eneste tidspunkt, der arbejdes med sikkerhedsforanstaltninger. Revisor kan også overveje tanker omkring implementering af sikkerhedsforanstaltninger i forbindelse med udførelse af opgaver, som har en professionel risiko over gennemsnittet eller andre former for lignende risici.

Sikkerhedsforanstaltninger kan opdeles i to grupper:

- Sikkerhedsforanstaltninger, som er skabt på baggrund af revisionsstandarden, lovgivningen eller øvrige reguleringer
- Sikkerhedsforanstaltninger, som bliver til i det miljø, hvori selve arbejdet bliver udført.

(Sudan et. al 2012, s. 79-80)

2.4 Revisionskvalitet

Der har de senest par år været et større fokus på kvalitetsstyring, kontrol af revision, revisor og den måde, hvorpå myndighederne og andre organer har valgt at regulere revisorerhvervet. Dette øgede fokus skyldes i den grad et skift fra, at revisor og revisionspraksis, er sket af revisorerne, hvilket peger imod en selvregulering og en større grad af myndighedsinvolvering. Dette gælder i større grad tilsyn med revisorer og revisionskvaliteten, hvor "public oversight" i den grad er blevet et mantra for revisionsregulering på baggrund af Enron-skandalen i 2001/2002.

Som udgangspunkt er der ikke en entydig og fastlagt definition på, hvornår det kan konkluderes, at en udførelse af revision er, eller har været, af særlig høj kvalitet. Modsætning hertil er der dog en rimelige stor enighed om, hvornår revisor og revisionen ikke har haft en tilstrækkelig kvalitet, hvilket har ført til fejl, der skal forventningsafstemmes mellem revisor og offentligheden. Behovet for at forventningsafstemme bliver i daglig tale betegnet som god revisorskik, hvilket også er reguleret i revisorlovens § 16, at revisor skal kunne udføre opgaverne i overensstemmelse hermed. Kvalitet er ikke kun overholdelse af revisorloven, men også overholdelse af de internationale revisionsstandards som, ISQE, ISA, ISRE, ISAE, og ISRS. Dermed bliver kvalitet betegnet som overholdelse af diverse revisorlovgivninger samt standarder. Dette er dog kun et "minimumskvalitetsniveau". Der er stor fokus på netop minimumskvalitet, da manglende

overholdelse af reguleringer kan resultere i bemærkninger i kvalitetskontrollen, og senere disciplinærsanktioner i Revisionsnævnet eller andre typer af revisoransvar. I forbindelse med at kvalitetskontrol og revisoransvar har fået et større fokus, har der været mindre fokus på kvalitetsforskelle i revision, idet reguleringerne bliver overholdt.

Det er essentielt at se på kvalitetsniveauet udover minimumskravene. Kvalitetsniveauet er et abstrakt ord, der kan forstås på flere måder. Begrebet betyder nemlig, at hvis det antages, at flere forskellige revisorer får til opgave at revidere den samme kunde, hvor de også får de samme informationer samt materialer. Vil der med stor sandsynlighed ikke være to udfald, der er ens. Dette skyldes, at der kan være forskellige revisionshandlinger, væsentlighedsniveau, stikprøvestørrelser osv. Men resultatet vil som udgangspunkt være den samme konklusion. Langt de fleste af disse revideringer vil være i overensstemmelse med reguleringen og dermed leve op til minimumskvaliteten.

Forskellen ligger i at de forskellige revisorer, som har haft de samme informationer og materialer og alligevel ikke har haft den samme tilgang eller udført de samme revisionshandlinger. Dette skyldes det vi kalder for faglige vurdering, dømmekraft og erfaring som hver enkelt revisor har. Det er netop dette, vi kalder for kvalitetsforskelle. Det skal dog nævnes, at ovenstående blot er et eksempel, og det vil i den virkelige verden ikke være muligt at komme frem til samme oplyste og fuldstændige grundlag, hvorpå god revisionskvalitet kan afdækkes. Dette eksempel fremhæver vigtigheden af sund fornuft og det at forholde sig til at diskutere kvalitetsniveauer udover overholdelse af reguleringen (Johansen 2016, s. 29-32).

2.4.1 Definitioner af revisionskvaliteten

Kvaliteten af det arbejde, en revisor udfører, må ikke kunne betvivles. Kvaliteten udgør nemlig et grundelement i opbygningen af tillid og troværdighed, som er en forudsætningen for hele branchens kundetilfredshed og legitimitet. Kvaliteten kan defineres af forskellige grupper:

- Politikere og myndighederne
- Regnskabsaflæggerne
- Regnskabsbrugere
- Mediebillederne

Politikerne og myndigheder

Politikerne og myndigheder stiller som det første krav til, at revisoren lever op til deres rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant ved lovpligtig revision. Dette betyder, at revisorerne som uafhængig tredjemand skal kunne sikre, at regnskaberne efter gældende lovgivning giver et retvisende billede af regnskabsaflæggers aktiver og passiver, herunder finansielle stilling og resultat. Dette syn på kvalitet betyder således, at den enkelte revisor gennemfører sin revision efter de lovgivne retningslinjer særligt i årsregnskabsloven. Det er Erhvervsstyrelsen, som i praksis udgør den instans, som skal sikre, at revisionskontorer udføre review, revision og udvidet gennemgang korrekt efter gældende standarder. Kvalitetskontrollen, som Revisortilsynet udfører, har til formål at eftergå, at alle de godkendte revisionskontorer lever op til lovgivningen. Denne kvalitetskontrol er obligatorisk for alle godkendte revisionskontorer. Kvalitetskontrollens tilgang til kvalitet ligner de formelle og regulerede kontrollerbare krav, som lovgivningen har opstillet. I praksis betyder dette, at kvalitetskontrollanten gennem nogle tjeklister udfylder skemaer og på baggrund af dette vil kunne være i stand til at udarbejde en rapport. Rapporten indeholder observationer og konklusioner, som er med til at danne grundlaget for Revisortilsynets afrapportering til offentligheden, politikerne og til øvrige interessenter. Derfor vil kvaliteten i denne forbindelse i høj grad blive baseret på den afrapportering, som Revisortilsynet årligt udarbejder.

Regnskabsaflæggerne

Regnskabsaflæggerne har et andet syn på kvaliteten i forhold til politikerne og myndigheder. Deres syn på kvaliteten i revisors arbejde, lægger vægt på branchens evne til at sikre et forretningsmæssigt udbytte af revisionen for erhvervslivet. Kvaliteten i denne sammenhæng indeholder forventninger om at kunne tilføre konkurrencekraft og dermed gøre en forretningsmæssig forskel på baggrund af revisionen samt særligt risikovurdering af virksomhedens kerneforretning. Regnskabsaflæggerne ønsker derudover, at omverdenen skal kunne have tillid til virksomhedens regnskab. I den forbindelse er det værd at nævne at FSR har foretaget en undersøgelse, hvor det fremgår at tre ud af fire revisorer, finder og retter væsentlige fejl i virksomhedens regnskabsmateriale i forlængelse med deres revision. Som det sidste skal det nævnes, at kvaliteten også påvirkes af et pris-udbytte perspektiv.

Regnskabsbrugerne

Regnskabsbrugernes syn på kvalitet er det tredje. Deres vurdering af kvaliteten er baseret på nogle helt andre kriterier i forhold til de to tidligere. For investorer, kreditgivere og medarbejdere vil kvaliteten blive baseret på gennemsigtigheden, som de enkelte regnskaber fremviser. Dette hører med til interessenternes beslutning, som de træffer ud fra de tilgængelige regnskabsinformationer.

Medierne

Medierne er den fjerde vinkel på kvaliteten. Mediebilledet er den opfattelse, som offentligheden generelt har af kvaliteten i revisorernes arbejde. I denne vinkel findes enkeltstående kritiske sager, som har oplevet meget stort mediepres. Der vil her typisk optræde få opsigtsvækkende historier, der vil bære mediernes samt offentlighedens samlede indtryk af kvaliteten i branchen. Mediernes kvalitetsfokus vil være rettet mod den kritiske tilstand i branchen, fx fejl eller uetisk adfærd blandt revisorer. Da revisor har tavshedspligt, er medierne udfordret på at få dækket en sag til bunds. De må derfor nøjes med ufuldstændige informationer, hvilket kan medføre vinklinger, som fordrejer sandheden og stiller revisor ringere.

Som en opsummering på alle fire vinkler og perspektiver kan de nævnes at hvad enten det gælder regnskabsaflæggere, medier, regnskabsbrugere eller politikere har branchen et ufravigeligt behov for at indgå i kvalitetsdiskurser, som ikke vil kunne bringe tvivl om revisorernes arbejde. Hvis vi ser fra et politisk perspektiv, gælder det i sidste ende om legitimitet og høj grad af varetægelse af egne interesser, som branchen måtte have. Dermed kan de siges at jo større utilfredshed, der er med kvaliteten i revisorernes opgaveløsninger, jo mere regulering og vanskeligere vilkår får branchen.

Ser vi på regnskabsaflæggerne, så er situationen, den at kundetilfredshed og loyalitet står på spil. Både kundetilfredshed og loyalitet er begge to centrale for at bevare kunderne og udvide opgaveporteføljen. Hvis der mangler kvalitet, vil dette medføre usikkerhed for regnskabsbrugere. Det vil så betyde, at beslutningerne bliver taget på et mindre sikkert grundlag. Ser vi derimod på medierne, vil en evt. større mængde enkeltsager være en form for rullende snebold for deres vedkommende. Derfor skal mediernes magt ikke undervurderes, da dårlig medieomtale vil sætte hele branche under massivt pres. (FSR 2013, Styrket kvalitetskontrol, s. 4-5)

2.5 Grønbogen

Tilbage i 2007 medførte finanskrisen store konsekvenser for mange virksomheder over hele verden. Globalt var det de såkaldte PIE-virksomheder, som også har en interesse fra offentlighedens side. Den finansielle ustabilitet fra bl.a. centralbanker, banker osv. førte til, at krisen blev udløst. Grundig revision er nøglen til at genoprette tilliden på markedet, for at bidrage til økonomisk og finansiel stabilitet (Grønbogen 2010, s. 3). Dette var baggrunden for at Grønbogen: læren af krisen blev lanceret for at starte et diskussionsgrundlag ved finanskrisen. Den blev udstedt af Kommissionen og fremsat i forbindelse med langsigtede lovgivningsplaner i 2010. Grønbogen: Læren af krisen er blevet analyseret med henblik på at starte en høring om dette. Det har også været en undring, at der aldrig er udkommet en hvidbog på dette område, da hvidbøger i højere grad er omfangsrige og omhandler de områder som er prioriteret højt. Hvidbøger anvendes som en handlingsplan, som er med udforme detaljerede forslag til hvordan politikken skal være på et bestemt område (EU, Hvad er en grøn bog og en hvidbog?).

I Grønbogen er der gjort nogle overvejelser om den tidligere revisionspolitik, som Kommissionen mener, har været nogle mangler ved, som de forsøger at forbedre disse, for at undgå finansiell ustabilitet. Årsagen er hertil at offentligheden har ment, at revisorerne har haft en del af dette ansvar, som derfor har gjort, at Kommissionen også har haft et stort fokus på ændringer indenfor revisionsbranchen. Det har været et omdiskuteret emne, at det var revisorerne, som skulle forudse finanskrisen, da de har det endelige ord, når der bliver udgivet regnskaber for en virksomhed.

Det er dog et dilemma, at der kun er få af de store revisionsfirmaer tilbage, som er i stand til at udføre revision på de store og multinationale virksomheder, som er komplekse og kræver høje kompetencer. Disse revisionsfirmaer er i en liga for sig, kaldet Big four². Dette fører videre til et paradoksalt problem. Big four er nemlig blevet så betydningsfulde for samfundet at, det kan have alvorlige markedsforstyrrelser, hvis de lukker ned, og det er derfor også i samfundets interesse, at de fortsætter. De store revisionsfirmaer har nemlig fået en stor anerkendelse for deres indsats for at reducere risikoen for konkurs, og der fokuseres derfor på spørgsmålet, om disse

---

² Big four består af PwC, EY, KPMG og Deloitte som er de største og førende revisionsfirmaer

revisionsfirmaer er blevet for store til at gå ned. Det kan nemlig have moral hazard problemer³, som er en potentiel trussel, fordi at Big four derfor kan have et lavere incitament til at levere samme grad af kvalitet, som de bør gøre, fordi det alligevel er offentligheden, som bliver udsat for konsekvenserne og omkostningerne (Grønbogen 2010 s. 4).

2.5.1 De kritiske spørgsmål

I grønbogen er der blevet stillet 38 spørgsmål om, hvilke overvejelser der bør blive gjort, som ud fra dette har været med til at skabe nogle ændringer i EU-forordningen og direktivet. Da denne afhandling baserer sig på tvungen rotation og forbudte ydelser, er det derfor relevant at nævne følgende tre overvejelser, som også har været med i grønbogen, og som er blevet aktuel på nuværende tidspunkt:

Spørgsmål 18: "Bør løbende kontrakter med revisionsfirmaer være tidsbegrænset? I bekræftende fald, hvad bør revisorernes maksimale kontraktperiode være? "

Dette var en overvejelse i Grønbogen, da revisorskifte ikke er noget, der har været fokus på før og derfor har været en potentiel konsekvens for uafhængigheden, fordi der kan opstå tætte relationer mellem revisor og virksomhed. Store og internationale virksomheder har haft en større tendens til at beholde en revisor i længere tid, muligvis fordi revisor har haft en forståelse for og indsigt i virksomheden, som ville gøre det til en udfordring af skifte revisor. Et revisorskifte vil resultere i en ny revisor, som ikke har kendskab til virksomheden på samme måde, som den tidligere revisor har haft, hvilket også kan være til ulempe (Grønbog 2010 s. 11-12).

Spørgsmål 19: "Bør der være forbud mod levering af tjenester uden for revisionsområde? Bør forbuddet gælde for samtlige firmaer og deres klienter, eller kun for visse institutionstyper som f.eks. systemiske finansielle institutioner? "

Med inspiration fra Frankrig og USA havde Kommissionen også haft det til overvejelse at andre ikke-revisionsydelser ikke bør leveres i forbindelse med en lovpligtig revision. Årsagen hertil er at revisionsfirmaet derfor ikke fremstår som en uafhængig part, som skal afgive en

---

³ Moral hazard vil sige et problem, hvor 2 parter indgår i en risikodeling. Her vil agenten ikke leve op til principalens forventninger, fordi det alligevel er principalen som skal stå til ansvar for konsekvensen.

revisionspåtegning, som har den fulde tillid fra regnskabsbrugernes side. Derfor er denne overvejelse også vedtaget i dag. Det har tidligere ført til implikationer for EU-landenes revisionsfirmaer, når der var tale om at levere tjenester, som lå uden for revisionsområdet, til virksomheder, som var noteret på den amerikanske børs.

Spørgsmål 20: *"Bør der fastsættes et maksimalt honorar, som et revisionsfirma har ret til at modtage fra en enkelt klient?"*

Kommissionen havde også fremsat et kritisk spørgsmål om at sætte en begrænsning på, hvor meget et revisionsfirma samlet set må tjene på ikke-revisionsydelser til en revisionsklient. Herudover bør revisorerne også fremlægge nyttige oplysninger, som findes relevant at offentliggøre for at gøre regnskabsbrugerne opmærksomme på det samlede honorar fra klienten (Grønbog 2010, s.11-12).

2.6 Den internationale regulering

Den internationale regulering spiller en vigtig rolle, som skyldes, at revisorerhvervet er et internationalt erhverv i højere grad sammenlignet med mange andre erhverv. Den nationale regulering tager udgangspunkt i de krav, som EU stiller til det lovgivningsmæssige, som derfor resulterer i, at reguleringerne er tilstrækkelige og udtømmende i den danske lovgivning. Den internationale reguleringens gyldighed skyldes, at revisionsbranchen har kundevirksomheder og revisionsfirmaer på tværs af landegrænser, og at revisionspåtegningen udarbejdes og afgives i et land, som muligvis anvendes af regnskabsbrugere i et andet land. Dette medfører, at kunderne har en tryghed ved, at revisionspåtegningen bliver afgivet efter den internationale lovgivning, som overholder bl.a. revisorens uafhængighed for at kunne stemme overens med krav, de udenlandske regnskabsbrugere er bekendt med (Füchsel et. al. 2015. s. 20).

Den 8. selskabsdirektiv

Da Danmark er medlem af EU, forudsætter det, at der også bliver fulgt de retsakter, som bliver udstedt af de kompetente fællesmyndigheder. I de indgåede traktater følger nogle forpligtelser. Herudover bliver de forskellige retsområder især reguleret af den sekundære eller afledede fællesskabsret, som anvendes til at regulere de bestemte retsområder, som EU har kompetencerne til. Ved den sekundære selskabsret indgår forordninger og direktiver, som kan

udstedes af både Ministerrådet og Kommissionen. Oftest foregår det sådan, at Ministerrådet udsteder en retsakt efter forslag fra Kommissionen.

Direktiver

Direktiverne er bindende for nationalstaterne, men de har ikke retsvirkning for de enkelte borgere, før der bliver ændret på den danske lovgivning eller tilpasset de administrative forskrifter, som binder borgerne, så det stemmer overens med direktivet. Grunden til, at der ikke er tale om nogen bindende virkning, skyldes, at det er hensigtsmæssigt at lade det være op til medlemsstaten, hvordan den vil indordne sig direktivet. Det kan i nogle tilfælde også ske, at direktivet er bindende, selvom direktivet endnu ikke er inkorporeret i dansk ret via lov eller administrative forskrifter, eller hvis de bliver inkorporeret ved en fejl (Füchsel et. al. 2015. s. 20-21).

Dette hører med til at Danmark er nødt til at indordne sig under de forskellige forordninger og direktiver, der bliver udstedt af EU. Det fremgår i Rådets direktiv 2006/43/EF, at revisors uafhængighed består af afgørende karakterer for at reviderer. Der er en interesse fra offentlighedens side i at sikre sig, at revisionsfirmaerne, som udfører den lovpligtige revision, er uafhængig af den virksomhed, de reviderer. Det skal desuden sikres fra revisionsvirksomhedens side, at der ikke er tale om følgende:

- Selvrevision, som medfører, at revisor reviderer et stykke arbejde, som revisionsfirmaet selv har udført for den pågældende virksomhed. Dette vil være et brud på objektiviteten.
- Egeninteresse, som kan resulterer i, at revisor ikke udfører et arbejde, som er retvisende for regnskabsbrugere.
- Fortrolighed, tillid eller intimidering, som også er med til, at revisor bryder sin uafhængighed pga. han muligvis bliver tvunget til det eller lignende.

Er truslen af sådan en art, at revisoren eller revisionsfirmaets uafhængighed stadigvæk er i fare, efter at der er blevet truffet sikkerhedsforanstaltninger, må revisoren eller revisionsfirmaet ikke udføre den lovpligtige revision, jf. 2006/43/EF artikel 22.

Forordninger

Forordningerne har en bindende virkning for alle borgere og alle medlemsstater i EU. Denne type retsakt er derfor hævet over dansk lovgivning. Dette giver derfor forordningerne forrang. Da den tvungne rotation er blevet vedtaget af EU, har det haft en påvirkning på alle medlemslandene, herunder Danmark, som derfor er nødt til at implementere dette (Füchsel et. al. 2015. s. 20).

Forordning nr. 537/2014 af 16. april 2016 gør sig ikke gældende for al lovpligtig revision, som 8. selskabsdirektiv gør, men derimod kun ved lovpligtig revision over selskaber med særlig samfundsvigtige karakterer.

2.6.1 Tvungen firma- og partnerrotation

Den tvungne rotation har haft til hensigt, at opretholde uafhængigheden i fremtoning over for sine offentligheden. Derfor er det en forudsætning, at revisionsfirmaer ikke må overstige ti år som en opgave maksimalt må være, men herefter skal en firmarotation finde sted. Det er de underskrivende revisionspartnere, som skal træde af efter syv år og må først tiltræde igen efter tre år for at udføre revision på den samme klient jf. forordningen artikel 17. Dog kan perioden forlænges med yderligere ti år, når der udføres en udbudsprocedure efter de første ti år, og det samme revisionsfirma bliver udvalgt igen. Udbudsproceduren skal opfylde nogle forskellige, krav som krævet i forordningen artikel 16 stk. 2-5. Reglerne gør sig gældende for alle nyvalg af revisorer, som foretages efter den 17. juni 2016.

Det er derfor vigtigt, at der bliver skelnet imellem firmarotationer, hvor revisionsklienten skifter til et andet revisionsfirma, og en partnerrotation, hvor den underskrivende partner udskiftes og derfor først må tiltræde igen efter tre år.

Overgangsregler for rotationens virkning

Selvom det allerede er reguleret i lov og vedtaget fra den 17. juni 2016, er der nogle overgangsregler som følge af dette, hvorfor det først har virkning fra 17. juni 2020 ved firmarotation for revisionsfirmaerne:

Fra d. 17 juni 2020 må en PIE-virksomhed ikke indgå aftaler eller forlænge en revisionsopgave yderligere, hvis revisoren eller revisionsfirmaet har udført revisionsydelser for den pågældende PIE-virksomhed i en periode på tyve år følgende eller derover på hinanden fra forordningens ikrafttræden.

Hvis revisor eller revisionsfirmaet har udført revisionsydelser for en PIE-virksomhed i 11-20 hinanden følgende år, må de ikke længere indgå aftaler eller forlænge den bestemte opgave efter 17. juni 2023.

De revisionsfirmaer, som har indgået en aftale før 16. juni 2014, men som stadig er i gang den 17. juni 2016, må forblive gyldige indtil afslutningen af den maksimale varighed på ti år med udgangspunkt artikel 17, jf. forordningen artikel 41.

2.6.2 De forbudte revisionsydelser

I Danmark er revisorer eller revisionsfirmaer, som udfører lovpligtig revision af interesse for offentligheden og ethvert medlem af det respektive netværk, som revisoren eller revisionsfirmaet tilhører, forpligtet til at overholde forbuddet mod udførelse af ikke-revisionsydelser direkte eller indirekte over for den reviderede virksomhed. Dette er også et tiltag, som skal være med til at styrke uafhængigheden mellem virksomheden og revisoren og gøre sig gældende fra begyndelsen af revisionen til afgivelse af revisionspåtegningen. De forbudte ydelser, som heraf er med til at påvirke uafhængigheden for revisoren, forstås som:

a) Skatteydelser, som heraf består af følgende:

- 1. "udarbejdelse af skatteblanketter*
- 2. lønskat*
- 3. told*
- 4. udpegelse af offentlige tilskud og skatteincitamenter, medmindre bistand fra revisoren eller revisionsfirmaet i forbindelse med sådanne ydelser er retligt krævet*
- 5. bistand i forbindelse med skattekontroller fra skattemyndighedernes side, medmindre bistand fra revisoren eller revisionsfirmaet i forbindelse med sådanne kontroller er retligt påkrævet*
- 6. beregning af direkte og indirekte skat og udskudt skat*
- 7. ydelse af skatterådgivning*

b) ydelser, der har indflydelse på den reviderede virksomheds ledelse eller beslutningstagning

c) bogføring og udarbejdelse af bogholderi og regnskaber

d) ydelser i forbindelse med lønninger

- e) *udformning og gennemførelse af procedurer for intern kontrol eller risikostyring relateret til udarbejdelsen af eller kontrollen med finansiel information eller udformning og gennemførelse af finansielle informationsteknologisystemer*
- f) *vurderingsydelser, herunder vurderinger i forbindelse med aktuarydelser og støtte til retssager*
- g) *Juridiske ydelser i forbindelse med:*
  - 1. *Generel rådgivning*
  - 2. *Forhandling på vegne af den reviderede virksomhed,*
  - 3. *Twistløsning i en forsvarende rolle*
- h) *ydelser i forbindelse med den reviderede virksomheds interne revisionsfunktion*
- i) *ydelser i tilknytning til finansiering, kapitalstruktur og kapitalallokering og den reviderede virksomheds investeringsstrategi, bortset fra levering af forsikringsydelser i forbindelse med regnskaber, såsom afgivelse af støtteerklæringer i forbindelse med prospekter udstedt af den reviderede virksomhed*
- j) *fremme af, handel med eller tegningsgaranti for aktier i den reviderede virksomhed*
- k) *ydelser relateret til menneskelige ressourcer med hensyn til*
  - 1. *ledelse, som betydeligt kan påvirke udarbejdelsen af det bogholderi eller det regnskab, som er underlagt den lovpligtige revision, såfremt sådanne ydelser omfatter:*
    - *Søgning efter eller udvælgelse af kandidater til sådanne stillinger*
    - *Kontrol af referencerne for kandidater til sådanne stillinger*
  - 2. *strukturering af det organisatoriske design*
  - 3. *udgiftskontrol”.*

Her er oplistet de forbudte ikke-revisionsydelser, som er essentielle at have kendskab til som revisor, jf. Europa-Parlamentets og Rådets forordning nr.537/2014 artikel 5.

Årsagen til, at disse ydelser bl.a. er forbudte, skyldes nemlig, at ved fx assistance til en revisionsklient, hvor der bliver udarbejdet regnskabsmateriale eller regnskaber for en revisionskunde, som er en PIE-virksomhed, er det en potentiel trussel for uafhængigheden, fordi det bliver betragtet som selvrevision, hvis revisor eller revisionsfirmaet efterfølgende skal revidere regnskabet. Derfor gælder det i henhold til selskabs-, bogførings- og regnskabslovgivningen, at det

er virksomhedsledelsen, som selv skal stå for disse arbejdsopgaver indenfor bogføring og regnskabsudarbejdelsen. Det er fastlagt i retningslinjerne, at medarbejdere fra et revisionsfirma, som assisterer en virksomhed, yder en assistance og træffer beslutninger på ledelsesniveau, skaber en trussel mod egenkontrol, og denne trussel vil ikke kunne reduceres til et acceptabelt niveau med de mulige sikkerhedsforanstaltninger. Derfor bør revisorer ikke træffe disse beslutninger, fordi konsekvensen af dette fører til, at revisionsfirmaet bliver inhabil og må afstå fra revisionsopgaven (Füchsel et. al, 2016. s. 128-129).

2.6.3 70 % begrænsning af ikke-revisionsydelse

Dog findes der også andre ikke-revisionsydelse, som må ydes under den lovpligtige revision af revisor eller revisionsfirmaet. Disse ikke revisionsydelse må ikke være i strid med forordningens artikel 5 stk. 1 og begrænses til, at honoraret fra ikke-revisionsydelse maksimalt må udgøre 70 % af gennemsnittet af honorarerne for de seneste tre på hinanden følgende regnskabsår, som er blevet betalt for den lovpligtige revision af den reviderede virksomhed, jf. forordningen artikel 4, stk. 2.

Internationale revisions- og regnskabsstandarder

Der gøres brug af de internationale standarder, som bliver udarbejdet af IAASB⁴, som er med til at vejlede revisorerne til at udføre det korrekte arbejde. Det har også den fordel, at revisorerne ved hjælp af disse standarder kan leve op til kravene for at revidere virksomheder på tværs af landegrænserne, hvilket øger kvaliteten og konsistensen af en global praksis og styrker offentlighedens tillid til revisorprofessionen på verdensplan. Det er ikke et krav men generelle anbefalinger, som er godkendte. Når der er tale om revisors uafhængighed, bliver ISA 200 anvendt, som har til formål at tjene offentlighedens interesse ved at standarderne sikre en høj kvalitet for revision, andre erklæringsopgaver med sikkerhed og beslægtede opgaver samt at fremme ensretningen mellem standarderne på national og international plan (Karnov, ISA 200).

2.7 National regulering

Da Danmark er en del af EU gælder de reguleringer, som EU har udstedt, også i Danmark. Der er tale om både de nationale og internationale retskilder, som har en indflydelse på revisionsbranchen. Når den samlede retlige regulering skal beskrives for revisionsfirmaer, er det

---

⁴ The international auditing and assurance standards board udgiver standarder for at sikre en høj kvalitet i offentlighedens interesse.

relevant at vide, at der til tider kan være regelkonflikter, fordi ikke alle reguleringerne betyder lige meget. En regel i et normsæt kan føre til at bryde en regel fra et andet normsæt. Nogle regelsæt kan være med til at ændre andre eller have en større betydning og dermed gør de andre regelsæt ubetydelig. De nationale retskilder er traditionelt set de kilder, som anses for at være de stærkeste kilder, når der er tale om, hvad der er gældende ret. Dog har det øgede samspil mellem EU-ret og den danske lovgivning medført, at den danske lovgivning fører regulering indenfor visse rammer, som bliver tilpasset efter EU-ret, lige som EU's regulering anvendes direkte i nogle lande (Füchsel et. al. 2015. s. 19). Da retskilderne er med til at danne rammer for, hvordan revisorens uafhængighed defineres, er det essentielt, at der vil blive kigget nærmere på de forskellige reguleringer med henblik på revisorens uafhængighed.

Den nationale lovgivning, som gør sig gældende i Danmark er revisorloven og årsregnskabsloven som der tages udgangspunkt i blandt revisorerne. Disse love er hævet over de øvrige nationale retskilder, som er bekendtgørelser, administrativ praksis eller domspraksis. De øvrige nationale retskilder må ikke være i strid med revisorloven eller årsregnskabsloven, ellers vil det være dem som gør sig gældende. Revisorloven er som nævnt forbundet med den internationale lov, som udgives i EU, og er med til at danne rammerne for bl.a. godkendelse af revisoren, revisorens virksomhed og arbejdsopgaver samt uafhængigheden og tavshedspligten. Folketinget må frit vedtage, hvilke love der skal anvendes i Danmark, så længe det ikke er i strid med grundloven og de internationale forpligtelser som EU-traktater, -forordninger og direktiver, da de har forrang for den nationale lovgivning (Füchsel et. al. 2016. s. 25).

Virksomheder af interesse for offentligheden (PIE-virksomheder)

Virksomheder af interesse for offentligheden, fx banker som også bliver kaldt for PIE-virksomheder, er virksomheder som har en samfundsmæssig betydning som banker eller større børsnoteret selskaber, jf. revisorlovens § 1a nr. 3 hvor loven har defineret PIE-virksomheder.

Ændringerne i forordningen og EU's ændringsdirektiv til 8. selskabsdirektiv har haft til formål at øge revisionskvaliteten ved at hæve revisors professionelle skepsis, styrke revisorerne uafhængighed og den interne struktur, som er inde hos revisionsfirmaerne for at hæve offentlighedens tillid til de reviderede regnskaber hos PIE-virksomheder. Implementerings

formålet af forordning er at reducere omkostningerne, der opstår når en PIE-virksomhed går konkurs som ellers vil blive påført interessenterne og samfundet.

2.7.1 Revisors uafhængighed

En revisor skal være uafhængig i opgaveperioden og den periode, hvor regnskabet eller det forhold, hvorpå der skal afgives erklæring jf. revisorloven § 24.

Revisorlovens § 24

Overordnede rammer for uafhængighed gælder alle virksomheder. Paragraffen indeholder de overordnede regler for uafhængighed for revisor. Den indeholder bl.a. regler for, hvornår revisor skal afstå fra en kunde og endvidere, og hvornår der forligger trusler mod revisors uafhængighed.

Revisorlovens § 24 er den paragraf, der indeholder de overordnede regler om uafhængighed. Paragraffens stk. 1 behandler problematikken om, at revisor ikke må være involveret i en virksomheds beslutningstagning. En revisor, der udføre opgaver omfattet af revisorlovens § 1, stk. 2, skal være uafhængig af den virksomhed, som bliver revideret. Opgaver efter revisorlovens § 1, stk. 2 omhandler erklæringsopgaver med sikkerhed.

Revisorlovens § 24, stk. 2 behandler problematikken om, hvornår en revisor ikke er uafhængig. Brud på uafhængighed kan forekomme af blandt andet direkte eller indirekte økonomiske ansættelsesforhold og levering af ydelser, som ikke er omfattet af § 1, stk. 2.

Revisorlovens § 24, stk. 3 behandler problematikken om indførelser af sikkerhedsforanstaltninger ved trusler imod uafhængighed. Der er her både revisor og revisionsvirksomhedens opgave at få disse indført. Disse sikkerhedsforanstaltninger skal være med til at formindske den trussel, der måtte være imod uafhængighed. Er dette ikke muligt, skal revisor afstå fra opgave (Sudan et.al 2012, s. 72-74).

Tilladte ikke-revisionsydelser

Anvendelsen af optionen i forordningens artikel 5 stk. 3 tillader at revisionsvirksomheder på udføre de fleste forbudte ydelser til deres PIE-revisionskunder. Derfor er det muligt for revisionsvirksomhederne at udfører bl.a. skatte- og vurderingsydelser jf. revisorlovens §24a

2.7.2 Partnerrotation

De revisorer, der afgiver revisionspåtegningen for virksomheder, der hører under revisorlovens § 1a, stk. 1 nr. 3. Skal de underskrivende revisorer rotere fra den pågældende opgave senest syv år efter den pågældende underskrivende revisor er blevet valgt til opgaven jf. revisorlovens § 25. Efterfølgende skal der være en minimums "afkølingsperiode" på tre år. Og ikke før denne periode er overstået må den underskrivende revisor igen skrive under på regnskabet for kunden, i endnu syv år.

Virksomheder, som ikke er PIE-virksomheder, men som opfylder nedenstående kriterier:

- En medarbejderstab på 2.500 personer
- En balancesum på 5 mia. kr.
- En nettosum på 5 mia. kr.

Hvis to af ovenstående kriterier overskrides to år i træk, er virksomheden også omfattet af rotationsreglen jf. Revisorloven § 25 stk. 2

Revisionslovens § 25 er ikke den eneste der indeholder en definition omkring rotation. Etiske regler for revisorer indeholder nemlig også en definition og den findes i afsnit 290.150 til 290.155. Etiske reglers definition lyder dog lidt anderledes end revisorlovens. Den lyder nemlig således: at det er såkaldte "nøglepartner" der er omfattet af rotationspligt, i sammenligning med revisorloven, hvor det var den eller de underskrivende revisorer. Men principperne er dog de samme nemlig at der efter en syv årig periode, hvor revisoren har udført revision hos en kunde, skal være en tre årige "afkølingsperiode".

Nogle partner bliver defineret som den opgaveansvarlige person eller partner der har ansvaret for kvalitetssikringsgennemgangen samt andre revisionspartner som er en del af opgaveteamet og som er med til eller selv træffer væsentlige beslutninger og eller vurderinger omkring revision af regnskabet som har en væsentlige betydning herfor. Det ville altså sige at den underskrivende revisor altid skal være "nøglepartner" (Sudan et. al 2012 s. 74-75).

2.7.3 Vederlag

Revisor må ikke betinge sig til et vederlag, som er højere, end hvad der burde være rimeligt, eller et vederlag som afhænger af andre forhold end det udførte arbejde, jf. revisorlovens § 26.

Paragraffens stk. 2 indeholder bestemmelser om vederlag for *"andre ydelser, når revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, samtidig for den samme hvervgiver kontrollerer eller er knyttet til opgaver efter § 1, stk. 2."*

Resultatafhængige honoraraftaler

Der vil i det følgende afsnit blive givet en afgrænsning på, hvornår revisor kan/må deltage i opgaver, hvor honorarer på forhånd er gjort resultatafhængig.

Revisor kan aldrig deltage i en løsning af en opgave hos en klient, hvor der er resultatafhængig honoraraftaler. Dette er med hjemmel i et notat fra FSR etiske udvalg fra juli 2015. En overtrædelse af dette vil medføre hårde sanktioner.

Reguleringen på området om, hvorvidt det er tilladt som revisor at modtage resultatafhængige honorarer, er med hjemmel i revisorlovgivning og etiske regler. Både i revisionsloven og i de etiske regler fremgår der forbud mod resultatafhængige honoraraftaler ved erklæringsopgaver med sikkerhed. Dette er ligeledes formuleret i revisorlovens § 26, stk. 1.

"§ 26. Revisor må ikke for udførelsen af opgaver efter § 1, stk. 2, betinge sig

1) et højere vederlag for sit arbejde, end der kan anses for rimeligt, eller

2) et vederlag, hvis betaling eller størrelse gøres afhængig af andre forhold end det udførte arbejde".

Det fremgår således af ovenstående paragraf, at hvis revisor er medlem af erklæringsteamet, kan han ikke også indgå i rådgivningsteamet med at assistere klienten på baggrunden af et resultatafhængig honoraraftale. Dette vil med andre ord betyde, at der skal være tale om såkaldte rene rådgivningsteams, hvor revisor, som er en del af erklæringsteamet, ikke også må være med i rådgivningen. Dette fremgår som et skærpet krav i revisorloven i forhold til etiske regler hvor at det ikke fremgår. Hjemmel til kravet om de rene rådgivningsteams er reguleret i revisorlovens § 26, stk. 2:

"Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 finder tillige anvendelse på vederlag for andre ydelser, når revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes

udførelse, samtidig for den samme hvervgiver kontrollerer eller er knyttet til opgaver efter § 1, stk. 2".

Som udgangspunkt behandler de etiske regler resultatafhængige aftaler i afsnit 290.223. Der er opstillet nogle begrænsninger for mulighed for at indgå resultatafhængige aftaler udover de tidligere nævnte krav i revisorloven. Som sagt skal der være visse forhold, som skal gøre sig gældende, før dette kan komme på tale. De er følgende:

- At det opkrævede honorar skal opkræves af det revisionsfirma der udtrykker en konklusion på regnskabet og honoraret, og honoraret skal være væsentlig for revisionsfirmaet.
- Honoraret skal opkræves af et såkaldt netværksfirma, som har deltaget i en betydelig del af revisionen, og honoraret skal afspejle sig i, hvad lignende opgaver ville have givet af honorar til revisionsfirmaet. Det betyder altså, at honoraret skal være på normale vilkår.
- Udfaldet af den anden ydelse, hvilket vil betyde at honorarets størrelse er afhængig af en nutidig eller fremtidig vurdering, der har en tilknytning til revisionen af et væsentlig beløb i regnskabet.

Det er dog vigtigt at belyse, at etiske regler og revisorloven skal ses som et. Hvis et revisionsfirma skal have mulighed for at kunne påtage sig no cure-no pay ydelser, er der nogle forudsætninger, der skal gøre sig gældende. For det første skal der som tidligere nævnt være tale om rene rådgivningsteams, hvor der ikke må være en revisor, som er en del af erklæringsteamet (med i rådgivningen). Dernæst er det et krav, at ydelsen ikke må være væsentlig for revisionsfirmaet eller må have en sammenhæng med en vurdering, som har en væsentligt betydning for regnskabet.

Som udgangspunkt er alle resultatafhængige honoraraftaler ulovlige, dog med visse undtagelser. Nogle resultatafhængige honoraraftaler kan befinde sig i en gråzone, hvor det med forudsætning af, at visse betingelser er opfyldt, kan være muligt at acceptere disse resultatafhængige honoraraftaler. Dette kræver dog, at revisor efter de etiske reglers afsnit 290.224 foretager en vurdering af de konkrete trusler, som er afhængige af forhold som:

- intervallet for mulige honoraraftale
- om udfaldet af de forhold, der danner grundlag for fastsættelsen af betinget honorar, fastsættes af en passende myndighed

- ydelse, art og transaktionens samt begivenhedens indvirkning på regnskabet.

Yderligere kræves der en vurdering af væsentligheden af de vigtigste faktor, såsom egeninteresse i et resultatafhængige honoraraftaler, i sammenhæng med revisors mulighed for at kunne lade sig påvirke af sin egeninteresse, uden dette vil kunne blive opdaget. Derudover skal der i forlængelse af vurdering af trusler som nævnt foroven også foretages nødvendige sikkerhedsforanstaltninger. Et eksempel på dette ville kunne være at lade en tredjemand gennemgå det relevante arbejde. (Hoff et. al. 2015 s. 142-144)

2.7.4 Revisionsudvalget

Det er et lovkrav for virksomhederne, som bliver betragtet som PIE-virksomheder, at de etablerer et revisionsudvalg. Revisionsudvalget består af virksomhedens bestyrelse, tilsynsråd eller af personer, der er blevet valgt på generalforsamlingen. Det forventes, at flertallet af revisionsudvalgets medlemmer er uafhængige, medmindre udvalget alene udgøres af medlemmer fra virksomhedens bestyrelse eller tilsynsrådet, og at en af medlemmer har kvalifikationer indenfor regnskabsvæsen eller revision. Revisionsudvalgets medlemmer skal have kompetencer som har relevans for virksomhedens sektor, jf. revisorloven § 31.

Revisionsudvalget har til formål at være med til at overvåge de revisionsmæssige pligter i virksomheden, herunder:

1. *"At underrette det samlede øverste ledelsesorgan om resultatet af den lovpligtige revision, herunder regnskabsaflæggelsesprocessen,*
2. *at overvåge regnskabsaflæggelsesprocessen og fremsætte henstillinger eller forslag til at sikre integriteten*
3. *at overvåge, om virksomhedens interne kontrolsystem, eventuelle interne revision og risikostyringssystemer fungerer effektivt med hensyn til regnskabsaflæggelsen i virksomheden, uden at krænke dens uafhængighed,*
4. *at overvåge den lovpligtige revision af årsregnskabet m.v., idet der tages hensyn til resultatet af seneste kvalitetskontrol af revisionsvirksomheden,*
5. *at kontrollere og overvåge revisors uafhængighed i overensstemmelse med §§ 24-24 c samt artikel 6 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 537/2014 af 16. april 2014*

- om specifikke krav til revision af virksomheder af interesse for offentligheden og godkende revisors levering af andre ydelser end revision, jf. artikel 5 i denne forordning, og*
6. *at være ansvarlig for proceduren for udvælgelse og indstilling af revisor til valg i overensstemmelse med artikel 16 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til revision af virksomheder af interesse for offentligheden”* Revisorloven § 31 stk. 3 er baseret på direktivet 2014/56/EU artikel 39.

Som det fremgår, er det revisionsudvalget, som har til opgave at følge de udbudsprocedure, som følger af at vælge en ny revisor, og som er i overensstemmelser med de krav, der stilles til en revisor.

Det er heller ikke nødvendigvis alle virksomheder, som forpligter sig til at skulle etablere et revisionsudvalg. Herunder er oplistet de virksomheder, som ikke er forpligtet til at etablere et revisionsudvalg:

- Hvis en koncern, hvor moderselskabet er omfattet af pligten til at etablere et revisionsudvalg, vil dattervirksomheden blive undtaget
- Investeringsforeninger
- Alternative investeringsforeninger
- Virksomheder, som har til formål at udstede værdipapirer med sikkerhedsstillelse i aktier
- Finansielle virksomheder, som er omfattet af § 5, stk. 1, litra a og b, i lov om finansielle virksomheder, hvis ejerandele ikke er optaget på et reguleret marked i EU-/EØS-land, eller i tilfælde af obligationsudstedelse løbende eller gentagne gange kun har udstedt obligationer, der er optaget på et reguleret marked med en nominel værdi på under 100 mio. EUR, jf. revisorloven § 31 stk. 7.

Revisorbekendtgørelserne

Under den nationale lovgivning er der bekendtgørelser, som er blevet udstedt indenfor revisorområdet. Bekendtgørelser skal ligesom love overholdes af både myndigheder og borgere. For at der kan udstedes en bekendtgørelse, skal der være tale om en lov eller en EU-forordning, som giver bemyndigelse til, at bekendtgørelsen kan udstedes (Regulering & Rapportering, Füchsel, 2010, s. 25). Der er tale om uafhængighedsbekendtgørelse nr. 735 17/06 2016 om godkendte revisorer og revisionsvirksomhedsheders uafhængighed, som har hjemmel i revisorloven og har

en mere detaljeret regulering ift. loven. Bekendtgørelser forventes også at blive overholdt og kan ved overtrædelse medføre bøde, jf. revisorlovens § 54. Desuden finder *”vejledning om bekendtgørelsen om godkendte revisors og revisionsvirksomheders uafhængighed”* også anvendelse, da denne vejledningen, finder hjemmel i revisorlovens § 24 og uafhængighedsbekendtgørelsen. Uafhængighedsvejledning bliver anvendt som et fortolkningsbidrag til den enkelte revisor til at vurdere uafhængigheden i en given opgave.

Ikke-revisionsydelser som hører under en revisionsproces

Det kan dog være med til at skabe tvivl ved revidering af PIE-virksomheder, da de skærpede regler begrænser revisor, og hvor grænsen vil gå, før der er tale om et brud eller svækkelse af uafhængigheden. Ifølge uafhængighedsvejledningen bliver de tilladte ikke-revisionsydelser afgrænset til at skulle leve op til god revisionsskik ved afgivelse af den reviderende revisors påpegning af mangler i og forslag til ændringer af et regnskabsudkast, som udarbejdes af virksomheden (uafhængighedsvejledning, afsnit 7.1).

Herunder er nogle ydelser, som revisor kan udføre under en revisionsproces:

- Assistance til en revisionsklient med løsningen af afstemningsmæssige problemer
- Analyse og opsummering af informationer til lovbestemte regnskabsoplysninger
- Assistance med udarbejdelsen af koncernregnskaber
- Udarbejdelse af udkast til noteoplysninger
- Forslag til efterposterings
- Assistance og rådgivning ved udarbejdelsen af dattervirksomheders lokale officielle regnskaber.

Disse ydelser kan forekomme under en revisionsproces, og under normale omstændigheder truer disse ikke uafhængigheden (Füchsel et. Al, 2015, s. 129).

Deltagelse af udarbejdelse af regnskaber for PIE-virksomheder

Det kan ikke helt udelukkes, at revisionsfirmaer møder situationer, hvor revisorerne skal være med til at udarbejde regnskaberne. Dette forekommer i særlige tilfælde, hvor der kan være tale om en PIE-virksomhed, som indgår i en koncern, og som har datterselskaber, filialer m.v. i andre lande, hvor disse ikke selv har mulighed for at udarbejde deres regnskaber. Dette kan bl.a. skyldes,

at datterselskabet har en ubetydelig størrelse og har en anden beliggenhed, som er årsagen til, at resten af koncernen ikke befinder sig der. Her er revisionsfirmaet derfor nød til at deltage i udarbejdelsen af regnskaberne, som skal indgå i koncernregnskabet for virksomheden. I en sådan situation skal revisoren være opmærksom på følgende:

- Bistanden har udelukkende teknisk eller mekanisk karakter
- Rådgivningen er kun informativ
- De regnskaber, der bistås med, er ikke hverken enkeltvis eller samlet væsentlige set i forhold til den samlede koncerns regnskab
- Det samlede honorar til revisionsvirksomheden for disse tjenesteydelser er uvæsentlige, set i forhold til det samlede revisionshonorar.

Hvis disse betingelser er opfyldt, vil revisorens egenkontrol ikke udgør en trussel, da det ikke anses for at være væsentlig.

Nødsituationer for virksomheder

Ved helt særlige, uforudsete og nødsituationer kan det også lade sig gøre, at revisionsfirmaet udarbejder regnskabet for selve kunden, som også bliver revideret af dem efterfølgende.

Revisorerne må i den forbindelse stadig ikke deltage i virksomhedens endelige beslutninger. En sådan situationen her vil forudsætte, at virksomheden vil påtage sig væsentlig skade ved revisorens manglede deltagelse. Tilfældet skal desuden ikke være en selvforskyldt situation der medføre, at der hos erklæringskunden ikke findes andre, der er kvalificeret til at udføre dette arbejde hvor virksomheden uden revisors indsats vil blive tvangsopløst eller stå i en tilsvarende væsentlig skade (Uafhængighedsvejledningen, afsnit 7.1).

2.8 Delkonklusion – revisors uafhængighed

Som led i revisors rolle er revisors uafhængighed højest prioriteret når det handler om, at udføre revision på en PIE-virksomhed. Dette er med til at give en sikkerhed til alle interessenter som har en interesse i PIE-virksomheder. Uden revisors uafhængighed skabes der ikke værdi til revisors rolle, og revisorer vil dermed være ubetydelig ifølge Mautz og Sharaf.

Rimelighedskløften mellem revisor og offentligheden er begyndt at skabe en distance i mellem parterne, da det kan forstås at der er opstået en mistillid til revisors arbejde efter krisen har

fundet sted. En blank revisionspåtegning er blevet overvurderet, som værende en stempling på at en virksomhed er en sikker investering, kontra revisor som egentlig blot sikre, at regnskabet er retvisende og i overensstemmelse med god revisionsskik.

EU-Kommissionen har indført stramninger for, at forbedre revisorers professionsuafhængighed, hvilket er med forhåbningen om at styrke samfundets opfattelse af at revisorer er objektive og fremstår som offentlighedens tillidsrepræsentanter uden interesse i deres revisionskunder.

Reguleringen i Danmark stemmer overens med David Flints samt Mautz og Sharafs definition af revisors uafhængighed. I dansk lovgivning er revisors uafhængighed defineret jf. § 24.

Revisorbekendtgørelsen og uafhængighedsvejledningen er med til at gøre det klart hvornår en revisor bryder sin uafhængighed, og hvilke forhold revisor skal være opmærksom på.

Den danske lov har gjort brug af optionen i forordningens artikel 5, stk. 3 som tillader, at gøre brug af de forbudte ydelser som fremgår i forordningens artikel 5, stk. 1, som lemper de stramninger der er implementeret. De danske revisionsfirmaer kan af den årsag stadig yde bl.a. skatterådgivning til PIE-kunder.

I forordningen er der blevet implementeret de forbudte ydelser og tvungen rotation som de danske revisionsfirmaer skal overholde, jf. forordningens artikel 4,5 og 17. I den danske lovgivning er partnerrotation også blevet implementeret i overensstemmelse med forordningen, jf. revisorloven § 25 hvor den underskrivende partner senest efter syv år skal skiftes ud, og må først deltage i revision for en specifik virksomhed igen efter tre år.

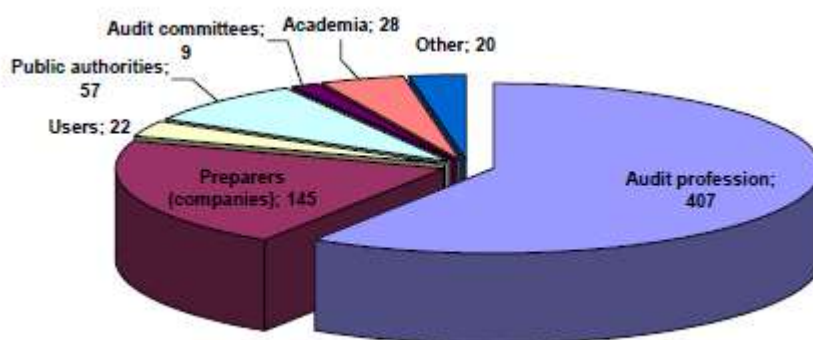
3. Analyse

Der vil blive set nærmere på høringssvarene her i analysen af de forskellige interessenters holdninger til dette tiltag, heraf om der er enighed eller ikke, blandt respondenterne. Det er EU-kommissionens tiltag om reguleringen i forordningen og direktivet som har en påvirkning på revisorlovgivningen i Danmark. Analysen er baseret på EU-kommissionens grøn bog, som udkom den 13. oktober 2010, og vil blive undersøgt nærmere.

3.1 Hvordan er forordningen blevet modtaget?

Da Grønbogen: Læren af krisen, blev sendt til høring, modtog EU-kommissionen ca. 688 svar, som er det højeste siden 2008. De respondenter, som deltog, var forskellige interessenter, hvor størstedelen var indenfor EU (Impact assesment 2011, s. 63). Heraf var der 407 repræsentative svar fra revisorprofessionen, som er fordelt således:

Figur 3

Dette viser også, at revisorerne var en stor del af den samlede opgørelse af respondenterne som deltog i høringssvarene. Dette giver også god mening, da det er revisorbranchen, som er udsat i denne sammenhæng (EU-Commission 2011, s. 65).

Der er delte holdninger til reguleringen om tvungen rotation og forbud mod ikke-revisionsydelse, netop fordi det ikke har været baseret på nogen egentlig undersøgelse, at revisor ikke forbliver uafhængig ved at yde ikke-revisionsydelse til deres revisionsklient. Hertil er der også en udtalelse fra Lars Kiertzner, som er chefkonsulent hos FSR:

"Det er det samme med rådgivning, når man kigger på det empiriske forskning omkring rådgivningsomfang i sammenhæng med revisionskvaliteten. Forskningen af empiriske data viser

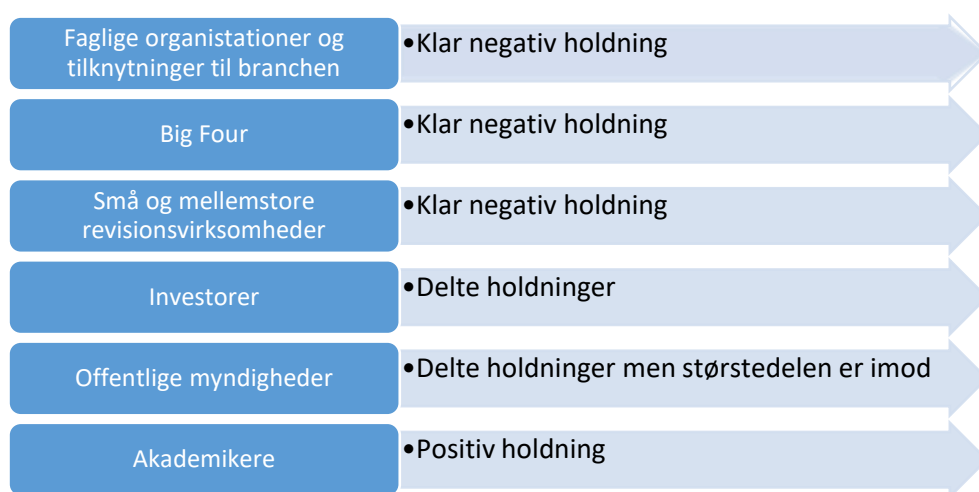
ret entydigt, at der er ingen sammenhæng er, eller ligefrem at øget rådgivning fører til højere kvalitet. Det er derfor en meget holdningspræget regulering, som ikke har noget empirisk belæg. Der er derfor intet belæg for jo mere rådgivning jo dårligere revision” (Lars Kiertzner 31:00).

Denne udtalelse kan suppleres med en tidligere undersøgelse, som er kommet frem til, at der ikke er nogen klare beviser på, at revisors uafhængighed ikke bliver påvirket af, at en revisionskunde køber ikke-revisionsydelser (uddybende fakta om uafhængighed og rådgivningsydelser – FSR, 2016, side 2).

Kommissionen greb således ind i revisionsbranchen med nogle gennemgribende tiltag uden at have et grundlag for, at finanskrisen kunne have set anderledes ud, såfremt revisionsvirksomhederne foretog tvungen rotation på daværende tidspunkt. Kommissionen har heller ikke kunnet bevise, at kvaliteten af revisionen ville have været bedre, hvis revisionsfirmaerne ikke tilbød ikke-revisionsydelser til deres revisionskunder. Det viser sig derfor, at det baserer sig på en egen vurdering fra kommissionens side, hvor de har ment, at dette vil forbedre udførelsen af den rene revision for virksomhederne. Dette har også resulteret i at have været med til at begrænse virksomhederne i at have den revisor, som de selv mener passer bedst.

3.1.1 Holdningerne til tvungen firmarotation

Figur 4

(Egen tilvirkning. Commission staff 2011, s. 78-79)

Faglige organisationer

De faglige organisationer og dem, der har tilknytninger til branchen er generelt negative omkring den tvungne firmarotation. Der er dog nogle i blandt dem, som mener, at der bør være en grænse for, hvor længe et revisionsfirma må udføre revision hos en PIE-virksomhed. Dansk Industri har skrevet høringsvar gennem Business Europe, både på grønbogen, og de har stået i spidsen for Business Europes lobbyindsats i forhold til forordningen (Dansk Industri 33:00). Business Europe repræsenterer ca. 20 mio. virksomheder i Europa, fordelt på 35 lande og er således en europæisk paraplyorganisation.

Big four

Big four er imod firmarotation, fordi de mener, at det vil gå udover revisionskvaliteten, og at partnerrotation bør være tilstrækkelig for at sikre uafhængighed.

Små og mellemstore revisionsfirmaer

De små og mellemstore revisionsfirmaer mener ikke, at tvungen firmarotation vil være gavnlig, men det vil i stedet være med til at forringe revisionskvaliteten, og var derimod også imod tiltaget.

Investorer

Investorerne havde divergerende holdninger omkring dette tiltag. Nogle investorer er imod tvungen firmarotation, mens andre går ind for det. De mener dog, at der er et behov for mere gennemsigtighed fra virksomhederne og revisionsudvalget på revisionsmøder og andre informationer, hvor aktionærene kan opnå bedre gennemsigtighed.

Offentlige myndigheder

Blandt de offentlige myndigheder har der været delte holdninger; nogle har været imod tvungen firmarotation, mens andre ser det som et fordelagtigt tiltag. Der har været forskellige forslag hertil, såsom at det bør være revisionsudvalget, som skal vurdere, om der er behov for en rotation eller ej.

Akademikerne

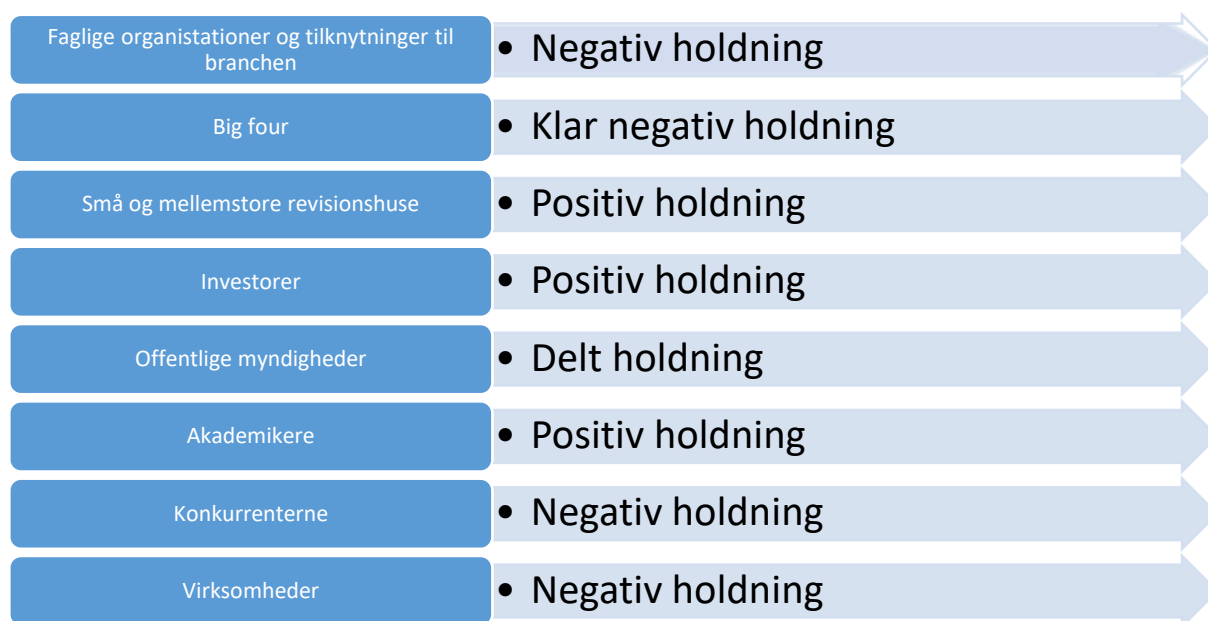
Der var opbakning om rotation fra nogle af akademikerne. De mener dog, at der skal være en periode, hvor både den tidligere og ny revisor skal udføre revision sammen for at den nye revisor kan modtage al den viden, som den tidligere revisor har været i besiddelse af. Set fra et andet

synspunkt vil opsynet af en ny revisor også medvirke til, at den tidligere revisor oplever et større pres til at udføre revisionen korrekt, fordi der stilles forventninger til at gøre det rigtigt.

Akademikerne vurderer, at tvungen firmarotation vil være gavnlig under særlige omstændigheder. Dette forudsætter nemlig, at omkostningerne ved at skifte revisor bør være lave, og markedet for revisionsydelser skal være normalpriser, hvor der ikke skal være tale om prispres og at revisionsvirksomhedens omdømme ikke skal have en afgørende betydning af revisorens præstationer (EU-Commission 2011, s. 78-79).

3.1.2 Holdningerne til ikke-revisionsydelser

Figur 5

(Egen tilvirkning. EU-Commission 2011, s. 79-82)

Faglige organisationer og tilknytninger til branchen

Majoriteten af de faglige organisationer mener, at der ikke bør indføres et forbud mod ikke-revisionsydelser. Andre gav udtryk for, at der bør udføres bestemte ikke-revisionsydelser til PIE-virksomheder (EU-Commission 2011, s. 80).

Big four

Forbuddet mod ikke-revisionsydelser opstod som nævnt pga. den høje interesse for at rådgive kunderne, netop fordi der har været tale om en større indtjening for de store revisionshuse, dvs. Big four i Danmark. Der har nemlig været tale om, at ikke-revisionsydelserne er med til at true

revisorernes uafhængighed som nævnt i Grønbogen, hvor det bl.a. pointeres, at revisionsfirmaerne ikke har nogen forretningsinteresser i selskabet, men til gengæld vil kunne være i stand til at afgive en objektiv revisionspåtegning, hvor uafhængigheden ikke har været truet, og hvor revisionsfirmaerne forbliver uafhængige (Grønbogen 2010, s. 12).

Disse overvejelser fandt sted hos EU-kommissionen, som derfor også indgår i grønbogen. De store revisionshuse var klar til at udtale sig om denne regulering, da det ville have konsekvenser for deres fremtidsudsigter. Hos Deloitte har partner Erik Holst Jørgensen udtalt sig om at et forbud mod rådgivning og revisionskunder ville være en klar ulempe og heraf citeret:

"Ikke kun for Deloitte, men også for virksomhederne, som vil være afskåret fra revisors indsigt i virksomheden til også at få værdifuld rådgivning fra revisor" (Berlingske 2011, Revision og rådgivning skal skilles ad, 2011).

Revisionsvirksomhederne har gennem de sidste par år været i hård konkurrence i revisionsbranchen, hvor de har presset prisen på revision for at kunne tilbyde sine revisionsklienter rådgivning om blandt andet skat. Det har været en enkel tilgang til revisionskunderne, da revisionsvirksomhederne tidligere har kunnet sælge rådgivningsydelse, hvor revisoren havde sin daglige gang ved revision hos kunderne. Dog vil det nu føre til, at enten revisor eller rådgiver ude hos revisionsfirmaerne og derfor skal være opsøgende for at finde rådgivningskunder andre steder.

Det har desuden haft en negativ effekt på Big fours syn på, hvad de vil stille op med kunderne, da revisionsvirksomhederne har vægtet rådgivningskunderne højere end revisionskunderne. Der har bl.a. været scenarier, hvor kunderne ikke ønsker at blive tilbudt andet end revision. Når en rådgivningskunde hos Deloitte har efterspurgt et tilbud på revision, har de oplevet følgende svar:

"Skal jeg være ærlig, vil jeg helst beholde jer som rådgivningskunde. Det er den type dialoger, vi har fra nu af", fortæller Anders Dons, som er nuværende CEO hos Deloitte (Berlingske 2014, Nye EU-regler skaber kaos hos revisorerne).

Små og mellemstore revisionsfirmaer

Forbuddet mod ikke-revisionsydelse fra revisionsfirmaer er vigtig for at opretholde uafhængighed i fremtoning, mener nogle små og mellemstore revisionsfirmaer. De mener desuden, at dette kun

bør gøre sig gældende overfor PIE-virksomheder og finansielle institutioner. Denne gruppe appellerer dog samtidig til, at det skal være muligt for små og mellemstore revisionsfirmaer at udføre ikke revisionsydelse for mindre virksomheder, for ellers vil det være en trussel for disse revisionsfirmaers fremtidige eksistens.

Investorerne

Majoriteten af investorerne mener, at de ikke-revisionsydelse, som ikke har en naturlig relation til revision skal forbydes, fordi de er en af hovedårsagerne til, at interessekonflikterne opstår.

Der skal være krav for at etablere passende beskyttelse for at undgå risiciene ved at udbyde ikke-revisionsydelse. De mener desuden, at der skal være en overvågning over ikke-revisionsydelse, som er udført af selskabets revisor, for at aktionærerne kan være bevidste om dette og stille revisor og revisionsudvalget til ansvar. Derfor mener de, at det skal være muligt for interessenterne at vide, hvilken ikke revisionsydelse der bliver udført og i hvilket omfang. Revisionsudvalget spiller derfor i den forbindelse en rolle i vurderingen af ikke-revisionsydelse og rapportering til aktionærerne.

De offentlige myndigheder

Det blev sagt af de offentlige myndigheder, at ikke revisionsydelse øger revisorens forståelse for virksomheden og dermed revisionskvaliteten. Derfor bør det ikke være et forbud mod alle revisionsklienter. Det bør være en vurdering, på baggrund af den specifikke virksomhed. Hos PIE-virksomheder og finansielle selskaber bør det være revisionsudvalget, som har ansvaret, og skal tage beslutningen om, hvilke revisionsydelse der må ydes af selskabets revisor.

Akademikerne

Der er en opbakning om dette tiltag fra akademikerne, som mener, at der bør være et fuldstændigt forbud mod ikke-revisionsydelse for revisionsklienter. Dette er ifølge akademikerne med til, at revisorer arbejder indenfor deres kernekompetence og udfører en ren revision. Dermed vil uafhængigheden i fremtoning heller ikke blive udsat. Et fuldstændigt forbud mod ikke-revisionsydelse vil uden tvivl være med til at skabe en positiv effekt på tredjeparts opfattelse af revisors uafhængighed. Ikke-revisionsydelse er en klar fordel for både klienten og revisoren, men det kan ikke retfærdiggøres med gode argumenter overfor de eksterne interessenter.

Konkurrenterne indenfor ikke-revisionsydelser

Konkurrenterne, som herunder er både advokater og skatterådgivere, mener ikke, revisorer skal udføre ikke-revisionsydelser (EU-Commission 2011 s. 80-82).

Det er dog også ret oplagt at konkurrenterne har en interesse i, at revisorerne ikke må udføre ikke-revisionsydelser. Det skyldes nemlig, at det er med til at udfordre konkurrenterne, når revisor allerede har en let tilgang til at opnå andre rådgivningsopgaver hos de virksomheder, de allerede er revisor hos. Flere af landets advokater er klar til at vinde de attraktive kontrakter for skatterådgivning til store og børsnoteret virksomheder fra revisorerne.

Paul Mollerup, som er administrerende direktør hos Danske Advokater, ser positivt på dette og mener, at lovgivningen åbner et stort marked, som er med til at give dem en åben mulighed for at byde sig ind på de forskellige rådgivningsopgaver (Berlingske 2016, Advokater vil gafle opgaver fra revisorer).

Virksomhederne

Ifølge undersøgelser foretaget af Dansk Erhverv er de kommet frem til, at revisorerne rådgivning er i top og skaber stor værdi for deres kunder.

Erhvervslivet har også tidligere udvist utilfredshed med forbuddet mod ikke-revisionsydelser. De mener, at revision og rådgivning bør være i et, da de mener, at det er sådan, virksomheden får den mest optimale rådgivning. Dette skyldes, at revisor allerede har en god indsigt i virksomheden, hvilket gør, at revisor bliver virksomhedernes foretrukne rådgiver. Hos Dansk Erhverv er der foretaget undersøgelser fra erhvervslivet, som vedrører forslaget om forbuddet mod ikke-revisionsydelser, hvor 84 % af de spurgte virksomheder mente, at det giver en højere kvalitet, når en revisor både reviderer og rådgiver samme virksomhed, da revisoren på denne måde har et større indblik i virksomheden. To ud af tre virksomheder mener ikke, at der er behov for at øge revisors uafhængighed (Dansk Erhverv 2012, s. 14).

Det har været et tiltag, som har ført til mange skuffelser fra erhvervslivets side. Det tyder desuden på, at tiltagene har været nogle drastiske beslutninger, som EU-kommissionen har foretaget. Dette skyldes, at det kun var grønbogen, som blev udstedt, men det har været et spørgsmål om, at det skulle have været en hvidbog, som skulle danne grundlag for tiltagene i stedet. Grønbøger

anvendes til emner der vægter mindre, mens hvidbogen anvendes på politikområder, som er en topprioritet. Da det tidligere har tydet på, at bl.a. virksomheder, som går konkurs, og finanskrisen har været resultatet af den manglende uafhængighed, grundet det høje incitament til at yde ikke-revisionsydelser samt langvarige forholde, burde dette emne derfor have været en topprioritet, hvor en hvidbog burde have fundet sted, som burde være blevet lanceret efter forslagene fra grønbogen.

3.2 Forbuddet mod ikke-revisionsydelser

Når et selskab går konkurs, vil det oftest være revisor manglende revisionskvalitet, ifølge interessenterne. Det vil typisk være revisor, som bliver anklaget for at have tilladt at udarbejde upassende regnskabsmæssige behandlinger, fordi revisor har kompromitteret sin uafhængighed. Enten skyldes det, at revisor har haft en alt for tæt relation til kunden, som de udfører revision hos, dette er nemlig familiaritetstruslen. Det kan også skyldes, at revisionsfirmaet bliver udfordret på deres objektivitet, fordi det kan være en vigtig kunde, som skaber en stor omsætning for revisionsfirmaet. Set fra dette synspunkt er den eneste løsning, at der bliver indført et forbud mod ikke-revisionsydelser, som gør, at revisor bør udføre revisionsydelser som det eneste på deres revisionsklienter og intet andet.

For det første fremgår det i de etiske regler, at det er forbudt for revisoren at udføre ikke-revisionsydelser, hvis det kan føre til en trussel mod revisorens uafhængighed, hvor der ikke kan foretages nogen former for sikkerhedsforanstaltninger. I sådanne tilfælde må revisor enten træde af, eller også må de ikke udføre ikke-revisionsydelser.

For det andet er revisionsudvalget også blevet dannet, som er med til at repræsentere aktionærerne, hvor revisionsudvalget har til opgave at overvåge revisorens uafhængighed samt de ikke-revisionsydelser, som han udfører hos en revisionskunde. Revisionsudvalget skal derfor sikre, at revisorens uafhængighed eller objektivitet ikke bliver kompromitteret.

For det tredje er det vigtigt, at en revisionsaftale ikke accepteres fra en kunde, hvis kunden udgør en uforholdsmæssig stor andel af revisionsvirksomhedens indtægt. Dette hører nemlig med til at begrænse den økonomiske uafhængighed af enhver kunde uden restriktioner for balancen mellem forskellige indtægtstyper.

For det fjerde har aktionærerne selv mulighed for at få adgang til omfanget af de ikke-revisionsydelser, som revisoren har udført hos revisionskunden, hvor det har fremgået på virksomhedernes årsrapport, hvor meget honorarer der er blevet betalt til den generalforsamlingsvalgte revisor.

3.2.1 Argumenterne for en forbudt ikke-revisionsydelse - FSR/Danske Advokater

De forbudte ydelser er de ikke-revisionsydelser som revisor ikke må levere til en PIE-revisionskunde. Nogle af disse ikke-revisionsydelser er absolut forbudte at udfører mens andre tillades der at udfører med de optioner som Danmark har gjort brug af. Juridiske ydelser er opdelt i følgende 3 punkter:

g) Juridiske ydelser i forbindelse sted:

- 4. generel rådgivning*
- 5. forhandling på vegne af den reviderede virksomhed, og*
- 6. tvistløsning i en forsvarende rolle.*

Disse ydelser er absolut forbudt jf. forordningen Artikel 5 stk. 1 litra g. Forbuddet mod de absolutte forbudte ydelser er ydelser som primært udføres af advokater eller andre, som har de uddannelsesmæssige kvalifikationer til at blive advokat som fx at varetage opgaver som forsvarer i sager for domstolene. Dette forbud er stort set identisk med IESBA's Etiske regler for revisorer som også indeholder en definition af et forbud mod at levere juridiske ydelser Der er derfor ikke et generelt forbud mod rådgivning indenfor revisor naturlige virkeområde, så længe revisor ikke agerer som virksomhedens generelle juridiske rådgiver. Revisor omfattet af et forhandlingsforbud forhandlinger og indgåelse af aftaler på vegne af en virksomhed, hvor revisor optræder som fuldmægtig. Det er derfor ikke forbudt at deltage i møder for revisor, så længe de gør det sammen med PIE-virksomheden.

Afgræsning af de juridiske ydelser

De juridiske ydelser skal forstås som de ydelser, der kræver at det er en advokat eller som har kvalifikationer til udføre disse. Forordningen har derfor ikke gjort definitionen af juridiske ydelser klar nok. Der er derfor heller ikke nogen holdepunkter i definitionen om at PIE-virksomheden ikke må gå til revisor for at søge rådgivning som indebærer fortolkning af enhver lovgivning. Dette kan nemlig have konsekvenser for at PIE-revisionskunden heller ikke må rådføre

sig med sin revisor om bogføringsmæssige, regnskabsmæssige og selskabsretlige forhold, som også indeholder elementer fra reguleringen. Revisor er derfor heller ikke udelukket af at levere ydelser til PIE-revisionskunder der involverer lovfortolkning- og forståelse men kun ydelser som er omfattet af forordningens artikel 5 stk. 1 litra g.

Juridiske ydelser i forbindelse med "general rådgivning" litra g (i) (FSR)

Den danske sprogversion af forordning er der et forbud af juridiske ydelser mod general rådgivning. Formulering er dog vanskelig at forholde sig. Det ville have givet mening hvis der var et ønske om at afgrænse revisor fra at være den primære kilde til al juridisk rådgivning, men i stedet tillade revisor at yde juridisk rådgivning inden for særlige områder, hvor revisor har særlige kompetencer. Hvis formålet var at enhver form for juridisk rådgivning for revisor ville litra g(ii) og (iii) være meningsløse at pointere. Hvis det var hensigten, ville også gøre skatte- og vurderingsydelser forbudte, som er tilladt ved udnyttelse af optionen ifølge dansk lovgivning jf. revisorloven §24a.

Det kan derfor fortolkes at juridiske ydelser i forbindelse med general rådgivning, må være at revisor ikke må være den der i almindelig bliver spurgt indtil juridiske spørgsmål efter en naturlig forståelse.

General rådgivning, kan derfor afgrænses til at være et forbud mod rollen som general juridisk rådgiver, eller chefjurist. Dette hænger også sammen med Ethiske regler, afsnit 290.210:

"Udnævnelsen af en partner eller en ansat i revisionsfirmaet til chefjurist for en revisionsklient vil skabe egenkontrol- og advokeringstrusler, der er så betydelige, at ingen sikkerhedsforanstaltninger vil kunne reducere truslerne til et acceptabelt niveau. Funktionen som chefjurist (General Counsel) er normalt en ledelsesopgave og indebærer et bredt ansvar for et selskabs juridiske forhold, og derfor må ingen i revisionsfirmaet acceptere en sådan udnævnelse hos en revisionsklient"

Juridiske ydelser i forbindelse med "forhandling på vegne af den reviderede virksomhed" litra g(ii) (FSR)

Revisor må ikke levere juridiske ydelser på vegne af den reviderede virksomhed jf. forordningen artikel 5 Litra g(ii). "På vegne af" forstås som at revisor ikke må optræde som fuldmægtig for PIE-

virksomheden. Forbuddet falder naturligt ind, da revisor ellers ville bryde sin uafhængighed. Det skyldes at revisor derfor ville tage beslutning på vegne af PIE-virksomheden. Det er derfor ikke udelukket at revisor må tale eller deltage i møder sammen med virksomheden.

Juridiske ydelser i forbindelse med ”tvistløsning i en forsvarende rolle” (litra g(iii)) (FSR)

For at der kan foreligge en tvistløsning, forudsættes det at der er tale om en tvist. Når en afgørelse er indbragt for domstolene, foreligger en tvist og en tvistløsning. Ifølge retsplejeloven har advokater i Danmark monopol på at føre proces ved domstolene, hvilket vil sige at revisor derfor ikke er berettiget til at føre proces ved domstolene for en PIE-revisionskunde.

Der foreligger derfor ikke en tvist ved fx hvor en skatteyder anmoder om et bindende svar inden gennemførelse af en påtænkt disposition, eller hvor skat henvender sig til skatteyder for at anmode om oplysninger og dokumentation, inden der er truffet en afgørelse. Ved litra g(iii) fremgår det at revisor ikke må optræde i en forsvarende rolle ved tvistløsninger. Forsvarende rolle fører tankerne hen imod straffesager, hvor den sigtede har en forsvarsadvokat (Kiertzner, 2017).

§24a

Revisorlovens §24a er udarbejdet med udgangspunkt i forordningens artikel 5 stk. 1, som optionen i forordningens artikel 5 stk. 3 muliggør (Revisorlovens §24a, note 119). Dette gør det derfor muligt for Danmark at yde nogle af de forbudte skatte- og vurderingsydelser som fremgår i forordningens artikel 5 stk. 1. Forordningen tillader desuden *”beregning af direkte og indirekte skat og udskudt skat”*, men denne option er ikke udnyttet i revisorloven, da det er i strid med etiske regler 290.181 om egenkontroltrussel.

Hertil tillader forordningen desuden *”Ydelse af skatterådgivning”* der i den danske lov er implementeret som *”skatterådgivning om anvendelse af skattelovgivning”*. Det vurderes dog at denne kvalifikation ikke virker indskrænkende, idet al skatterådgivning i sagens natur vedrører skattelovgivning. Det kan præciseres efter forordningens betragtning 9, som understreger at hvis ydelserne indebærer aggressiv skatteplanlægning, bliver de ikke betragtet som ubetydelige (Karnov, §24a note 119)

Dette giver derfor muligheden for de danske revisionsvirksomhederne at udføre de ovennævnte ikke-revisionsydelser til deres PIE-revisionskunder, fordi at de nævnte ydelser ikke bliver forbudt i Danmark.

Advokaternes holdning til forbuddet mod ikke-revisionsydelser

Danske Advokaters opfattelse ift. ikke-revisionsydelser er anderledes, de mener nemlig at et mere general udstrækning af forbud mod ikke-revisionsydelser jf. forordningens artikel 5, havde været mere hensigtsmæssig. Hvis der indføres en objektivering af uafhængighedsreglerne ved at foretage et generelt forbud mod, at revisionsvirksomheder og revisorer udfører ikke-revisionsydelser for erklæringsklienten, som vil fjerne den "kontaktfordel" som revisorerne har. Endvidere vil det styrke revisors uafhængighed, men samtidig skabe en retfærdig og lige konkurrence på markedet for rådgivningsydelser.

Efter revisorlovens §24a stk. 1, nr. 1, litra d, som gør det muligt for revisor at beregne fx momstilsvaret for en PIE-revisionskunde. Efter forordningen er skatteydelser som relateres til told forbudt. På samme måde mener Danske Advokater, at det samme bør gøre sig gældende mht. indirekte skatter, så revisor hverken må rådgive eller beregne om størrelsen af disse. Endvidere er det uklart hvad der menes med "bistand i forbindelse med skattekontroller" jf. §24a, stk. 1, nr. 1, litra c. Forstås "skattekontrol" som skats behandling, indtil der er en afgørelse om ændring af den skattepligtige indkomst? Eller kan revisorerne gå længere end dette, så revisor kan yde bistand i forbindelse med administrative klagesager ved landsskatteretten? Derudover er det uklart, hvad der menes med ordet "bistand". Er bistand forstået som at tilvejebringe en sags faktum, eller er det også bistand ved at udarbejde påstande og argumentation for PIE-revisionskunden, som Danske Advokater stiller sig uforstående overfor. Det fremgår ikke af §24a stk. 1, nr. 1, om transfer pricing ydelser er forbudte eller ej, men ifølge Danske Advokater, må revisor ikke rådgive om transfer pricing efter undtagelsesbestemmelsen.

Danske Advokater beder om en præcisering om der eksisterer skatteydelser, som indgår i en integreret del af revisionsydelsen og som ikke er omfattet af forordningens artikel 5, stk 1, 2. led og revisorlovens § 24a, stk. 1. Ligeledes opfordrer de til at lovforslagets bemærkning præciseres om hvordan ydelserne fra revisorlovens §24 a, stk 1. forholder sig til de Ethiske regler.

Danske Advokater efterspørger desuden et eksempel på rådgivning om aggressiv skatteplanlægning som skrevet i Pkt. 9 i præamblen til forordningen og eksempler på anvendelsen af revisorlovens § 24a, stk. 2.

Forordningens artikel 5 stk. 1 litra g (i), (ii) og (iii) (Danske Advokater)

Danske Advokater mener ikke at definitionen af ”juridiske ydelser i forbindelse med generel rådgivning” giver nogen vejledning eller mening, da juridisk rådgivning er forbundet med en bestemt problemstilling, som kræver konkret rådgivning. Danske Advokater mener at dette harmonerer meget dårligt med forordnings formål om at forbedre revisors uafhængighed, hvis revisor må udføre juridiske ydelser for PIE-revisionskunder uden nogen reel begrænsning.

Danske Advokater er ligeledes i tvivl om forordningens artikel 5 stk. 1 litra g nr. ii og hvad der ligger i definitionen af ”forhandling på vegne af den reviderede virksomhed”

Der er enighed om forordningens artikel 5, stk. 1, litra g, nr. iii. Hvor revisor ikke kan optræde i en tvistløsning som forsvarende rolle, da det efter retsplejelovens regler ikke gør det muligt for revisor at fremtræde som en forsvarsadvokat, da det er advokaterne som har monopol på at føre proces ved domstolene for PIE-revisionskunder (Danske advokater 2016).

3.2.1.1 Opgøret mellem advokater og revisorer – Firmarotation

Dansk Industri ser dette som et opgør mellem to brancher. Hvor hver branche prøver at bryde monoopolet til hinanden. Set fra Dansk Industris synspunkt, er der nogle af de ydelser, som revisor tilbyder, såsom den driftsbetonede skatterådgivning, som de aldrig vil lægge hos en advokat. Et andet argument for ikke at lade nogen af opgaverne overgå til en advokat er, at hvis skal virke globalt, så er der behov for at have et globalt netværk, og det har advokaterne ikke, og dermed er de ikke stærke nok og kan ikke hamle op med de globale revisionshuse, og deres driftsmæssige tilgang er heller ikke stærkt nok (Dansk Industri 28:00-30:00). Noget af det, som Dansk Industri mener, advokaterne kan konkurrere med revisorerne på, er lokalt rådgivning og skatterådssager. Nogle af disse ydelser, mener de også, vil ryge over til advokaterne (Dansk Industri 30:00). Dog skal det nævnes, at det ikke er selve forordningen, der ville rykke på noget af dette, men snare kompetencerne hos advokaterne. Det er også sådan deres medlemmer ser på det, hvis advokaterne er bedre til en type ydelse, så vælger de dem og vice versa (Dansk Industri 31:00).

Lars Kiertzner som er Chefkonsulent hos FSR- danske revisor udtaler at det er klart og tydeligt at advokater meget hårdt prøver på at vinde markedsandel. (Lars Kiertzner 10:00). Ydermere fremhæver Lars, at han ikke fornemmer at der er en kamp interne i revisionsbranchen, men at der ingen tvivl er omkring hvorvidt der er en kamp mellem revisionsbranchen og advokaterne, dette mener han er klart og tydeligt (Lars Kiertzner 12:00). Som tilfældet er for de lidt mindre revisionshuse, så mener Lars heller ikke at advokaterne kan komme ind og vinde markedsandel fra de store Big four virksomheder, fordi de simpelthen ikke har kompetencerne til at kunne håndterer opgaverne på det globale marked (Lars Kiertzner 23:00). Lars synspunkt er der ikke noget der tyder på at der er nogle der for alvor satser på det marked som Big four sidder på. Han mener, dermed at det vil forblive inde for Big four, også er der måske et advokatfirma og et konsulentfirma der kan være med. I virkeligheden tror han at konsulenter, er en større konkurrent end advokaterne er det, grundet der også er globale konsulentfirmaer, men ikke globale advokatfirmaer (Lars Kiertzner 25:00-26:00).

3.2.2 Interessenternes tillid til revisorer som udbyder ikke-revisionsydelser

Investorerne spiller en stor rolle for revisoren. Hvis investorerne ikke har tiltro til revisors uafhængighed, vil revisorens rolle ikke kunne skabe den værdi, han bør skabe, netop fordi han er offentlighedens tillidsrepræsentant. Mellem revisoren og interessenterne har der været en distance. Endvidere hvis der ses på præstationskløften, vurderes det, at interessenterne har ment, at revisor har udvist utilstrækkelig præstation, hvorimod revisor muligvis har ment, at der har været tale om en utilstrækkelig regulering, fordi investorerne har vurderet revisors arbejde til ikke at have god været godt nok fra finanskrisen og frem. Det er derfor essentielt at se det fra interessenternes synspunkt for at komme frem til, hvordan de ser på dette og hvilke forventninger, de stiller til revisor ift. hvordan han udfører sit arbejde.

Der er blevet udført en undersøgelse af Reiner Quick og Bent Warming Rasmussen, hvor de har spurgt erhvervslivet, hvilket synspunkt de har på denne problemstilling i Danmark. I undersøgelsen indgik der statsautoriseret revisorer, direktører, bankchefer, private aktionærer og erhvervsjournalister, der alle har en interesse i revisorens arbejde og derfor kan give et svar, som er et repræsentativt svar for resten af populationen. Grunden til, at der er valgt fem forskellige kategorier, er at give det mest objektive svar muligt gennem forskellige holdninger og synspunkter. Grunden til, at erhvervsjournalisterne blev udvalgt, er, at de kan sprede det

offentlige budskab om revisorerne, da det hører til deres kompetencer (Quick et. al, 2005, s.146). Undersøgelsen blev udført ved en spørgeskemaundersøgelse, hvor responsen fra respondenterne var nogenlunde ens.

De fem hovedgrupper blev spurgt, om de var enige eller uenige i om ”Revisor ikke er signifikant uafhængig med selskabets ledelse, hvis der udføres ikke-revisionsydelser for det pågældende selskab”.

85,6 % af de statsautoriseret revisorer var uenige i dette, mens erhvervsjournalisterne derimod var enige i denne hypotese med 81,1 %. De eksterne interessenter, som består af direktøren, bankcheferne og private aktionærer, deler til gengæld den samme holdning i højere grad til dette, hvor der blev svaret med hhv. 39,3 %, 50,5 % og 69,2 %. I denne sammenhæng kan det ses, at der er en klar indikation på, at de statsautoriseret revisorer er imod dette og måske ikke har været helt objektive i deres afgivelse af svar. Dette skyldes muligvis, at det er dem, der er påvirket af denne problemstilling, og derfor har det ikke været i deres interesse at lovgivningen skulle påvirke dem.

Dog var direktørernes holdning ikke signifikant anderledes i fordelingen af svarmulighederne enig, uenig eller indifferent som nogenlunde har været det samme. Derfor forkastes hypotesen i denne sammenhæng, fordi der er delte meninger, som ikke danner et klart grundlag (Quick et. al 2005, s. 147-148).

Funktionsadskillelse af rådgivere og revisorer

Desuden er der blevet foretaget en yderligere undersøgelse, som vedrører de eksterne interessenternes tillid heraf, også de statsautoriserede revisorer. Undersøgelsen her er opstillet som en hypotese, hvor det drejer sig om, at det øger troværdigheden, ved at der foretages en funktionsadskillelse, hvor rådgivningsafdelingen og revisionsafdelingen opdeles i revisionsfirmaet. Dette mødte også stor uenighed fra de statsautoriserede revisorer på 66,7%, som mener at dette ikke er med til at skabe yderligere troværdighed. Erhvervsjournalisterne mente, at det skabte en højere troværdighed, hvis der skete denne separering, og de andre tre grupper var homogene på både uenig, enig eller indifferent. Dette kan derfor kun bekræftes for erhvervsjournalister, at det øger en troværdighed. Det er også grunden til at Big four bl.a. er opdelt i flere afdelinger, for at

sikre at uafhængigheden overholdes⁵ (Quick et. al, 2005, s. 151-152). Det viser sig desuden, at det er blevet helt normalt i revisionsfirmaerne, at revisionsfirmaerne er opdelt således, og dette er årsagssammenhængen, da det er med til at øge tilliden til revisorerne, og at interessenterne har en opfattelse af, at revisoruaafhængighed er overholdt.

Opfattelsen af revisorens uafhængighed ved udbud af ikke-revisionsydelse

I England er der foretaget en lignende undersøgelse af investorernes opfattelse af revisorens uafhængighed i England, som hertil kan supplere den danske undersøgelse. Ifølge Mautz og Sharaf (1961) kan revisorer kun opretholde deres uafhængighed i fremtoning, ved at revisorerne udfører revision uden at udføre nogen former for ikke-revisionsydelse. Der er blevet udført flere forskellige undersøgelser for at finde ud af, hvilken effekt ikke-revisionsydelse har på revisorens uafhængighed. Beattie et. Al. (1999) kom frem til det samme ved en undersøgelse, som også var udført af Firth (1980) gennem bl.a. spørgeskemaer for at finde ud af, om hypotesen var sand. Begge parter var kommet frem til, at revisors uafhængighed bliver berørt af at udføre ikke-revisionsydelse til kunder som også revideres af revisoren.

Canning og Gwilliam (1999), som udførte interview og spørgeskemaundersøgelse vedrørende, hvilken opfattelse interessenterne havde af revisorerne uafhængighed, hvis de udførte ikke-revisionsydelse i Irland. Undersøgelsen blev foretaget ud fra de primære brugere af regnskaber, som bestod af virksomhedens långivere, investorer og finansielle analytikere. Her blev de enige om, at den reducerede revisorens uafhængighed, hvis de reviderede og udførte ikke-revisionsydelse på den samme klient (Dart 2011, s. 175).

Der er taget udgangspunkt i Tyskland og Storbritannien, da dette kan give et retvisende samlet billede og er derfor repræsentativt, da der på tværs af både Tyskland og Storbritannien er en sammenhæng mellem investorernes synspunkt. Derfor kan udgangspunktet i denne analyse også være med til at give en ide om, hvordan synspunktet i Danmark har været.

Tidligere er det set ved Amagerbank-krakket, at deres revisorer, som var Deloitte, indtog en dobbeltrolle som rådgiver og revisor på næsten samme tid. Her gik en statsautoriseret revisor fra Deloitte ind for at være Amagerbankens rådgiver i en situation, hvor finanstillstyret erklærede

---

⁵ Dette finder sted hos EY, PwC, KPMG, Deloitte

Amagerbanken for insolvent. Det endte dog med, at Amagerbanken førte en sag mod Finanstilsynet, da de var uenige i dette. Herefter blev den samme statsautoriserede revisor sat på revisionsopgaven med Amagerbank, som har ført til tvivl omkring revisorens uafhængighed i Deloitte (Finanswatch 2011).

Det er også et bevis på, at revisorer ikke nødvendigvis fremstår som offentlighedens tillidsrepræsentant, når de både er revisorer og rådgivere for en virksomhed, da det er med til at give revisoren et incitament til at danne gode relationer med virksomhedsledelsen for at kunne fastholde dem som rådgivningskunder. Det kan desuden svække revisorens uafhængighed, da de på denne måde er afhængige af fastholdelse af deres kunder. Hvis de ikke afgiver deres revisionspåtegning efter virksomhedsledelse ønsker, kan det føre til uenigheder mellem revisoren og virksomhedens ledelse, som kan medføre et fravalg af deres revisor som rådgiver. Det er en trussel for revisorens uafhængighed, at de af denne årsag kan kompromittere deres uafhængighed. Det er derfor et tiltag, som fører til, at revisor ikke har nogen forretningsinteresse i selskabet og derfor fremstår objektivt i højere grad overfor alle interessenter.

Ydelser, som reducerer investorens tillid til revisors uafhængighed

Quick og Warming-Rasmussen (2009) udførte en test for at finde ud, af om der var forskellige grader af usikkerheder ved, at revisor tilbyder sin klient ikke-revisionsydelser. Respondenterne her var set fra den tyske investors synsvinkel, som inkluderede medlemmer af Börsen-Team, som er en akademisk investeringsklub af Darmstadt University of Technology, som var kendt for at være den største tyske akademiske investeringsklub med ca. 600 medlemmer på daværende tidspunkt. Her blev respondenterne spurgt til, hvilken effekt det havde på dem, når en revisor som tilbød ikke-revisionsydelser og udførte revision på den virksomhed, som investorerne muligvis ville investere hos. Der var en klar enighed blandt disse, om at revisorens uafhængighed ville blive svækket ift. virksomhedens ledelse, hvis der blev udført konsulent-ydelser samtidig med revisionsydelser. Herudover blev de spurgt ind til, hvilke ikke-revisionsydelser de ikke mente var med til at forringe revisorens uafhængighed. Der var tale om 19 ikke-revisionsydelser, hvor der kun var to ikke-revisionsydelser, som var rådgivningsydelser ved regnskabsmæssige informationssystemer og assistance ved økonomisk kriminalitet, som ikke påvirker revisorens uafhængighed i fremtoning for investorerne (Quick Et. Al. 2009 s. 150-151).

Ved den danske undersøgelse, som også blev udført af Quick og Warming-Rasmussen (2005), som er nævnt ovenstående, kom de også frem til, at det havde en negativ effekt på revisorens uafhængighed i fremtoning ved at udføre ikke-revisionsydelser. Her kom de frem til, at investorernes syn på ikke-revisionsydelser, som lå tættere på revisionsaktiviteter (regnskabsrelateret ydelser), var mere positivt end på de ikke-revisionsydelser, som var relateret til revision i mindre grad, hvilket er overraskende.

Begrænsning af indtjening på ikke-revisionsydelser

I New Zealand blev en undersøgelse udført, som baserer sig på regnskabsoplysninger om top-200 virksomheder som fandt ud af, at der ikke var nogen sammenhæng mellem graden af ikke-revisions honorarbetaling og en revisors tilbøjelighed til at udstede en ukvalificeret revisorpåtegning. Hay et. Al (2006), advarede dog om, at honorarer for ikke-revisionsydelser stadig kunne føre til en manglende tillid til revisors uafhængighed i fremtoning.

Det er heller ikke første gang, undersøgelserne er kommet frem til, at indtægter ved ikke-revisionsydelser ikke påvirker revisorerens uafhængighed. Gul (1989) har også tidligere foretaget en undersøgelse af 49 kreditgivere i New Zealand, hvor undersøgelsen viste, at indtægten ved ikke-revisionsydelser ikke gav en dårlig opfattelse af revisors uafhængighed i fremtoning (Dart 2011, s. 176).

Det har dog ikke været tilfældet i Danmark. Til sammenligning med Danmark har Quick og Warming-Rasmussen (2005) udført en undersøgelse, hvor der her har været tale om, hvad grænserne bør være for honorar fra ikke-revisionsydelser i revisionsfirmaerne, for at interessenterne mener, at revisorerens uafhængighed reduceres. De adspurgte statsautoriserede revisorer mente, at det bør være op til 67 % af indtægter fra revision. De eksterne interessenter har dog haft en anden holdning til dette, hvor erhvervsjournalisterne har haft et ønske på 10 %, mens direktørerne, bankcheferne og private aktionærer har afgivet et svar på 25 %, 32 %, 35 % (the impact of MAS on perceived auditor, Quick et. al, 2005, s. 152-153). Reguleringen tillader til gengæld, at honoraret maksimalt må udgøre 70 % af gennemsnittet af honorarerne for de seneste tre på hinanden følgende regnskabsår, som er blevet betalt for den lovpligtige revision af den reviderede virksomhed, jf. forordningen artikel 4, stk. 2.

Det kan derfor stadig være en mulig konsekvens af tilliden til de eksterne interessenter, da de kan miste tilliden til revisorerne, fordi begrænsning er sat til 70 %, mens det ifølge de essentielle interessenters optik er blevet sat til det halve, altså 35 %. Dog kan dette stadig retfærdiggøres, ved at det er rådgiverne i revisionsfirmaet, som udfører arbejdet, og ikke den samme person, som både rådgiver og reviderer en klient. Vi mener at det er hensigtsmæssigt at begrænse revisor på indtjening af ikke-revisionsydelser. Ifølge David Flint kan revisor være villig til at gå langt for at tilfredsstille kundens behov, samt ønsker, for ikke at ende ud i en mulig tabssituation af kunden, hvis revisionshonoraret udgør en væsentlig del af revisionsvirksomhedens samlede indkomst (Flint 1988, s 71-72).

I USA blev en undersøgelse gennemført af Gaynor, McDaniel and Neal (2006) af medlemmer fra et revisionsudvalg, hvor de kom frem til, at revisorer, som udførte ikke-revisionsydelser samtidig med revision, var med til at forringe investorernes opfattelse af revisorens uafhængighed.

Undersøgelsen kom desuden frem til, at medlemmerne af det respektive revisionsudvalg var mindre tilbøjelige til, at tillade at revisoren udførte revision samtidig med ikke-revisionsydelser, selvom det kunne øge revisionskvaliteten. Dette skyldtes blandt andet, at det skal forhåndsgodkendes, at der bliver udført ikke-revisionsydelser og derefter også offentliggøres ifølge reguleringen i USA, som er med til at reducere incitamentet (Dart 2011, s. 175).

Dette er også blevet et lovkrav i Danmark at PIE-virksomheder skal angive det samlede honorar, som de betaler den revisionsvirksomhed, som udfører den lovpligtige revision. Her forventes det desuden, at det inddeles i følgende fire kategorier:

- Honorar for lovpligtig revision
- Honorarer for andre erklæringsopgaver med sikkerhed
- Honorarer for skatterådgivning
- Honorarer for andre ydelser.

Dette fremgår normalt i en note i virksomhedernes årsregnskab for at give regnskabsbrugerne et indblik i de forskellige betalinger, jf. årsregnskabsloven § 96 stk. 2.

Denne tendens har også været i Danmark, som direktøren hos Deloitte, Anders Dons, har udtalt sig om:

"Jeg sidder nu med et udbud, hvor kunden ikke vil have, at vi byder på andet end revision"

(Berlingske 2014, Nye EU-regler skaber kaos).

Dette kan måske også være en årsag til, at virksomhederne foretrækker ikke at modtage nogen former for ikke-revisionsydelser fra sin revisor men i stedet vil søge hen imod andre steder, så de stadig kan bevare regnskabsbrugernes tillid til revisors uafhængighed og samtidig sikre sig, at de ikke opbruger deres 70 % begrænsning af ikke-revisionsydelser for tidligt, i tilfælde af at virksomheden skulle få behov for revisorens rådgivning, men har opbrugt deres 70 %. Her vurderer Lars Kiertzner, statsautoriseret revisor og chefkonsulent hos FSR således:

"De store globale virksomheder vil nok have en tendens til at sige, at de vil have en revisor, der kun reviderer, og så nogle andre rådgivere, fordi det er lettest at styre således. Det skyldes, at optionerne bliver fortolket territorielt, mens forbuddene gælder up- og downstream inden for og i nogle tilfælde også uden for EU. Der er afvigelser med hensyn til de forskellige love omkring tilladte ydelser på tværs af grænserne. Det kan være svært at styre dette. Derfor er den simple løsning for revisionsudvalget, at de har en revisor der reviderer. Det gør det lettere at overvåge uafhængigheden". (Lars Kiertzner 18:50).

Det vil derfor være en konsekvens for revisionsfirmaerne, som beskæftiger sig med de store PIE-virksomheder, som jo vil opleve dette oftest. Det er Big four, som er kompetente til at revidere PIE-virksomheder og sidder med majoriteten af disse virksomheder, og det er derfor dem, som vil komme til at blive påvirket af dette.

Det vil dog kun finde sted hos de multinationale koncernselskaber, for der er flere PIE-virksomheder, som befinder sig i udlandet, og derfor ikke kan overskue at overvåge revisors uafhængighed i forbindelse med de forbudte ydelser og 70 % Cap af de tilladte ikke-revisionsydelser, i den sammenhæng udtaler Lars Kiertzner følgende:

"Der er mange Pie-virksomheder der ikke er særlig globale. Der er mange børsnoterede virksomheder, som kun i begrænset omfang har koncernselskaber uden for landet. Måske med en enkelt produktionsvirksomhed i Kina og salgsselskaber i tre EU medlemslande. Det er forholdsvist overskueligt. Så vil man måske stadig bruge revisor som rådgiver i det omfang, det er til at overskue" (Lars Kiertzner 21:50).

Såfremt det er en mindre PIE-virksomheden, vil det stadig være muligt for de enkelte revisionsfirmaer at yde rådgivning til disse virksomheder, fordi det stadig vil være muligt at overskue revisor i denne sammenhæng.

3.2.3 Hvilke konsekvenser vil forbuddet mod ikke-revisionsydelser medføre?

Viden

Revisors viden vil blive kraftigt reduceret, hvilket kan føre til en mindre forståelse af branchekendskab, som dermed kan reducere sandsynligheden for, at nøgleproblemer bliver identificeret. Når revisoren derfor ikke har et ordentlig kendskab til branchen, kan det føre til, at revisor først finder ud af at der indgår væsentlige fejlinformationer i et regnskabet senere i processen, hvor det kan være for sent.

Færdigheder

En effektiv revision kræver ofte erfaringer, som rækker ud over de traditionelle revisionsfærdigheder. Revisorer har nemlig med fordel kunnet trække på deres kollegaers på viden og erfaring, da de er eksperter indenfor andre områder som beskatning, informationssystemer, lovgivningsmæssige overholdelse, økonomistyring, due diligence, svig og forretningsprocessor. Ved at stoppe revisorerne i at modtage viden fra andre med kendskab til virksomheden vil det sandsynligvis føre til en forringelse af revisionskvaliteten.

Kvaliteten af medarbejdere

Såfremt revisionsfirmaerne vil lade sig begrænse af at udføre ikke-revisionsydelser for en revisionskunde, vil det desuden have en konsekvens for konsulentafdelingerne i et revisionsfirma. Årsagen hertil er, at konsulenterne ikke vil kunne udføre det optimale arbejde, som de er i stand til grundet disse begrænsninger. Det vil derfor kunne føre til, at rådgivningsafdelinger bliver en helt separat afdeling fra revisionsfirmaet. Revisionsfirmaerne vil af denne årsag ikke være i stand til at tiltrække de bedste kandidater, som ønsker en bred vifte af muligheder og gøre en større karriere indenfor konsulentbranchen. Revisionskvaliteten vil dermed blive påvirket af dette, fordi det kræver de mest kompetente medarbejdere for at undgå, at væsentlige fejlinformationer og besvigelser finder sted.

Afhængigheden af revisionskunderne

Som nævnt ovenfor vil et mindre revisionsfirma have større udfordringer fra store selskaber, fordi de kan udgøre en større trussel da den indtægt, er med til at skabe hos revisionsfirmaerne kan være af større betydning, hvis revisionsfirmaerne bliver mindre.

Rapporteringsfrister

Pålidelige økonomiske oplysninger, som markederne stoler på, vil grundet forsinkelser blive udsat grundet forsinkelser, fordi revisorerne skal begynde at søge imod de eksterne rådgivere for at få den samme viden, som de har kunnet få internt i virksomheden af egne konsulenter. Dette vil betyde, at det bliver mere tidskrævende, da det nu er to forskellige professionelle virksomheder, som skal være involveret på samme tid for at rapportere (ICAEW).

3.3 70%-begrænsningen af ikke-revisionsydelse

Tiltagene har som udgangspunkt haft en større indflydelse på Big four revisionsfirmaerne. Det kan også forstås på EU-kommissionen, at det har været hensigten, at disse firmaer skulle mærke effekten. Grunden til dette skyldes, at det er Big four, som beskæftiger sig med udførelse af revision på PIE-virksomhederne i Danmark. Big four er nemlig store nok og har de kompetencer, der skal til for at kunne udføre revision af PIE-virksomheder. De mindre revisionsvirksomheder har derimod ikke de nødvendige kompetencer og certifikater, der skal til for at udføre revision på de multinationale og komplekse koncernvirksomheder. Dette har altid givet Big four den konkurrencemæssig fordel, at de har kunnet udfordre deres konkurrenter ved at have et kompetenceniveau, som har ligget langt over alle andre. Konkurrencen har derfor altid fungeret således, at det har været Big four, som har været sammen om de store virksomheder, mens de mindre revisionsfirmaer har måttet fange de mindre virksomheder i branchen.

Her har det været EU-Kommissionens hensigt, at skabe en mere sund konkurrence indenfor revisionsbranchen, hvor de andre revisionsfirmaer også skal have mulighed for at være med på markedet. EU-Kommissionen har nemlig haft til overvejelse, at de større PIE-virksomheder altid udnævner et af Big four revisionsfirmaerne som deres revisor for virksomheden. Her har det været for øje at få klarlagt, hvor meget der skyldtes kvalifikationer, og hvor meget skyldtes holdninger.

Desuden har EU-kommissionen foretaget et tiltag, som er Big four klausuler, som egentlig kun kan påvirke Big four negativt (Grønbogen, 2011, s. 17). Klausulerne handler om, at revisionsudvalget ikke må udføre nogen former for kontraktbestemmelser, som begrænser valgmulighederne for

generalforsamlingen af aktionærer eller medlemmer af virksomheden, som skal vælge revisor. Valgmulighederne for bestemte kategorier eller lister over revisorer eller revisionsfirmaer for at kunne udpege et bestemt revisionsfirma til at udføre den lovpligtige revision er forbudt. Klausuler, som er eksisterende, er også ugyldige, jf. direktivet artikel 38.

Dette forstås nemlig, at give andre konkurrenter mulighed for også at blive valgt af generalforsamlingen, hvor selskaberne tidligere har ladet sig begrænse til kun at vælge en af Big four- selskaber fordi det gav en vis form for tryghed. Klausulerne vil derfor udelukkende ramme Big four negativt ligesom alle de andre tiltag har fundet sted og derfor udsætter disse revisionsfirmaer meget mere end andre. Dette har også været tilfældet med tvungen rotation og de forbudte ydelser, da det er udførelse af revision for PIE-virksomheder, som er ramt af disse skærper.

Dog forventes det ikke at skabe den store konkurrenceforskel ved disse tiltag, da de enkelte revisionsfirmaer har tilegnet sig de kompetencer, der skal til for at udføre revision på de forskellige niveauer. Hertil ses der således på konkurrencen i fremtiden:

”Jeg tror ikke, non Big four revisionsvirksomheder får ret meget. De får slet ikke noget på det store marked, fordi de ikke kan håndtere opgaven globalt, tror jeg. De fleste advokatfirmaer kan nok heller ikke, hvor de heller ikke er særlig konkurrencedygtige. Derfor bliver det store globale marked efter min forventning holdt i den snævre kreds” (Lars Kiertzner 22:30).

Det tyder derfor på, at de store selskaber nok vil komme til at få de store og multinationale koncerner til deling fortsat. Så det vil fungere således, at Big four giver afkald på en revisionsopgave hos en kunde, når der skal foretages en firmarotation efter ti år og samtidig får en anden revisionsopgave hos en anden PIE-virksomhed. Derfor vil der hele tiden være en nogenlunde ligevægt blandt Big four fordi PIE-virksomheder fortsat vil bevæge sig inden for denne cirkel.

3.3.1 Forholdet mellem ikke-revisionsydelser og honorarer for den lovpligtige revision

Det er essentielt at have kendskab til om Big four har holdt sig indenfor 70 %-begrænsningen af ikke-revisionsydelser gennem de sidste tre år, for at kunne vurdere om det vil have en effekt på dem i fremtiden eller ej. 70 %-begrænsningen vil dog først have effekt på PIE-virksomhederne og revisionsfirmaerne fra regnskabsåret for 2020, der anvender kalenderåret som regnskabsår. Dette

skyldes, at efter loven er trådt i kraft fra d. 17 juni 2016, er der en tre års indfasningsregel. Så i tilfælde af at det er en PIE-virksomhed, som anvender kalenderåret som regnskabsår, vil den første tre årsperiode for ikke-revisionsydelse være 2017, 2018 og 2019, som danner grundlag for regnskabsåret 2020, som vil være det første år, som omfattes af forordningens 70 %-begrænsning (EY, 2016, p. 2).

Figur 6

Forholdet mellem Ikke-revisionsydelse og revisionsydelse	2016	2015	2014
Ap møller (PwC)	55%	100%	21%
Ap møller (KPMG)	0%	0%	0%
Carlsberg (KPMG)	57%	41%	48%
Chr Hansen A/S (PwC)	115%	185%	107%
Coloplast (PwC)	75%	75%	25%
Danske Bank (Deloitte)	170%	178%	54%
Dong Energy (PwC)	340%	221%	111%
DSV (EY)	36%	53%	26%
Genmab (PwC)	70%	60%	110%
GN Store Nord (EY)	150%	180%	240%
ISS (EY)	32%	14%	177%
Jyske bank (Deloitte)	46%	40%	43%
Lundbeck (Deloitte)	48%	52%	259%
NETS (PwC)	557%	300%	343%
Novo Nordisk (PwC)	71%	79%	95%
Novozymes (PwC)	60%	132%	138%
Pandora (EY)	169%	375%	450%
TDC (PwC)	60%	126%	79%
Vestas Wind Systems (PwC)	105%	105%	105%
William Demant Holding (Deloitte)	69%	63%	52%

(Egen tilvirkning. Se bilag 1 for at se regnskabstallene. Oplysninger er hentet fra selskabernes årsregnskaber for perioden 2012-2016)

Her er det angivet, hvor stor en andel ikke-revisionsydelse udgør i procent af den samlede revisionsomsætning for de enkelte revisionsfirmaer. Der er taget udgangspunkt i alle 19 virksomheder, som indgår i C20 Cap, for at finde frem til de store selskaber i Danmark, som også bliver alle betragtet som værende PIE-virksomheder, da der er en stor interesse for dem fra bl.a. regnskabsbrugerne og interessenternes side (Børsen C20 Cap).

Som det fremgår i tabellen, er det beregnet, hvor stor en andel revisionsfirmaernes omsætning fra ikke-revisionsydelser udgør af revisionsydelserne hos de PIE-virksomheder som de udfører revision hos. Dette er blot for at give en indikation på, at det over perioden 2014-2016 har været tilfældet, at ikke-revisionsydelserne overskrider revisionsydelserne.

Udarbejdelsen tager udgangspunkt i virksomhedernes årsregnskab for perioden 2012-2016 for at komme frem til gennemsnittet af de seneste tre års betalinger for lovpligtig revision. I årsregnskaberne har det fremgået med noten "Honorar til generalforsamlingsvalgte revisor", som kan forstås som honorarbetalinger fordelt på følgende fire kategorier:

- Lovpligtig revision
- Erklæringsopgaver med sikkerhed
- Skatterådgivning
- Andre ydelser

Vi erkender, at denne analyse er begrænset af at der ikke er angivet yderligere specifikationer om disse fire kategorier. Det forudsættes, at alt der omhandler revision indgår under lovpligtig revision, mens ikke-revisionsydelser er fordelt på de andre tre punkter.

Ud fra følgende beregninger ses det at revisionsfirmaerne har en stor andel, som de også tjener på ved at yde ikke-revisionsydelser på de samme kunder, som de udfører deres revision på. Dette vil derfor blive set, som at revisionsfirmaerne vil miste denne del af omsætningen i fremtiden, fordi skatterådgivningen bl.a. går ind som forbudte ydelser, og ikke-revisionsydelserne må maksimalt udgøre 70 % af gennemsnittet af de samlede honorarer for revision, som er blevet betalt af den reviderede virksomhed de seneste tre år, jf. forordningen artikel 4 stk. 2. Der kan ses, at det bliver en stor andel, som nogen af disse revisionsfirmaer mister, hvis de fortsat vælger at udføre revision hos deres respektive PIE-virksomheds kunder.

Dette er med til at give en ide om, hvorledes de forskellige revisionsfirmaer tilbyder ikke-revisionsydelser til de samme virksomheder, som de udfører revision på. Hos de store revisionsfirmaer har rådgivning også været en stor indtjeningskilde. Hertil har Deloitte bl.a. haft til mål, om at rådgivningen skulle være på størrelse med deres revision indtil 2016 (Berlingske Business 2011 Revision og rådgivning skal skilles ad). Dette fortæller også, at selvom det er

revisionshuse som primært beskæftiger sig med revision, har de hel klart et mål om at bevæge sig ind på rådgivningsmarkedet, hvor der også er et større potentielt marked at trænge ind i.

Undersøgelsen har markeret alle de år, hvor ikke-revisionsydelserne udgør mere end de 70% af revisionshonorarerne for lovpligtig revision med rødt. Her er det PwC, som nok vil kunne mærke denne ændring mest af denne undersøgelse. PwC har nemlig ydet ikke-revisionsydelser på over 70 % til både Dong Energy og Nets i alle tre år, hvilket indikerer, at de har tjent mest på de tilladte ikke-revisionsydelser gennem tiden. Det kan ses, at det har været en meget blandet vækst mht. forholdet mellem ikke-revisionsydelserne og revisionsydelsernes indtægt, da ikke-revisionsydelsernes indtjening er vokset ift. til revisionsydelser for nogle af revisionsfirmaerne, mens det har været faldende for andre.

Hvorvidt dette ses som en konsekvens af revisionsfirmaernes omsætning er dog stadig et spørgsmål. Dette skyldes nemlig, at der bare kommer til at være en rotation af kunder, fordi for hver gang der skal udføres en ny udbudsrunde, hvor selskabet sender deres revision i udbud, vil der være et andet Big four revisionsfirma, som påtager sig revision pga. den tvungne rotation. Dette vil derfor gøre det muligt for de andre revisionsfirmaer indenfor Big four at udføre skatterådgivning til den virksomhed, og de vil derfor have et revisionsfirma som udøver revision, samt et andet revisionsfirma som vil stå for rådgivningen til selskabet.

”Big-four bliver i markedet. Virksomhederne vælger en revisor og en revisorrådgiver, som er langt mere konkurrenceudsat, der er advokater og konsulenthuse som rådgiver. Det vil nok føre til, at der bliver tale om, at virksomhederne kommer til at ”bytte” indbyrdes mellem revisionsopgaven og rådgivningsopgaven, ikke fordi de aftaler det, men sådan vil markedet nok udvikle sig, i hvert fald i det store PIE segment” (Lars Kiertzner 18:15).

Ved udbudsrunder er det oftest set at revisionsfirmaerne har forsøgt at presse prisen i bund for at kunne få de store kunder. Her har revisionsfirmaerne presset prisen til en grad, hvor grænsen har været nået, før revisionskvaliteten vil blive påvirket. Dog vælger virksomhederne ikke kun at kigge på revisorernes priser som det eneste parameter. De vælger også ud fra de virksomheder og partnere, som giver størst værdi (Berlingske Business, 2015, Sådan er status på den store revisorkrig).

3.3.2 Big fours fordeling af omsætning

For at belyse hvor stort en andel Big four tjener på ikke-revisionsydelser, er der foretaget en beregning. Da det tidligere er nævnt, at revisionsvirksomhederne har en interesse i at tilbyde rådgivning fremfor revision, er det interessant at se på fordelingen af omsætningen for Big four for at få en ide af, hvor Big four helst vil have sine kunder. Det skal oplyses, at vi er bevidste om, at Big four ikke tjener på rådgivning udelukkende fra PIE-virksomheder, da der kun er 360 virksomheder, som går under denne betingelse (FSR 2015, Afgrænsning af PIES).

Figur 7

	Revision af regnskaber		
% af den samlede omsætning	2015/2016	2014/2015	2013/2014
Deloitte	30%	31%	34%
EY	42%	42%	41%
PwC	37%	42%	40%
KPMG	42%	55%	54%
	Ikke-revisionsydelser		
% af den samlede omsætning	2015/2016	2014/2015	2013/2014
Deloitte	70%	69%	66%
EY	58%	58%	59%
PwC	63%	58%	60%
KPMG	58%	45%	46%

(Egen tilvirkning. Se bilag 2 og 3 for regnskabstallene. Udarbejdet ved at se på revisionsfirmaernes gennemsigtighedsrapporter for årene 2013-2016).

Her er der foretaget en udregning af de forskellige revisionsfirmaers indtjening på deres revisionsydelser og deres ikke-revisionsydelser lagt sammen vha. gennemsigtighedsrapporterne, som består af følgende:

- Andre erklæringsopgaver med sikkerhed
- Skatterådgivning
- Andre ydelser.

Det står ret klart, at både Deloitte, EY og PwC har tjent mere på deres ikke-revisionsydelser, end de har tjent på deres revisionsopgaver. Deloitte står i spidsen med deres ikke-revisionsydelser, som de har tjent det dobbelte på ift. deres revisionsydelser.

Kampen om rådgivningsydelser og maksimering af omsætning vil stadig fortsætte for Big four, hvilket er indlysende. Det interessante vil dog være, om det kommer til at fortsætte, som det har gjort, eller om der vil blive anvendt andre strategier fremover.

Revisoren opnår nemlig en dyb indsigt i virksomhedernes finansielle forhold gennem sit arbejde, og det er en viden, som den reviderede virksomhed får stor udbytte af i andre sammenhænge. Da det er blevet en begrænsning, skal det fremover være en anden, som skal være virksomhedens, rådgiver og sætte sig ind i virksomhedens forhold. Dette tager selvfølgelig tid, som rådgiveren skal anvende udelukkende for at få kendskab til virksomheden, og der kan potentielt set være en videndeling, der går tabt, fordi at rådgiveren tager revisorens rådgiverrolle. Det ekstra arbejde, som rådgiveren er nødt til at udføre for rådgive virksomheden, vil derfor kunne påføre store udgifter til virksomheden alt afhængig af koncernens størrelse og opgavens omfang (Børsen 2014, Kamp om rådgivningsydelser).

Revisionsfirmaerne vil desuden ikke længere have den samme interesse i at påtage sig en revisionsopgave, fordi de muligvis vil foretrække at bibeholde en rådgivningskunde (Berlingske Business 2014, Nye EU-regler skaber kaos). Det kan derfor resultere i, at prispresset, som tidligere har fundet sted på revisionsopgaverne, vil ændre sig, fordi revisionsfirmaerne muligvis vil begynde at øge deres fokus på, at de også kan tjene på deres revisionskunder, da disse kunder ikke kan kompensere med at betale for rådgivningen længere. Det tyder derfor på, at ved udbudsrunderne, som tidligere har fundet sted, hvor revisionsfirmaerne har forsøgt at give kunden den bedste pris, vil det nu i stedet handle om at give kunden en høj pris. Denne pris skal kompensere for det, revisionsfirmaerne ville have tjent på rådgivningsydelser, og i tilfælde af at kunden vælger at afslå tilbuddet for revision, har revisionsfirmaerne mulighed for at tilbyde dem rådgivningsydelser i stedet for og blive deres rådgiver, som revisionsfirmaerne helst vil udføre.

Den tvungne rotation vil være med til, at PIE-virksomhederne vil florere iblandt Big four, hvor der vil være tale, om der blot bliver byttet rundt. Det, som muligvis kan være et scenarie, er, at virksomhederne vælger sin revisor som rådgiver efter en 10-årig periode, hvor revisionen bliver sendt i udbud. Dette gør det nemlig muligt, at den tidligere revisor har en indsigt og kendskab til virksomheden, og derfor kan rådgive på et højt niveau. Samtidig vil revisorens plads blive erstattet med et andet revisionsfirma i Big four ved udbudsprocedurer.

Derfor vil virksomhederne også være udsatte, hvor de fremover kommer til at have to revisionsfirmaer at arbejde med. Her vil det ene revisionsfirma stå for at udføre rådgivning, mens det anden vil stå for revisionen, og det vil dermed også give dem højere omkostningerne, som det ikke har været hensigtsmæssigt at udsætte virksomhederne for (FSR 2016, Fleksibilitet i implementering s. 7).

Det er blevet beregnet at den nye revisorregulering i EU vil øge omkostningerne med 470.000-500.000 kr for virksomheder af offentlig interesse af en mellemstor størrelse, som blev udregnet af EU-Kommissionen i 2011. Omkostningerne vil bestå af udgifter til revisionsudvalg, udbudsmateriale, udvidelse af revisionspåtegning og protokol. Herudover vil der også være omkostninger forbundet med en rotation af revisor for at sætte den nye revisor ind i virksomheden og give ham den rette forståelse (FSR 2016, Detaljeret høringssvar, s. 11).

Dette vil derfor resultere i, at kunderne som tidligere har været vant til at få en samlet løsning hos et revisionsfirma, nu kommer til at betale meget mere, for muligvis at få en rådgivning som ikke er på samme niveau, som der har været (Berlingske Business 2014, Nye revisionsregler koste dyrt). Det er derfor en stor konsekvens for virksomhederne med disse tiltag, hvor der her kan opstilles to mulige udfald. Virksomheden kan vælge rådgiverne fra, hvis de ikke skaber den tilsvarende værdi, som de koster. Eller de kan vælge at fortsætte, som de altid har gjort. Det vil dog bare være en større omkostning for dem, medmindre de går på kompromis med kvalitet og pris og derfor vælger nogle rådgivere fra mindre revisionsvirksomheder, som ikke altid vil kunne bidrage men samme indsigt og rådgivning. Hvis virksomhederne til gengæld vælger at fortsætte, som de altid har gjort, og de kunder, som er hos big four-firmaerne blot roterer rundt blandt disse fire største, kan dette være med til, at Big-four omsætter for mere end de har gjort før. Det kræves dog som nævnt ved udbudsrunderne, at det ikke kun må være et valg mellem Big-four, men at de har et omdømme som stadig tiltrækker kunderne, samt kompetencerne til at kunne håndtere store internationale koncerner.

"På revisionsopgaven er konkurrencen ikke eksisterende. Det vil være indenfor rådgivningsområdet, hvor der er konkurrence" (Lars Kiertzner 26:20)

Det er derfor rådgivningsområdet, som er mest præget af konkurrencen, hvor både konsulenter, advokater og revisorer konkurrerer indbyrdes.

Det skal dog erkendes, at det tidligere er set, at revisor har stået i en dobbeltrolle, hvor han både har været rådgiver og revisor. Dette er nemlig med til at true revisors uafhængighed, når de både fremstår som offentlighedens tillidsrepræsentant og samtidig også er med til at være rådgiver for virksomheden.

3.4 Tvungen rotation

Der vil i følgende afsnit blive introduceret flere forskellige vurderinger fra forskellige relevante parter, som har en aktiv rolle indenfor revisionsbranchen. Vi finder det interessant, at se det fra flere synspunkter for at få et objektivt syn på den tvungne rotation.

3.4.1 Danske advokaters vurdering

Danske advokaters generelle bemærkning omkring den nye rotationsregel er af afgørende betydning for blandt andet tilliden til regnskaberne. Revisionen af regnskaberne skal være af høj kvalitet, og revisionen skal udføres med den fornødne grundighed og omhu. Dette er i høj grad gældende for PIE-virksomheder og har en stor betydning for disse virksomheder, da de har en stor samfundsmæssig betydning både lokalt og nationalt. Tilliden til det reviderede regnskab skal være tilstede. Hvis dette ikke tilfældet, og der ikke er tilstrækkelig tillid fra interessenternes side, kan det medføre store samfundsmæssige konsekvenser. Derfor har de revisorer, som reviderer regnskaber og afgiver revisionspåtegningen for PIE-virksomheder, en væsentlig samfundsmæssig rolle.

De oprindelige forslag fra EU-Kommissionen skulle ikke være blevet lempet så meget, som tilfældet har været. Danske Advokater udviser utilfredshed med den minimumsimplementering, som er vedtaget. Derudover mener danske advokater, at det er bekymrende, at erfaringerne fra finanskrisen på så kort tid er blevet fortrængt i forbindelse med denne nye revisorlov. Danske advokaters opfattelse er således, at der er god grund til at indføre flere skærper end blot en minimumsimplementering. Grundlaget for dette er, at de mener, at dette område er et meget væsentlig, samfundsmæssig område.

Det danske revisionsmarked er kendetegnet ved en konsolideringen, hvor det primært er Big four, som sidder på en betydelig del af det samlede marked. Big four er henover den seneste tid begyndt at sætte stort fokus på ikke-revisionsydelser til PIE-virksomheder, som udgør en stor trussel for advokaterne. Udover Big four er der også de mellemstore revisionsvirksomheder, som

deltager i de store internationale netværk. Dette medfører, at det danske marked er præget af en høj grad af koncentration. Hensigten med EU-Kommissionens indførelse af tvungen firmarotation har været at skabe en sund konkurrence på revisionsmarkedet, som skal øge mulighederne for de mindre revisionsvirksomheder.

Danske advokaters opfattelse af denne høje grad af koncentration er negativ. Dette er fordi der de seneste par år har været en tendens til, at prisen på revisionsydelser er presset ned på et lavt niveau. Denne meget intense konkurrence på markedet for de egentlige revisionsydelser har medført en uønsket samfundsmæssig sideeffekt i form af konkurrencen for at yde ikke-revisionsydelser til de samme revisionsklienter, hvilket ikke er på et optimalt niveau. Årsagen til det er. Ifølge danske advokater, at udbuddet af revisionsydelser til en lav pris på dette marked er mindre attraktivt. Derfor har tendensen for revisionsvirksomhederne været at få adgang til at tjene flere penge på rådgivning hos de virksomheder, som de reviderer, fordi det klart er et mere lukrativt marked.

Modernisering af revisorloven er problemfyldt af flere grunde:

Nogle af de grunde, som er problemfyldte er uddybet forneden.

- Som tidligere nævnt er der en god grund til ikke blot at indføre minimumsimplicitering, som de mener specifikke danske hensyn taler for.
- De nyligt indførte regler om erhvervsdrivende fonde trækker i retning af øget offentlig tilsyn og kontrol. Danske advokater mener, at den nye revisorlov går i den modsatte retning.
- Den særlige danske erhvervsstruktur medfører, at internationale sammenligninger fører til et misvisende billede. Eksempelvis rækker kredsen af børsnoterede virksomheder betydeligt længere i Sverige.

Danske advokaters syn på den nye definition på virksomheder af interesse for offentligheden (PIE).

Ifølge danske advokater er den nye definition af PIE-virksomheder for snæver. Derudover mener de også at skillelinjen mellem PIE-virksomheder og andre virksomheder ikke afspejler de samfundsmæssige hensyn. Danske advokater stiller sig uforstående overfor, hvorfor de store fondsejede virksomheder og store andelsvirksomheder ikke indgår i definitionen på PIE-

virksomheder og dermed er undtaget, mens mindre virksomheder, som har optaget kapitalandel til at handle på et reguleret marked, indgår i definitionen.

Det er et politisk spørgsmål, om denne definition for PIE-virksomheder kun skal følge de minimumsregler, som er blevet implementeret. For at kunne afklare dette spørgsmål må der ske en afvejning af de hensyn for PIE-virksomheder, som bliver pålagt nogle strengere krav. Modsat andre virksomheder, har PIE-virksomheder et væsentligt større ansvar overfor deres interessenter.

Den nye definition af PIE-virksomheder har medført, at statslige aktieselskaber udgår. Dette betyder, at de ikke længere er omfattet af PIE-definitionen, da de er statslige. Dette gælder dog for eksempelvis ikke for Dong Energy, som fortsat vil kunne være omfattet, hvis de fortsat har obligationer optaget til handel på et reguleret marked i et EU-land. Efter danske advokaters opfattelse skal andre statslige aktieselskaber omfattes af definitionen. De mener, at betydelige statslige aktieselskaber burde anses for *"virksomheder med særlig offentlig relevans på grund af arten af deres aktiviteter, deres størrelse eller antallet af medarbejdere"* (Danske Advokater 2016).

3.4.2 Revisors vurdering

Der har været delte meninger, om hvorvidt den nye revisorlov vil få den helt store indflydelse på revisionerne. Jon Beck fra KPMG udtaler således, " at *det er ikke sådan, at der er sket en revolution. Den nye regulering er ikke forstået sådan, at revisorerne kunne gå fra at gøre det hele, til at kunne gøre ingen ting*" (KPMG 02:00).

Herudover fremhæver Jon dog, at der alligevel er nogle tiltag på baggrund af den nye revisorlov som vil have en indvirkning på revisors arbejde. Det er nemlig det at kunne assistere med at opstille regnskabet for et datterselskab i en børsnoteret virksomhed. Dette har tidligere været tilladt, men det må revisorerne ikke længere på baggrund af den nye revisorlov (KPMG 03:00). Det vurderes, at det ikke har reduceret uafhængigheden. Regnskabsaflæggerne for virksomheden, stiller spørgsmål ved, om det har været nødvendigt med reguleringen. Jon fremhæver at dette vil være med til at påvirke forretningen for revisorerne, men vil også i stor udstrækning påvirke kunden.

Formålet med at indføre firmarotation var at øge konkurrencen i branchen, men det må siges ikke at være lykkedes i første omgang. Grunden til dette kan skyldes, at der i branchen har været tendenser til at store, komplekse og internationale virksomheder primært henvender sig til Big

Four, fordi de mindre revisionsvirksomheder, for eksempelvis BDO og Beierholm, ikke har de fornødne kompetencer eller ressourcer til at kunne udføre revision på disse virksomheder (KPMG 13:00-15:00). Det skal desuden nævnes, at de mellemstore revisionsvirksomheder ikke finder det attraktivt at påtage sig revisionsopgaver for PIE-virksomheder. Situationen er den, at en stor international PIE-virksomhed får udført revision af et revisionsfirma og får derudover rådgivning af et andet revisionsfirma. Når kunden skal til at føre en udbudsproces i forbindelse med firmarotation, vil det derfor kun være muligt at vælge imellem to revisionsfirmaer, som er uafhængige og i stand til at påtage sig revisionsopgaven. Det viser derfor, at firmarotationen ikke har haft den ønskede effekt.

En anden effekt, som den tvungne rotation også vil få, er, at en revisorer har forskellige tilgange og procedurer, som de følger i samarbejde med kunden. Virksomheden fortsætter med disse procedurer, indtil en ny revisor tiltræder. Den nye revisor har andre da det antages, at den tidligere revisor ikke har ændret særlig meget ved deres procedurer og tilgange over for revisionsklienten gennemtiden. Det forventes derfor, at når den nye revisor tiltræder, skal virksomheden tilegne sig den nye revisors procedurer.

Så på den måde har det en effekt, at der kommer nyt syn og kritiske øjne på revisionsklienten. Hertil tilføjer Jon følgende kommentar: *"Der er ekstremt mange omkostninger forbundet med hele udbudsprocessen og hele tilbudsprocessen og set fra revisors side i forbindelse med at importere en ny kunde. Der bruger man hurtigt 20-30% mere tid på dem det første år end de efterfølgende år"* (KPMG 21:00-23:00). Dette har en negativ påvirkning på indtjeningen og muligheden for at kunne investere i medarbejdere og alt, som er med til at effektivisere. Det vil resultere i, at den enkelte revisionsvirksomhed vil kunne stå stærkere i forhold til konkurrenterne, hvis dette ikke udfordrer dem. Til det skal det dog siges, at det ikke er noget, som er direkte målbart, men alligevel har en form for effekt.

Revisionen vil i starten følge at lønomkostninger vil stige, ved udførelse af revisionen, revisor skal bruge en masse tid på at sætte sig ind i virksomheden, men i de efterfølgende år vil revisor kunne trappe ned i tid, da revisionsfirmaet får et større kendskab til kunden, og har noget revisions dokumentation fra de tidligere år, som de kan bruge (KPMG 22:00-24:00).

Priserne på revisionsydelser vil falde, og økonomien i revisionsbranchen bliver påvirket i en negativ retning på baggrund af dette (KPMG 23:00). For det første tager det mere tid, og priserne bliver presset. Til det udtaler Jon Beck ”*typisk så går en virksomhed i udbud og efterspørger et tilbud fra revisionsfirmaerne, som er uafhængige, heri hvor lang tid det vil tage, hvilke kompetencer, der kan tilbydes og prisen til slut. Hvis det er svært at gennemskue forskellen mellem, hvad revisionsfirmaerne kan tilbyde, så bliver prisen ofte det afgørende parameter*” (KPMG 24:00). Dette vil derfor resultere i et yderligere fald i prisen for revision. Honoraret på revisionen går nedad, mens kravene bliver højere og revisionsfirmaerne bliver udsat for kontrol af revisortilsynet, som også er omkostningsfuldt.

Dette er som tidligere nævnt med til, at mellemstore revisionsfirmaer tænker sig om en ekstra gang, inden de vælger at tage en PIE-virksomhed som revisionsklient. Det er ikke noget, revisionsfirmaerne får den store fortjeneste på, og dermed er det ikke et attraktivt marked, som resulterer i en større koncentration på markedet, end hvad der tidligere har været (KPMG 24:00-26:00). På baggrund af denne nye revisorlov i forbindelse med rotationsreglen viser det sig ikke at have en positiv effekt på branchen set fra revisorerens syn (KPMG 27:00). Det skal dog siges, at det er til gavn for KPMG, som er en del af Big four men som er startet op igen tilbage i 2014, efter det tidligere KPMG fusioneret med EY. Dette er en oplagt mulighed for at få nye kunder for KPMG, set i forhold til de øvrige revisionsfirmaer som er en del af Big four, da der nu skal ske en firmarotation, og de ikke besidder så mange PIE-virksomheder endnu. PwC vil til gengæld miste flere PIE-virksomheder, end de får, fordi at de sidder på en større del af PIE-virksomhederne, som indgår i C20, jf. figur 1. (KPMG 27:00).

Som en effekt af firmarotationen vil det svageste revisionsfirma få flere revisionsklienter, mens de største revisionsfirma vil opleve et tab af kunder i første omgang. Det er i den forbindelse et dilemma, at revisionsfirmaerne hverken har den store udsigt til at øge priserne på revisionen, eller kan yde rådgivning til deres revisionsklienter som er PIE-virksomheder. Hos KPMG vil det at hæve prisen også være et ønske, hvor Jon udtaler sig således: ”*Personligt ville det være en god idé at hæve priserne for Big four, men det vil blive set som karteldannelse, så det er ikke muligt*” (KPMG 29:00).

Jon tilføjer, at situationen den i dag er, at efter ti år skal revisionsfirmaet som udgangspunkt rotere, men der er dog mulighed for at forlænge denne periode med yderligere ti år, så revisionsfirmaet er revisor for kunden i 20 år. Det kommenteres med, at *"det er en illusion, for hvis der er mulighed for at være revisor i 20 år, så derfor har firmarotationen alligevel ingen effekt"*. I stedet bliver det foreslået, at hvis det skal have en effekt, hvor hensigten er at sætte et stop for længerevarende forhold mellem revisionskunder og revisionsfirmaer, bør det ikke være muligt at forlænge en revisionsopgave yderligere efter ti år (KPMG 36:00).

Et noget mere interessant alternativ til forbedring af firmarotation er, at i den praktiske verden er der ofte en risiko forbundet med revisors arbejde, hvor der er et magtspil imellem revisoren og ledelsen vedrørende, hvor meget revisoren kan udfordre ledelsen, før virksomhedsledelse gør tingene rigtigt. Risikoen hertil er, at revisor er svækket, fordi virksomheden kan skifte revisor før tid, hvis virksomhedsledelsen er utilfredse med revisoren. Hvis firmarotationen skal have nogen effekt i forhold til revisors uafhængighed, så burde virksomheden blive bundet til revisionsfirmaet i ti år. I perioden må virksomheden ikke tage revisor af opgaven, medmindre der sker noget helt exceptionelt (KPMG 37:00).

Dette vil være med til at styrke uafhængigheden i fremtoning, da revisor ikke længere skal være truet af, hvor meget han kan udfordre ledelsen, uden at frygte at revisoren bliver afsat. Dette vil være med til at styrke uafhængigheden og øge revisors incitament til at forholde sig uafhængig uden at skulle tilfredsstille virksomhedsledelsen, og det vil øge kvaliteten.

Firmarotationen har derfor ikke nogen reel effekt, men tværtimod kun omkostninger. Det kan dog være positivt, at der kommer en ny revisor med friske øjne og en professionel skepsis, som den tidligere revisor muligvis efter et længerevarende forhold ikke har vedligeholdt. Problemet vil derfor ikke blive løst, da revisionsfirmaet har muligheden for at have en revisionskunde i op til 20 år (KPMG 42:00-43:00).

Manglende ekspertise grundet rotation

Et andet forhold som der ikke er taget hensyn til, er revisorerne ekspertiser indenfor de forskellige brancher. Hvis der skal roteres fra virksomheder indenfor snævre brancher som fx A.P.-Møller Mærsk, som hører ind under oliebranchen som den eneste i Danmark, kan det have konsekvenser. Der er nemlig ikke andre olievirksomheder, som revisionsfirmaerne kan opretholde

deres olieekspertise indenfor i Danmark, og det vil derfor føre til en svækket forståelse af branchen ved firmarotation på de snævre brancher, hvor alle i Big four ikke kan have en kunde pga. begrænset antal.

Den nye firmarotation har betydet, at hvis et revisionsfirma har større kompetencer indenfor nogle enkelte områder, hvor der ikke er så stor et marked i Danmark, mister revisoren sin ekspertise, i og med de ikke har mulighed for at kunne opretholde den (Dansk Industri 22:00-24:00). Som en konsekvens af dette mener Dansk Industri, at det danske marked isoleret set er for lille dette gælder også det norske marked. Derfor kunne et alternativt forslag være at skabe et skandinavisk marked for revisionsfirmaer på tværs af grænserne, og dermed forstørre det potentielle marked for revisionsfirmaer for at opretholde ekspertisen og branchekendskabet (Dansk Industri – 24:00).

3.4.3 Branchens vurdering

I den tidligere analyse var resultatet, at revisorerne ikke var de store tilhængere af denne nye tvungne rotation. Dansk Industri ser på denne nye rotationsregel således *”Vi har været modstandere af de formelle rotationsregler med firmarotationsregler”* (Dansk Industri 01:00). Dette tyder klart og tydeligt på, at branchen heller ikke har taget imod den nye revisorlov med åbne arme. Dette begrundes med at der allerede er etableret partnerrotation, og der er blevet strammet op på dette område. Det seneste tiltag er, at der også er blevet strammet op på reglerne for partnerrotation gennem de etiske standarder, som netop skal med til at sikre, at den underskrivende partner ikke kan være det på ubestemt tid, men faktisk skal rotere af, hvilket vil medføre, at det den anden vej rundt sikrer uafhængigheden i forhold til lovmæssige retningslinjer samt familiaritet med kunden (Dansk Industri 02:00).

Kristian fremhæver, at det er vigtigt at understrege, at det kan være, at et revisionsfirma og en kunde har et langt kundeforhold, men ses der på de personer, der interagerer, så er der rimelig stor udskiftning på bestyrelsen og med en rotation på partner siden, så er det faktisk ikke nødvendigvis den samme personkreds, der mødes år efter år (Dansk Industri 02:00-03:00). På baggrund af dette er det selvfølgelig stadig et problem, hvis offentligheden ikke har tillid til revisors uafhængighed (Dansk Industri 03:00).

Det er kommet bag på Dansk Industri, og det er overraskende, at reguleringen har været så rigid med reglerne i forordningen og måden hvorpå, de blevet udformet. Dansk industri mener, at det havde givet bedre mening, hvis reguleringen i stedet vedtog 7, 14 og 21 år i stedet for 10 år/20 år. Det ville hænge sammen med partnerrotationen, og på denne måde giver bedre mening. Derudover har den nye revisorlov ikke tilladt at hvis revisoren står af opgaven efter syv år i stedet for ti år, så vil virksomheden stadig være nødt til at føre en udbudsrunde efter ti år, før det samme revisionsfirma kan udvælges som revisor igen. Efter Dansk Industris opfattelse giver det ikke mening, hvorfor der ikke allerede efter syv år kan være en forlængelse yderligere med ti år. Dette er blandt andet nogle af de strenge krav, som blev fremhævet tidligere, kombineret med at medlemslandene har forskellige perioder når der er tale om minimum og maksimumperioder i EU (Dansk Industri 04:00). Der er som nævnt ikke et stort nok udvalg af revisionsfirmaer på markedet, fordi virksomheden kun vil kunne vælge mellem to revisionsfirmaer, hvis der tages udgangspunkt i Big four. Dette er det absolutte minimum, for når en virksomhed går i udbud, skal der mindst være to eller flere valg. Ellers vil det ikke give mening at foretage rotation med henblik på at fremme konkurrencen. Dermed er der i sidste ende ikke mange tilbage at købe ydelser hos. Virksomheden kan så overveje niveauerne under Big four, som eksempelvis vil være BDO eller Beierholm, men de vurderes ikke at levere revision i samme grad som Big four gør det pga. manglende kompetencer, når det gælder internationale PIE-virksomheder (Dansk Industri 05:00). Dette vil efter Dansk industris opfattelse ende ud i, at virksomhederne enten betaler for meget for ydelserne eller får nogle rådgiver, der ikke er de bedste” (Dansk Industri 05:00-07:00).

Tvungen rotation gør, at antallet af revisorer, der kan vælges imellem bliver lavere, når virksomhederne godt ved, at de inden for en årrække skal i udbud og dermed have et vist antal af uafhængige revisorer. Tvungen rotation har grundet det lille udvalg af revisionsfirmaer, en modsat effekt. Hvor der før kunne vælges mellem alle fire i Big four, nu kun vil tillade valget mellem 2 revisionsfirmaer i Big four (Dansk Industri 06:00).

Alt dette har sat gang i et større planlægningsarbejde for revisorerne og virksomhederne. For revisorrådgiverne skal nemlig sørge for at følge en tidslinje, hvor de skal begrænse deres rådgivningsperiode, hvis de er bekendt med, at deres kunder snart skal i udbud.

Så denne nye regulering har betydet, at for de korte opgaver er der en større valgmulighed frem for de længerevarende opgaver (Dansk Industri 07:00-09:00). Dette kan dog være en fordel for revisor, forstået på den måde, at hvis en revisor kan se, at det økonomisk set bedre kan betale sig at fortsætte med, at yde rådgivning, er de ikke interesserede i at skulle afslutte rådgivningen for at komme i betragtning i udbudsrunden.

Revisionsbranchens udfordring med, om der er tvungen rotation eller ej, er, at branchen mangler at indordne sig. Det generelle ønske er, at branchen skal fornyes, fordi der ikke har været meget innovation i revisionsbranchen de seneste år. Hvis der ses på hvad revisorerne generelt udtaler, så finder de det mere attraktivt at arbejde med andre ydelser end revision. Dette vil sige, at revisorerne ikke har formået at udvikle revisionsproduktet. Så hvis revisor ikke formår at blive mere relevant på revisionsproduktet, mener Dansk Industri, at de kun går en vej, og det er nedad (Dansk Industri 13:00-15:00).

Værdiskabelse af revision

De involveret parter, der bliver mødt ude i de store virksomheder, er tidligere revisorer. Så hvor revisor tidligere leverede rådgivning om fx interne kontroller, er der ikke behov for længere, da virksomhederne i dag selv kan løse dette problem. Revisor kan ikke tilbyde noget på det område, men de kan derimod tilbyde "data analytics", it-sikkerhed eller it-revision. Dette skulle have været sket for ti år siden og dermed, er det kun et catch up, fordi revisionsvirksomhederne ikke har været proaktive i denne sammenhæng ved at være på forkant med markedet (Dansk Industri 14:00-16:00). Fokuset har muligvis været det forkerte, for der er fokus på, hvor mange år, en revisor må udføre revision for en virksomheden, før revisor skal rotere af. I stedet burde fokuset være på, at udbuddet skal ske med en hvis frekvens for at teste revisorerne på, om de er skarpe på pris, og om de leverer den rigtige service. Udbudsprocessen er derfor vigtigere end selve partnerrotationen (Dansk Industri 18:00-20:00).

Dansk Industri mener, at det dybest set var det forkerte værktøj, der blev brugt. Set fra deres synspunkt burde udgangspunktet havde været Code of Ethics⁶. For det første mener Dansk Industri at EU-Kommissionen skulle været blevet håndhævet i EU, men det var ikke udfaldet, selvom de havde redskaberne i forordningen eller i det tidligere direktiv. Selve forordningen kom

---

⁶ Internationale etiske retningslinjer

på plads, blandt andet fordi uafhængighedsregler, som EU-Kommissionen havde vedtaget ikke blev brugt i EU. Så i stedet for at håndhæve direktivet der var blevet vedtaget, valgte EU-Kommissionen at tage et andet juridisk instrument i brug, som efter Dansk Industris mening ikke er gennemarbejdet. Set fra Dansk Industris synspunkt giver det ingen mening at lave empiriske definitioner. De mener derimod at de etiske regler skulle være blevet gennemgået for mangler. Der hvor der kunne konstateres, at der ikke var tilstrækkelige regler, skulle de have lagt dette oveni.

Det havde efter Dansk Industris givet mening, hvis international regulering havde hængt sammen, i stedet for den situation branchen står i dag, hvor vi har en europæisk regulering, der skal prøve at hænge sammen med den internationale regulering. Dette ville gå udover internationale virksomheder (Dansk Industri 24:00-26:00). Dansk Industri mener, at EU-Kommissionen skulle have haft en anden tilgang. EU-Kommissionen skulle have startet med at se på, hvilke internationale regler og retningslinjer, der gjorde sig gældende, for at se om der var mangler ved dette. Dermed havde revisorerne haft et international regelsæt, som alle kunne forholde sig til. Dette ville have afværget den situation, som vi står i dag, hvor revisionsvirksomhederne skal være opmærksomme på, hvad de må i EU, og hvad de må i andre verdensdele. (Dansk Industri 27:00) dække de mangler

3.4.4 Lars Kiertzner vurdering på den nye revisorlov/rotationsregel

Selvom PIE definitionen er blevet indsnævret så meget som muligt, "så skal underskrivende partnere på regnskaber for de største noterede virksomheder også rotere, eksempelvis i LEGO samt en del af de store erhvervsdrivende fonde som Carlsberg fondet," udtaler Lars Kiertzner som er chefkonsulent, statsautoriseret revisor og ansat hos FSR- danske revisor: "De største noterede selskaber omfattet af årsregnskabsloven overstiger to af tre størrelseskriterier: Balancesum på over fem milliarder, nettoomsætning på over fem milliarder, og over 2500 ansatte." (Lars Kiertzner 03:00).

Tendensen i fremtiden vil efter Lars's mening nok være således, at der bliver valgt et revisionsfirma til at revidere og et eller flere revisionsfirmaer og konsulenthuse til rådgivning. Revisionsfirmaer, der rådgiver, er udsat for en meget større konkurrence, idet advokater eller konsulenthuse kan yde samme service (Lars Kiertzner 18:00). Han udtaler, at han ikke mener at de mindre revisionsfirmaer får meget af markedsandelen, som Big four sidder på. Ydermere

fremhæver Lars, at han dette især vil gælde på det store marked, fordi de ikke kan håndtere opgaverne globalt (Lars Kiertzner 22:00). Lars mener, også at der ingen gavnlig effekt er af firmarotation (Lars Kiertzner 30:00). Lars mener, at den nye rotationsregel er præget af politik og ikke af fornuft. Dette begrundes han med, at det ikke noget empirisk belæg for jo mere rådgivning jo dårligere revision (Lars Kiertzner 31:00-32:00). Lars tror ikke på at der kommer en markedsspredning på bekostning af denne ny revisorlov / rotationsregel (Lars Kiertzner 34:00).

3.4.5 Fordele og ulemper ved den nye rotations regel

Ulempen ved rotationsreglen, som Dansk Industri ser det, er, at de enkelte elementer er blevet tilknyttet forskellige mål, som ikke nødvendigvis arbejder sammen. Eksempelvis var rådgivningsydelse for at fremme uafhængigheden og rotationen var for at fremme konkurrencen, men ikke uafhængigheden. Dermed vil der i Big four være en tendens til, at hvis det ene revisionshus er revisor for en kunde, kan et andet revisionshus være rådgiver. Ikke fordi dette bliver aftale indbyrdes, men sådan mener Lars at marked vil udvikle sig, i hvert fald i de store PIE-segment (Dansk Industri 19:00).

Ses der fra branchens side, er effekten og dermed også fordelene ved denne nye rotations-regel, at du ofte får testet din revision, i og med at det skal i udbud. Når det så er sagt, ser branchen ikke den store fordel ved rotationen. Der bliver fra branchens side ikke lagt mere i det, end nu er reglen der, og så gør vi det. (Dansk Industri 22:00).

Udvikling på baggrund af den nye revisions-rotationsregel

Revisionsfirmaerne sælger revision, fordi det er en nødvendighed for en virksomhed. Dermed har fokus været på, at revisorerne kan sælge udover dette. Situationen har nu ændret sig til, at revisorerne nu bliver presset til at skulle forklare, hvad der gør deres revision unik, og hvorfor det giver mere værdi at købe det hos det enkelte revisionsfirma fremfor de andre (Dansk Industri 36:00). Dette kan dog medføre en vis form for ubehag hos revisorerne, da de nu skal være mere fremme i skoene end hvad der har været tilfældet før, hvilket Dansk Industri mener er ret sund på sigt (Dansk Industri 37:00).

3.5 Revisionskvalitet

Revisionskvaliteten er af stor vigtighed for revisors arbejde. Det er af afgørende betydning for revisionsbranchen, at der ikke hersker tvivl om, at det arbejde revisorerne udfører, er af høj kvalitet.

Det er værd at nævne at i Revisortilsynets kvalitetskontrol fra 2014, blev der kun er udtaget tre PIE revisionsvirksomheder til den ordinære kvalitetskontrol, hvor den første kvalitetskontrol er afsluttet med en blank reaktion overfor revisionsvirksomheden mens i den anden kvalitetskontrol ved offentliggørelsen af redegørelsen ikke er afsluttet af Revisortilsynet.

Udover dette har Revisortilsynet gennemført en kvalitetskontrol af to PIE revisionsvirksomheder. Til dette skal det nævnes at, hos dem begge er den fornyede kontroller blevet afsluttet med en blank reaktion overfor revisionsvirksomheden.

Afslutningsvis skal det hertil nævnes, at ingen af de foretagne kvalitetskontroller af PIE-revisionsvirksomheder har resulteret i indbringelse af revisionsvirksomheden for Revisornævnet.

I forbindelse med kvalitetskontrollen af de tre PIE virksomheder er der i alt foretaget kvalitetskontrol af 35 erklæringsopgaver, som er blevet udført af 24 revisorer. Tre af erklæringsopgaverne har vedrørt virksomheder af offentlig interesse. I denne forbindelse har revisortilsynet givet påtale overfor 10 revisor. To af disse er tidligere blevet indbragt for Revisornævnet. Til det skal det dog nævnes at ingen af de to indbringelser er Revisornævnet omhandler erklæringsopgaver, som er blevet afgivet overfor virksomheder af offentlig interesse (Redegørelse om Revisortilsynet 2014 s. 3-4).

Der vil hernæst komme en redegørelse med ikke PIE-revisionsvirksomheder for at kunne give et overordnet overblik samt indblik, i hvor fejlene ligger, for dermed at kunne illustrere, hvor der i virkeligheden er behov for forbedringer, set på baggrund af den nye rotationsregel.

Revisionsbranchens bestræber sig på at levere arbejde af høj kvalitet, dog med få alvorlige undtagelser for ikke PIE-revisionsvirksomheder. Hvorvidt en revisor har levet op til det, der kunne forventes af en revisor, og gjort sit arbejde godt nok, bliver fastlagt af revisornævnet eller domstolen. Det står klart, at kvaliteten af revisors arbejde er altafgørende, da tilliden til revisor

skal være til stede, for at regnskabsbrugerne kan sikre sig, at det reviderede regnskab giver et retvisende billede af virksomheden.

Der er derfor FSR's side også blevet sat et skarpt fokus på alle tiltag, som kan være med til at løfte kvaliteten i branchen, dog primært for ikke PIE-revisionsvirksomheder. Revisortilsynets redegørelser fra de seneste år, er der eksempler på, at der stadig er plads til forbedringer, hovedsagligt for ikke PIE-revisionsvirksomheder. De enkelte tilfælde af fejl, som findes i regnskabet, vurderes ikke at være af væsentlige karakter. Ifølge FSR er der ikke tale om at et regnskab ikke har været retvisende, eller at sagerne er endt hos domstolen eller Revisortilsynet. Men det er FSR's opfattelse, at de fundne fejl ikke burde have fundet sted, og er derfor opsatte på at stramme op for at kunne forbedre dette. (FSR 2013. Styrket kvalitetskontrol, s. 2)

Hvis der ses nærmere på Revisorstilsynets årlige redegørelse, som blev offentliggjort d. 30 marts 2016. Denne redegørelse omhandler nemlig revisionskontrollen med revisionsbranchen. Kvalitetskontrollen omfatter en vurdering af revisionsvirksomhedens kvalitetsstyringssystem og endvidere udførelsen af og uafhængigheden i forbindelse med afgivelse af erklæring med sikkerhed (Redegørelse om Revisortilsynet 2014, s. 6).

Det skal dog gøres klart, at undersøgelsen er foretaget tilbage i 2014, men som også er det sidste år af en seks årig kontrolperiode. Denne kontrolperiode omfatter årene 2009-2014. Dermed er 2014 et opsamlings år, som har betydet, at flere virksomheder er blevet kontrolleret i forhold til antallet de tidligere kontrol år (Redegørelse om Revisortilsynet 2014 s. 5). Hertil skal det nævnes, at Revisorstilsynet har foretaget en risikobaseret kontrol, hvor Revisorstilsynet har haft særligt fokus på de enkelte områder. Det er derfor med stor sandsynlighed, at der konstateres flere fejl, end hvis denne udvælgelse havde været tilfældigt (Redegørelse om Revisortilsynet 2014 s. 4-5).

259 revisionsvirksomheder og 473 revisorer har været med i denne kontrol i 2014. Kontrollen konkluderer blandt andet, at 4 % af de kontrollerede virksomheder blev indbragt for Revisornævnet. Årsagen var primært, at deres kvalitetsstyringssystem ikke har været anvendt tilstrækkeligt. Tallet for 2013 var ligeledes 4 %. Dette bekræfter FSR's holdning til, at der er plads til forbedringer, fordi det procentvise omfang stadig var uændret fra 2013 til 2014. Ses der derimod på revisorerne, der er blevet indbragt for Revisionsnævnet, var tallet i 2014 22 %, mens det i 2013 var 14%. Dette betyder således, at der er sket en stigning i antallet af sager, som

Revisortilsynet har besluttet at indbringe for Revisionsnævnet på hele 8 % fra 2013 til 2014. Den hyppigste fejltype, der er tale om på enkeltsagsniveau, er fejl i afgivet erklæringer (Redegørelse om Revisortilsynet 2014).

Generelt viser denne kvalitetskontrol i 2014 flere reaktioner i sammenligning med resultatet i 2013, som tidligere er nævnt. Dog skal det igen påpeges, at disse fejl ikke er gældende for PIE-revisionsvirksomheder.

De hyppigste fejltyper på virksomhedsniveau:

- 1) *Kvalitetsstyringssystemet anvendes ikke i tilstrækkeligt omfang ved løsning af erklæringsopgaver. Revisionsvirksomheden bliver påtalt for dette, når der ved kvalitetskontrollen bliver konstateret fejl og mangler i en væsentlig andel af de kontrollerede erklæringsopgaver.*
- 2) *Revisionsvirksomhedens interne overvågning har ikke været udført, eller har ikke været udført tilstrækkeligt.*
- 3) *Utilstrækkelige procedurer for løsning af erklæringsopgaver, herunder utilstrækkelige procedurer for opdatering af kvalitetsstyringssystemet.*

Disse tre typer af fejl er de samme, som var ved kontrollen i 2013 (Redegørelse om Revisortilsynet 2014 s. 10).

Hvis situationen er den, at to på hinanden efterfølgende år har eksakt de samme fejltyper, må der været noget, som revisorerne ikke er bevidst om, ellers er der tale om mangelfuld revision.

De hyppigste fejltyper på enkeltsagsniveau

1. *Forkert eller mangelfuld erklæring*
2. *Utilstrækkelig eller manglende dokumentation for udførte handlinger, herunder utilstrækkeligt, mangelfuldt eller manglende revisionsbevis eller grundlag for den afgivne erklæring*
3. *Utilstrækkelig eller manglende planlægning af erklæringsopgaven*

4. Utilstrækkelig eller manglende dokumentation vedrørende going concern-forhold

På enkeltsagsniveau gør det sig også gældende, at de samme fejl fandt sted både for 2013 og 2014 (Redegørelse om Revisortilsynet 2014 s. 13).

Der er foretaget en opgørelse over de indbringelser for Revisortilsynet, der har været, tilsynet blev etableret. Denne oversigt viser en klar stigning i sager til påkendelse hvor der i årene 2004-2012 var 168, mens der fra 2011-2014 var hele 298 (Redegørelse om Revisortilsynet 2014 s. 20).

De hyppigste, som går igen på enkeltsagsniveau og på virksomhedsniveau, kan skyldes mangler fra revisorernes side. Årsagen kan bl.a. være, at de ikke har været i stand til at kunne rette op på den samme fejl, men det kan også skyldes at standarder om revision og regnskab er blevet mere omfattende og krævende, end de nogensinde har været. Dette har naturligvis medført store krav til revisor (FSR 2013. Styrket kvalitetskontrol, s. 2).

Revisionskvaliteten spiller en større rolle for hvert år der går. Dette er naturligvis noget, FSR også er opmærksom på. FSR's mål er at få en gennemsigtighed om kvaliteten i branchen. De har derfor foretaget en ændring i deres vedtægter fra 2014. Det er blevet et krav for den enkelte revisionsvirksomhed at skrive på deres hjemmeside, hvis tilfældet har været, at Revisionstilsynets kvalitetskontrol har medført, at de har så alvorlige problemer med deres kvalitetsstyring, at virksomheden er blevet indbragt for Revisornævnet (FSR 2013. Styrket kvalitetskontrol, s. 2-3).

Denne kvalitetskontrol viser klart og tydeligt, at PIE-revisionsvirksomheder overholder lovgivning, på nær nogle ubetydelig fejl, mens der tværtimod hos ikke PIE-revisionsvirksomheder er plads til forbedring.

Den nye rotationsregels betydning for kvaliteten

Formålet med denne ændring af forordningen og direktivet har været at hæve revisionskvaliteten. Dette skal blandt andet ske ved at sætte fokus på at skærpe kravene til revisors uafhængighed, revisors professionelle skepsis og skærpet krav til revisionsfirmaernes interne organisation og kvalitetsstyring. Alt dette skal være med til at styrke offentlighedens tillid til de reviderede regnskaber.

Yderligere ændres tilsynet og sanktioner mod revisionsfirmaer og revisorer. I takt med at hele tilsynet ændres nedlægges Revisortilsynet. I stedet indtræder Erhvervsstyrelsen, som fremover

skal varetage kontrollen med revisionsfirmaer. Derudover bliver der også indført skærpede sanktioner mod revisor og revisionsfirmaer, der gentagne gange eller groft har tilsidesat god revisorskik, hvorimod mindre alvorlige forseelser i forbindelse med kvalitetskontrol alene bliver sanktioneret med et påbud eller en påtale. (EY 2016 s. 1).

3.5.1 Reguleringens betydning for revisionskvaliteten – Revisors vurdering

Der har været delte meninger om, hvorvidt den nye revisorlov har eller kommer til at have en stor indvirkning på kvaliteten af revisionen. Jon Beck, som er underskrivende partner hos KPMG, udtaler således at *"tidligere havde man en revisor, som allerede havde været igennem tallene og kendskab til alle fordele og ulemper i virksomheden. Dermed kunne de hurtigt og effektivt samt med en god proces med kunden, få lavet regnskabet. Nu får man til gengæld en anden part ind, som skal ind for at hjælpe med dette, og det kan skabe en masse støj, og dermed bliver produktet ikke bedre af dette"* (KPMG 03:00) Jon mener ikke, at dette vil have nogen indvirkning på kvaliteten af revisionen (KPMG 04:00).

Firmarotationen betyder, at der tiltræder nye revisorer, som udfører revision hos en virksomheden, og til dette mener Jon at *"det tager tid at sætte sig ind i virksomheden, med alle de finurligheder denne virksomheden måtte have, og være sikker på, at man kommer hele vejen rundt. Revisorer har jo trods alt erfaring med at revidere, så det er ikke sådan at de er helt på bar bund, da revisorer jo hele tiden får nye kunder"* (KPMG 18:00-20:00). Denne udtalelse betyder at revisor i det første år vil være mere skarp og opmærksom, hvilket vil føre til en investering mere tid og ressourcer til at kunne forstå virksomheden.

Som udgangspunkt i den praktiske verden bliver det håndteret i en anden udstrækning. Jon udtaler således, at *"når der kommer nye friske øjne på, så er der nogle ting, som kommer til overfladen, som ikke var komme til syne tidligere. Dette kan eksempelvis være i forhold til værdiansættelse eller tekniske ting man har gjort forkert"* (KPMG 20:00). Dette fremhæver den positive side af den firmarotation, som ikke altid kommer til syne. Der bliver nemlig ikke altid fremhævet det positive, men kun de negative effekter. Det bliver gjort klart af Jon, at der også er positive sider af firmarotationen, nemlig at kvaliteten af revisionen kan blive bedre, når der kommer nye øjne på.

”Man har ikke gjort så meget for at forbedre kvaliteten, der for hvert år kommer flere og flere retningslinjer, som revisor skal overholde. På den baggrund bliver kvaliteten pr. automatik høj. Så man har ikke gjort andet end at følge lovgivningen” (KPMG 32:00). Jon mener ikke, at kvaliteten er blevet påvirket af den nye revisorlov og fremhæver yderligere, at det er revisionsstandarderne, som ville kunne have en effekt på kvaliteten af revisionen, mens revisorloven kun fokuser på rammerne (KPMG 33:00).

3.5.2 Reguleringens betydning for revisionskvaliteten – Branchens vurdering

Dansk industri har en forventning om, at kvaliteten vil falde på baggrund af den nye revisorlov.

For som Kristian Koktvedgaard fra Dansk Industri udtaler, *”Det er tvivlsomt, at en ny revisor kender forretningen og det tager nogle år for revisor at lære forretningen”* (Dansk Industri 12:00).

Desuden fremhæver Kristian, at i starten af revisionen, stiller revisionsklienterne flere spørgsmål end det sædvanlige. Dette skyldes, at revisor ikke har en dyb pløjedybde, da revisor ikke har kendskab til de specifikke områder, der bør spørges ind til. Med tiden vil revisor opnå et bedre kendskab til revisionsklienten og dermed stiller revisor færre spørgsmål, fordi revisor kan spørge dybere ind til de bestemte områder, som er de mest relevante. Kristian vurderer, at kvaliteten i starten vil falde lidt, i og med revisor har en svag indsigt i virksomheden (Dansk Industri 12:00-14:00).

Når en virksomhed går i udbud, frasorteres dem der ikke kan levere kvalitet på det niveau, virksomhederne ønsker i første omgang, hvilket mange revisionsvirksomheder glemmer. For virksomhederne prækvalificerer først de revisionsfirmaer, der kan levere den kvalitet, de ønsker, og først efter dette, forhandles prisen. Prisen er ikke altid den afgørende faktor. Revisorerne bør skabe værdi til den revision, de tilbyder PIE-virksomhederne, for at de kan se meningen i at betale det, det koster. Hvis revisorerne i stedet ser på deres revision som *”An audit is an audit”* og fremlægger det til deres revisionsklient således, vil revisionsklienten ikke kunne se meningen i det, og vil derfor være interesseret i den bedst mulige pris. (Dansk Industri 34:00)

3.5.3 Reguleringens betydning for revisionskvaliteten – Lars Kiertzners vurdering

Lars Kiertzner udtaler omkring de empiriske grundlag, som er undersøgt i Italien. *”Undersøgelserne viser, at kvaliteten og effektiviteten falder i begyndelsen, og det er entydigt, at det bliver dyrere på sigt. Dette er på grund af, at der er en aflæringseffekt og en indlæringseffekt. Når en revisor påtager sig en ny revisionsklient, vil der i begyndelsen være en tendens til, at det bliver billigere,*

men i de efterfølgende år bliver det dyrere. Kvaliteten bliver også ringere. Her er forskningen baseret på omfanget af styrbare periodiseringer” (Lars Kiertzner 29:00-31:00).

”Forskningen om rådgivningsomfang og revisionskvalitet viser, at der enten ingen sammenhæng er, eller at mere rådgivning skaber højere kvalitet. Dette illustrerer empirisk forskning omkringrådgivningsomfang og revisionskvaliteten” (Lars Kiertzner 31:00).

Lars fremhæver, at et revisionsfirma, som yder rådgivning med op til 70 % af de samlede revisionshonorarer, er bedre end 60 % af de samlede revisionshonorarer, fordi det giver en positiv effekt på kvaliteten (Lars Kiertzner 33:00).

3.6 Hvad gøres der for at forbedre kvaliteten i branchen fra FSR

FSR's syn på kvalitet er meget enkelt. De har nemlig udpeget det til at være den vigtigste mærkesag. Derfor vil de gå i tæt dialog med embedsmænd, interesseorganisationer, eksperter og politikere. Formålet med denne tætte dialog er at give disse relevante informationer, analyseresultater og fakta, og på den anden side også lytte til deres holdninger og inputs. Målet er at øge kvaliteten i branchen og andres opfattelse af kvalitet i branchen. Derfor gælder dette såvel PIE- som ikke PIE-revisionsvirksomheder.

FSR's initiativer.

- De tilbyder faglig hotline, kurser, værktøjer til medlemmerne samt nyheder og artikler, som fokus på kvalitet.
- De har nedsat et kvalitetsudvalg, som har til opgave at medvirke til at sikre kvaliteten i revisionsbranchen. Dernæst understøtter foreningen de virksomheder, som er medlem, fagligt og forretningsmæssigt med kvalitetsstyringsværktøj, uddannelse og faglig værktøjer samt efteruddannelse.
- Dernæst har foreningen nedsat en kvalitetstaskforce i sekretariatet. Denne taskforce har som mål at drive kvalitetsdagsordnen på alle niveauer, følge op på eksisterende aktiviteter og tænke nyt.
- Som tidligere nævnt har de også vedtaget et gennemsigtighedsforslag, hvilket indebærer, at revisionsvirksomheder, der af Revisortilsynet bliver indbragt for Revisornævnet, skal offentliggøre dette (FSR 2013. Styrket kvalitetskontrol, s. 8).

Dette tyder altså igen på, at kvaliteten er en faktor, som revisor og revisionsfirmaer altid skal være opmærksomme på. Dette er ikke kun for revisorens skyld, men i den grad også for branchens skyld. For som tidligere nævnt er konsekvensen, at de uheldige sager får mest omtale og er med til at reducere tilliden til revisor og kvaliteten. Dette er i sig selv kritisk, da revisor som bekendt er offentlighedens tillidsrepræsentant. Dette betyder, at der skal være tillid til revisors arbejde, da de økonomiske beslutninger bliver truffet på baggrund af dette fra interessenterne.

3.6.1 Forslag til forbedring af kvaliteten

FSR er kommet med nogle forslag, som alle på hver deres måde kan være med til at forbedre kvaliteten i branchen. Disse forslag er med til at sikre, at revisionskvaliteten kan forhøjes generelt for alle virksomheder.

Disse forslag er delt op i tre kategorier:

- Hjælp til medlemmernes kvalitet
- Krav til medlemmernes kvalitet
- Forslag til skærpede krav til revisorlovgivning

De første tre forslag omhandler FSR hjælp til medlemmernes kvalitet.

1. Værktøjer m.m. på regnskabsområdet

Her skal fokus være på brugen af værktøjer m.m. på regnskabsområder, som skal hjælpe de revisorer, der opstiller regnskaber for deres kunder.

2. Der skal afholdes flere møder for medlemmer, hvor kvalitet er på dagsordenen

Der skal afholdes flere medlems- og lokalforeningsmøder, hvor dagsordenen er målrettet kvalitet.

3. Der skal udarbejdes analyser af problemerne, for at opnå bedre kvalitet

Der skal udarbejdes analyser, som skal kortlægge, hvilke typer fejl, som bliver begået, samt hvilke situationer de optræder i. Dette skal være med til at målrette og imødekomme dette.

De næste to forslag omhandler krav til FSR medlemmers kvalitet

4. Betingelse for medlemskab af foreningen på grundlag af en "due diligence" analyse

Før en revisionsvirksomhed kan blive medlem af FSR, skal der først udføres en "due diligence" – analyse af selve revisionsvirksomheden, som blandt andet skal afdække,

hvilket kvalitetsstyringssystem revisionsvirksomheden bruger. Desuden skal det tjekkes, om der ved den sidste kvalitetskontrol har været nogle bemærkninger til selve systemet. Ligeledes skal oplysninger omkring netværksforhold og tilrettelæggelse af intern kontrol også indgå i selve analysen.

5. FSR skal udføre kontrol af medlemmernes interne kontrol

Den dokumentation, der er for intern kontrol, skal indsendes til FSR.

De sidste fire forslag omhandler skærpede krav i revisorlovgivning

6. Et nyt lovkrav omkring gennemsigtighed angående kvalitetskontrol

Gennemsigtighedsbestemmelse omkring resultatet af kvalitetskontrollen skal gælde for alle godkendte revisionsvirksomheder og ikke kun for medlemmer af FSR. Dette kræver en lovændring.

7. Der skal være efteruddannelseskrav om brug af kvalitetssikringssystemer

8. Mere proportional kvalitetskontrol

Kvaliteten hos de små revisionsvirksomheder, der kun beskæftiger sig med små og mindre kunder, burde i fremtiden måles mere proportionalt i forhold til de opgaver, selve virksomheden løser.

9. Der skal være oplysninger om resultat af fornyet kontrol

Der skal gives oplysninger i Revisortilsynets redegørelse om resultatet af den fornyede kontrol (FSR 2013. Styrket kvalitetskontrol. s. 9-17)

Disse forslag, som FSR har lanceret, skal være med til at sikre en fortsat høj kvalitet i revisionsbranchen. Som det også tidligere er fremhævet, er foreningens vigtigste politiske mærkesag kvalitet i fremtiden. Den tidligere formand for FSR, Morten Speitzer, har udtalt sig således om disse forslag:

”Der er tale om et omfattende initiativ med 17 forslag, der på hver deres måde bidrager til at styrke kvaliteten og dermed den tillid og troværdig, der er branchens adelsmærke”

Dette indikerer således at kvaliteten i den grad fylder en væsentlig del i foreningen, og de er opsat på at øge kvaliteten til et endnu højere niveau, selvom den tidligere formand mener at kvaliteten i branchen er meget høj generelt. Blandt de nævnte forslag er der flere, som lægger op til at understøtte de medlemmer, der er udfordret af branchens høje kvalitetskrav. Eksempelvis forslag

nr. 2, som omhandler oprettelse af en fokusgruppe, som skal bestå af enkeltmandsvirksomheder, som skal komme med forslag til, hvordan de små revisionsvirksomheder kan hjælpes ad at løfte med kvaliteten (FSR 2013. 17 forslag). I det store hele tyder dette initiativ fra FSR's side på at kvaliteten er høj i branchen. I og med der er så høje kvalitetskrav i branchen, er der plads til forbedringer for nogle revisor og revisionsvirksomheder, og der er også de mindre virksomheder, som skal have hjælp til at kunne leve op til de høje krav, der er i branchen.

3.7 Delkonklusion – analyse af revisors uafhængighed

Ud fra undersøgelserne af eksterne interessenters til revisors uafhængighed, viser det sig, at holdninger er delte, men der er dog positive holdninger i højere grad fra investorerne, hvorimod Big four er imod tiltagene, som ikke mener, at det påvirker deres uafhængighed. Det samme gør sig gældende for tidligere undersøgelser, der viser hvorfor der egentlig er en forventningskløft mellem revisor og offentligheden. Undersøgelserne af bl.a. Warming-Rasmussen viser, at revisorerne og de eksterne interessenter har en modstridende holdning til revisors uafhængighed, når revisionsfirmaer udbyder ikkerevisionsydelser til samme PIE-virksomhed.

Det vurderes at tiltaget for at indføre et forbud mod ikkerevisionsydelser og indførelsen af 70%-begrænsningen af tilladte ikkerevisionsydelser på revisionsklienter, både har sine fordele og ulemper i denne sammenhæng.

Fordele

- Revisorens professionsuafhængighed forbedres
- Konkurrencen inden for rådgivningsbranchen styrkes
- Eksterne interessenter vil få en større tillid til revisorerne

Ulemper

- Virksomhedernes omkostninger til rådgivning forøges
- Virksomhederne opnår ikke den optimale rådgivning ved at have en anden rådgiver end deres revisor
- Revisionsfirmaer kan have et højere incitament til at blive dyrere på deres revision
- Revisionskvaliteten vil falde.

Det er som udgangspunkt virksomhederne af offentlig interesse eller Big four, som bliver mest påvirket af disse tiltag. Det bliver nemlig dyrere for PIE-virksomhederne, da de fremadrettet er nødt til at betale en revisorrådgiver ved siden af deres rådgiver, hvorimod de før i tiden kunne få rådgivning af den samme revisor. Big four vil blive mindre konkurrencedygtige og kan miste nogle af deres faste rådgivningskunder som konsekvens af tiltagene, hvilket giver mindre revisions- og rådgivningsvirksomheder muligheden for at byde ind på rådgivningsområdet. Det forudsættes dog at på revisionsområdet, vil PIE-virksomhederne fortsat bevæge sig i Big four kredsen eftersom, at de er bevidste om, at det er Big four som er kompetente nok til at udføre revision hos multinationale virksomheder.

Vi vurderer at den tvungne rotation ikke vil være til gavn for konkurrencen, fordi markedet for revision i Danmark er for småt. Hvis det antages, at PIE-virksomhederne har haft en revisor og en revisorrådgiver som hører med i Big four, vil det gøre den tidligere revisorrådgiver inhabil. PIE-virksomheden står derfor med valget om to andre revisionsfirmaer eller fortsætte ti år yderligere med den samme revisor. Ved en firmarotation vil revisionen blive mere tidskrævende for, at kunne lære virksomheden at kende, som også vil øge lønomkostningerne for revisionsfirmaet.

Revisortilsynets kvalitetskontrol fra 2014, belyser klart og tydeligt, at PIE-revisionsvirksomheder overholder kvalitetskontrollen for revisionskvalitet. Endvidere har ingen af de foretagne kvalitetskontroller af PIE-revisionsvirksomheder, resulteret i indbringelse af revisionsvirksomheden for Revisornævnet. Det er minimalt, at PIE-revisionsvirksomheder ikke har udført revisionsarbejde med tilstrækkelig revisionskvalitet, og ud fra det kan det derfor konkluderes at der har været behov for stramninger i reguleringen.

4. Konklusion

Grønbogen blev lanceret af EU-Kommissionen i 2010, med hensigten til at forbedre revisors uafhængighed efter finanskrisen. For at opnå finansiel stabilitet, skal revisorerne lægge større fokus på, at udføre en grundig og ren revision i fremtiden, som er inden for revisionsfirmaernes kernekompetence. EU-Kommissionen har i den forbindelse udarbejdet en forordning, som skal være med til at genoprette tilliden til offentligheden og forbedre revisionskvaliteten.

I forordningen er der bl.a. indført tvungen rotation, forbudte ydelser samt 70%-begrænsning af ikke-revisionsydelser. De forbudte ydelser samt 70%-begrænsningen af ikke-revisionsydelser, blev indført for at styrke revisors uafhængighed overfor deres revisionskunder. Den tvungne rotation herunder firmarotation, havde til formål at fremme konkurrencen og øge revisors professionelle skepsis, ved at der tiltrådte en ny revisor med kritiske øjne.

Den tvungne rotation vurderes ikke at øge konkurrencen inden for revisionsbranchen. Det vil i stedet føre til en større koncentration af Big four, da små og mellemstore revisionsfirmaer ikke finder det attraktivt at udføre revision for en PIE-virksomhed. Desuden er små og mellemstore revisionsfirmaer, ikke i besiddelse af de nødvendige kompetencer og ressourcer ved fx revision af en international PIE-virksomhed. Udbudsproceduren efter en firmarotation vil dermed give PIE-virksomheden et lille udbud at vælge imellem, hvor det kun er muligt at vælge imellem tre andre revisionsfirmaer udover deres nuværende revisor. Hvis et af revisionsfirmaerne er revisorrådgiver, bliver de inhabil og derfor kan PIE-virksomheden kun vælge imellem 2 revisionsfirmaer ved udbudsrunderen.

Revisionsbranchen i Danmark har gennem tiden også haft stort fokus på rådgivningsydelser, som har fjernet deres fokus på at skabe værdi til revisionen. PIE-virksomhederne prækvalificerer først de revisionsfirmaer, der kan levere den kvalitet, de ønsker og først efter dette forhandles prisen. Hvis alle revisionsvirksomhederne fremlægger deres revision som "An audit is an audit", vil det resultere i at prisen bliver det afgørende parameter, for hvilket revisionsfirma, som bliver valgt. Revisionsbranchens bør derfor øge fokus på at skabe værdi til revisionen, da det fremadrettet vil være deres primære indtægtskilde.

Den tvungne firmarotation vil dog ikke føre til en forbedring af revisors uafhængighed. Det er muligt for PIE-virksomhederne at beholde deres revisor i op til 20 år, hvis revisionsvirksomheden

bliver valgt efter en udbudsrunde efter de første ti år. Dette gør det muligt for revisionsvirksomhederne, at bibeholde deres PIE-revisionskunder i længere tid, hvilket vi vurderer ikke vil forbedre revisors uafhængighed, da dette tiltag ikke vil have nogen effekt. Partnerrotation vil derimod sikre, at den underskrivende revisor, ikke danner tætte relationer med deres revisionskunder, dette er med til at skrive, at uafhængigheden opretholdes.

PIE-virksomheder som indgår i en snæver branche, kan blive nødt til at skifte til en revisionsvirksomhed, som ikke har ekspertise indenfor den specifikke branchen pga. firmarotation. Det kan også være en konsekvens for revisionskvaliteten, da PIE-virksomheden kan risikere at deres nye revisionsfirma ikke har den samme viden og kompetencer, som deres nuværende revisor. Modsat kan revisionskvaliteten også forbedres ved at den professionelle skepsis øges, når en ny revisor tiltræder.

De tidligere udarbejdede undersøgelser i analysedelen er baseret på eksterne interessenter og revisors synspunkt på ikke-revisionsydelser. Endvidere er det også undersøgt, hvilket syn der er på at tilbyde ikke-revisionsydelser til samme virksomhed, som der bliver udført revision for. Der kan konkluderes at fem af undersøgelserne viser, at revisors professionsuafhængighed reduceres ved at den samme revisor tilbyder ikke-revisionsydelser og udfører revision på en PIE-virksomhed. Undersøgelserne viser desuden at interessenterne har en holdning til, hvor meget honorarerne for ikke-revisionsydelser udgør af honorarerne for revisionsydelserne (Gennemsnittet af de sidste tre år). De eksterne interessenter gjorde udtryk for at begrænsningen bør være lavere, end 70%, som det er blevet sat til i forordningen. Vi vurderer, at de eksterne interessenter ser negativt på udførsel af ikke-revisionsydelser, som reducerer revisors professionsuafhængighed.

Reguleringen af forbudte ydelser og begrænsningen mod ikke-revisionsydelser forventes dog at have andre konsekvenser til følge. Big four forventes at blive de mest udsatte af reguleringen, da det primært er Big four som beskæftiger sig med PIE-virksomheder, og kan derfor regne med at tilbyde ikke-revisionsydelser i mindre grad end hvad der tidligere har været tilfældet, hvis de fortsat vil bibeholde PIE-virksomhederne som revisionsklienter.

Revisorer har igennem tiden været den foretrukne rådgiver for virksomhederne, idet revisorerne opnår et kendskab og indsigt i virksomheden, som revisorerne kan anvende til rådgivning. Der er intet belæg for at revisionskvaliteten bliver ringere, ved at yde rådgivning til en og samme

revisionskunde. Tværtimod har det ingen negativ effekt på revisionskvaliteten, eller også en forbedring i revisionskvaliteten grundet mere rådgivning.

Regnskaberne for årene 2014-2016, viser at 14 ud af 19 PIE-virksomheder som indgår i C20 Cap, har overskredet 70%-begrænsningen for honorarerne af ikkerevisionsydelserne. Loven er trådt i kraft fra d. 17 juni 2016, men da der er en tre års indfasning-regel, vil revisionshonorarerne for regnskabsåret 2017, 2018 og 2019 danne grundlag for regnskabsåret 2020 (Hvis PIE-virksomheden anvender kalenderår, som regnskabsår), først da vil 70 %-begrænsningen gøre sig gældende. Vi vurderer, at dette ikke nødvendigvis betyder at Big four omsætning vil falde, da de i stedet vil blive rådgivere for andre PIE-virksomheder, som ikke hører til deres egne revisionskunder. På denne måde vil en PIE-virksomhed have en revisor og en revisorrådgiver fra et andet revisionsfirma, som vil stå for størstedelen af rådgivningen.

Det er stadig muligt for PIE-virksomhederne, at gøre brug af ikke-revisionsydelser med op til 70%, men incitamentet til at modtage ikke-revisionsydelser af sin egen revisor vil være lavere. PIE-revisionskunden har ikke en interesse i at bruge alle 70% op, i tilfælde af at der opstår et nødvendigt behov for rådgivning af revisoren. PIE-virksomheden har 70% at gøre godt med, som de sparer på, så længe de kan få ydet ikke-revisionsydelser hos en anden rådgiver, herunder advokater eller konsulenter som kan udføre et tilsvarende tilfredsstillende arbejde.

Revisionsfirmaerne vil derfor ikke have mulighed for at tilbyde den samme omfang af ikke-revisionsydelser, som de har kunnet før. Som David Flint fremhæver, må revisionshonoraret ikke udgøre en så væsentlig del af revisionsvirksomhedens samlet indkomst, at revisor er villig til at gå langt for at tilfredsstille kundens behov, samt ønsker, for ikke at ende ud i en mulig tabssituation af kunden. Dette gør at PIE-kunderne ikke har en lige så stor indflydelse på revisionsfirmaernes indtjening og dermed sikrer at uafhængigheden ikke bliver påvirket.

Det kan konkluderes at forbuddet mod ikke-revisionsydelser og tvungen rotation, både kan påvirke revisionskvaliteten positivt og negativt, men til gengæld har forordningen været med til at forbedre professionsuafhængigheden, hvilket har været prioriteret af EU-Kommissionen.

5. Perspektivering

Fremtidsudsigterne for revisionsbranchen viser sig at være interessante. Vi vurderer at forordningens indførsel af forbud samt begrænsning af ikke-revisionsydelser og tvungen rotation vil ændre på revisionsfirmaernes strategi i fremtiden. Incitamentet til at yde ikke-revisionsydelser vil fremadret være mindre for Big four, hvorimod at fokus på værdien og prisen for revisionsydelser vil blive forøget. Vi opfatter at udførelse af revision på PIE-virksomheder, ikke findes attraktivt på revisionsvirksomhederne på nuværende tidspunkt efter forordningens indførsel af tiltagene. Rådgivningskunderne bliver prioriteret i højere grad, eftersom at der ikke er lige så mange omkostninger forbundet, som der er på nuværende tidspunkt med revisionskunder. Efter en firmarotation vil det nye revisionsfirma have flere lønomkostninger forbundet med revisionen i starten, fordi det kræver tid og ressourcer at opnå viden og indsigt i PIE-virksomhed.

Vi vurderer desuden at revisionsbranchen vil møde store udfordringer om at tiltrække kvalificeret arbejdskraft i fremtiden. For at revisionsfirmaerne fortsat kan leve op til samfundets forventninger og skabe værdi som offentlighedens tillidsrepræsentant, er det essentielt for revisionsfirmaerne at fremstå som attraktive for, at kunne tiltrække arbejdskraft som er i blandt de bedste kandidater. Det bliver dog en udfordring, fordi at revisionsfirmaerne ikke vil kunne fortsætte på samme måde inden for rådgivningsområdet. Big four er nemlig kendt for deres multidisciplinære samarbejde på tværs af revisionsteam, og som gør det attraktivt for de potentielt bedste kandidater. Dette vil føre de bedste kandidater inden for rådgivningsbranchen et andet sted, da revisionsfirmaerne ikke vil være konkurrencedygtige på dette område, og derfor kan rådgiverne finde bedre alternativer for deres karriere andetsteds.

Det vurderes desuden, at PIE-virksomhederne som henvender sig til eksterne rådgivere i stedet for revisorer, vil resultere i et mere tidskrævende arbejde pga. manglende viden om PIE-virksomheden i begyndelsen. Det vil være forbundet med højere omkostninger for PIE-virksomheder. Det kan derfor resultere i at PIE-virksomhederne indretter de nye forholde og derfor ansætter rådgivere internt, som skal stå for den primære rådgivning for PIE-virksomhed. På denne måde vil de eksterne rådgivere blive sparet væk på de væsentlige områder, og dermed kan en konsekvens af dette medføre mindre efterspørgsel på eksterne rådgivere.

Samfundet stiller højere krav, mens prisen på revisionen falder, som går i strid med hinanden. Vi ser at der er blevet konstrueret en afgrænsning af revisionsbranchen, hvor de tidligere har haft en fordeling af ikke-revisionsydelser og revisionsydelser, må revisionsvirksomhederne nu fremadrettet skabe en værdi for revisionen. Der er en revisionspligt for PIE-virksomheder i Danmark, som gør at der altid vil være behov for en revisor. Det tyder på at revisionsvirksomhederne vil blive dyrere i fremtiden, da revisorerne tidligere har haft en kontaktfordel ved, at tilbyde billig revision og få adgang til at yde rådgivning derefter på samme PIE-revisionskunde. Forbuddet mod ikkerevisionsydelser kan derfor medføre at Big four, bliver dyrere på revisionen som delvist skal kompensere for det de måtte have tjent på ikkerevisionsydelser. Mulighederne er der dog stadig, det kræver blot en innovativ tilgang til revision for PIE-virksomhedernes side, som fx at skabe værdi og en unik revision, som adskiller sig fra de andre revisionsvirksomheder. Revisionsudvalget for store PIE-virksomheder i Danmark kan vælge imellem fire store revisionsvirksomheder og ser som oftest på prisen som en afgørende parameter, da de mener at revisionen blandt disse er det samme. Dette fokus skal fjernes, så revisionsudvalget kan se meningen i at vælge et revisionsfirma fremfor et andet på baggrund af den unikke løsning virksomheden får, og ikke pga. firmarotation eller prisen.

Da EU-kommissionens mening med forordningen har været at forbedre revisors professionsuafhængighed, er det desuden interessant at reflektere over om finanskrisen og bl.a. konkurser af PIE-virksomheder har haft en forbindelse til revisors udbud af ikkerevisionsydelser og længerevarende relationer med revisionskunder. Kunne finanskrisen og disse konkurser være undgået ved at revisionsvirksomhederne ikke havde udført ikke-revisionsydelser på deres PIE-revisionskunder pga. påstanden om manglende uafhængighed af revisor?

Det er derfor interessant og væsentligt at se ti år i fremtiden for at se resultatet af at sikre finansiell stabilitet, og i tilfælde af at der opstår andre kriser i fremtiden, vil det være interessant at vide om det er revisionsvirksomhederne som egentlig har været årsagen til disse nedgange, eller om det i realiteten har været et helt andet område, der skulle findes en løsning på.

6. Litteraturliste

Bøger:

Bøg, C. K. & Kiertzner, L (2007). Professionsetik for revisorer. 1. Udgave, 1. Oplag. Foreningen af Statsautoriserede Revisorer

Bryman, A. & Bell, E. (2015) Business Research Methods. 4. udgave. 1. oplag. Oxford University Press.

Eilifsen, A, Messier, W. F, Glover, S. M. & Prawitt, D. F. (2014) Auditing & Assurance Services 3. udgave. Mcgraw-hill Education.

Flint, D. (1988), Philosophy and principles of auditing, an introduction, Macmillan, Basingstoke.

Hoff, N. T. & Kiertzner L. (2015) Problemer fra revisors hverdag – Analyse, diskussion og svar. 1. Udgave, 1. Opslag. Karnov Group.

Johansen, T. R., Lunden, M., Harloff-Helleberg M. & Davidsen C. Dansk perspektiver på revisorer og revision (2016) 2. Udgave, 1. Opslag. Karnov Group.

Langsted, L. B., Andersen, P. K. og Kiertzner, L. (2013) Revisor ansvar. 8. Udgave. 1. Opslag. Karnov Group.

Langsted, L. B, Füchsel, K., Skovby, J. & Gath, P. (2015). Revisor - regulering & rapportering. 3. Udgave, 1. oplag. Karnov Group.

Loft, A. (1994) Revision: funktion og vision - et festskrift for Robert Sloth Pedersen. Foreningen af Yngre revisorer.

Mautz, R. K. & Sharaf H. A. (1972); *"The Philosophy of Auditing"*, 6.udgave, American Accounting Association.

Sudan, S., Samuelsen, M., Parker, H. og Davidsen, C. M, (2012) Revision i praksis: planlægning, udførelse, konklusion. 1 udgave. 1. Opslag. Karnov Group.

Tvarnø, C. D. & Nielsen, R. (2014) Retskilder & retsteorier. 4. udgave 1. oplag. DJØF.

Voxted, S. (2006) Valg der skaber viden. 1. udgave 7. oplag. Hans Reitzels forlag.

Artikler:

Berlingske Business. 1 år efter: Sådan er status på den store revisor-krig (2015) d. 10/04-2017

Berlingske Business. Advokater vil gafle opgaver fra revisor (2016) d. 26/04-2017

Berlingske Business. EU: Revision og rådgivning skal skilles ad (2011) d. 02/04-2017

Berlingske Business. Knas i ægteskabet mellem erhvervsliv og revisorer (2013) d. 12/03-2017

Berlingske Business. Kæmpe erstatningskrav presser revisorer (2013) d. 16/03-2017

Berlingske Business. Nye bankkrav for 85 milliarder (2013). d. 02/04-2017

Berlingske Business. Nye EU-regler skaber kaos hos revisorerne (2014) d. 02/04-2017

Berlingske Business. Nye revisionsregler kan koste dyrt (2014) d. 17/04-2017

Børsen C20 Cap (2017) d. 18/04-2017

Børsen. Kamp om rådgivningsydelse og omsætning (2014) d. 17/04-2017

Børsen. Revisionsfirma betaler 333 mio. kr. i erstatning efter IT Factory-kollaps (2016) d. 16/03-2017

Danske Advokater. Ændring af revisorloven M.FL. (2016) d. 27/4-2017

Dansk Erhverv. Revisorers rådgivning er da helt i top. Ressource (2012)

Dart, E. (2011) UK investors' perceptions of auditor independence. The British Accounting Review 43.

Erhvervsstyrelsen (2016) Redegørelse om Revisortilsynets kvalitetskontrol af 2014

Erhvervsstyrelsen (2016). Årlig redegørelse for Revisortilsynet d. 17/3-2017.

EU-oplysningen. Hvad er en grøn bog og hvid bog? d. 15/03-2017

EY. Notat om den nye revisor lov (2016) d. 25/03-2017

Finanswatch. Man risikerer, at revisorerne ikke vil revidere store selskaber (2013) d. 16/03-2017

Finanswatch. Toprevisor i dobbeltrolle (2011) d. 17/03-2017

FSR. 17 forslag styrker kvaliteten i revisorbranchen (2013). d. 23/4-2017

FSR – Danske revisorers etiske udvalg 2013 - Praktiske eksempler på anvendelse af Etiske regler for revisorer om revisors uafhængighed ved udførelse af assistance- og rådgivningsopgaver mv. for små og mellemstore erklæringskunder, (2017)

FSR. Den danske afgrænsning af PIES bør ændres – generelle betragtninger (2015) d. 16/03-2017

FSR. Høringssvar til forslag om ændring af revisorloven, (2016) d. 18/03-2017

FSR. Kvalitetssikring - Tilsyn med revisorer d. 30/4-2017

FSR. Styrket kvalitet i revisorbranchen kvalitetskontrol, (2013) d. 25/03-2017

FSR. Uddybende fakta om uafhængighed og rådgivningsydelser (2016) d. 24/03-2017

FSR. Værdien af revisor (2013) d. 15/03-2017

ICAEW. The provision of non-audit services to audit clients (2017). d. 17/04-2017

Kiertzner, L. & Hansen, J. V. rækkevidden af EU-forordningens bestemmelser om juridiske ydelser til PIES, (2017). Karnov Group.

Quick, R. & Warming-Rasmussen, B. (2005) The impact of MAS on perceived auditor independence-some evidence from Denmark. Accounting forum 29.

Quick, R. & Warming-Rasmussen, B. (2009) Auditor Independence and the Provision of Non-Audit Services: Perceptions by German Investors. International Journal of Auditing 13(2)

Lovgivning:

Bekendtgørelse 2016-06-07 nr. 735 om godkendte revisorers og revisionsvirksomheders uafhængighed (uafhængighedsbekendtgørelsen)

European Commission. Commission staff working paper - impact assessment. Brussels 2011
Brussels, 30.11.2011 SEC (2011) 1384 final

EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS DIREKTIV 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, om ændring af rådets direktiv 78/660/EØF og 83/349/EØF om ophævelse af Rådets direktiv 84/253/EØF

EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS FORORDNING (EU) Nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtige revision virksomheder af interesse for offentligheden og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2005/909/EF

Grønbogen 2010 – Revisionspolitik: Læren af krisen. Bruxelles den. 13.10.2010, KOM(2010) 561 endelig.

IESBA. (2016) "Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants"

Lovbekendtgørelse 2016-09-09 nr. 1167 om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder. (Revisorloven)

Uafhængighed. Karnov - Revision og regnskab (2017)

Vejledningen om bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder uafhængighed (uafhængighedsvejledningen)

Årsrapport

A.P. Møller – Mærsk A/S Annual report 2012-2016

Carlsberg Annual Report 2012-2016

Chr Hansen Annual Report 2011/2012-2015/2016

Coloplast Annual Report 2011-2012-2015/2016

Danske bank Årsrapport 2012-2016

Dong Energy Årsrapport 2012-2016

DSV Annual report 2012-2016

Genmab Annual Report 2012-2016

GN Store Nord Annual Report 2012-2016

ISS Annual Report 2012-2016

Jyske bank Årsrapport for 2012-2016

H. Lundbeck for Annual report 2012-2016

Nets Annual Report 2012-2016

Novo Nordisk Annual report 2012-2016

Novozymes Annual report 2012-2016

Pandora Årsrapport 2012-2016

Vestas Wind Systems Annual Report 2012-2016

William Demant Holding Annual Report 2012-2016

Gennemsigthedsrapporter

Deloitte Gennemsigthedsrapport 2013/2014-2015/2016

EY Gennemsigthedsrapport 2014-2016

KPMG Annual report 2016/2015

KPMG transparency report 2014-2015

PwC Gennemsigthedsrapport 2013/2014-2015/2016

Bilag

Bilag 1

	Revision af regnskab			Andre erklæringsopgaver med sikkerhed			Skatterådgivning			Andre ydelser		
I mio DKK	2015/2016	2014/2015	2013/2014	2015/2016	2014/2015	2013/2014	2015/2016	2014/2015	2013/2014	2015/2016	2014/2015	2013/2014
Deloitte	859	801	783	108	114	162	355	325	281	1516	1324	1100
EY	693	715	210	83	77	13	396	406	131	483	490	153
PwC	802	803	730	81	75	83	433	378	388	830	670	621
KPMG	155	113	34	0	5	3	0	3	0	214	84	26

Bilag 2

Samlet honorarer for Ikke-revisionsydelser (mio DKK)					
	2016	2015	2014	2013	2012
Ap møller (PwC)	2	3	1	2	14
Ap møller (KPMG)	0	0	0	8	30
Carlsberg (KPMG)	13	10	12	15	17
Chr Hansen A/S (PwC)	5	8	5	4	6
Coloplast (PwC)	6	6	2	4	2
Danske Bank (Deloitte)	21	19	5	10	9
Dong Energy (PwC)	34	25	14	51	43
DSV (EY)	6	8	4	10	6
Genmab (PwC)	0,7	0,6	1,1	1,1	0,9
GN Store Nord (EY)	8	9	12	8	6
ISS (EY)	8	4	36	33	1
Jyske bank (Deloitte)	2	2	2	5	4
Lundbeck (Deloitte)	4	4	19	15	4
NETS (PwC)	26	13	16	18	25
Novo Nordisk (PwC)	17	19	23	20	22
Novozymes (PwC)	5	11	11	10	9
Pandora (EY)	9	15	15	16	12
TDC (PwC)	6	13	9	10	8
Vestas Wind Systems (PwC)	23	23	23	46	68

Bilag 3

Gennemsnittet af revisionshonorarer for sidste 3 år (mio DKK)				
	2016	2015	2014	
Ap møller (PwC)	4	3	5	
Ap møller (KPMG)	1	2	11	
Carlsberg (KPMG)	23	24	25	
Chr Hansen A/S (PwC)	4	4	5	
Coloplast (PwC)	8	8	8	
Danske Bank (Deloitte)	12	11	9	
Dong Energy (PwC)	10	11	13	
DSV (EY)	17	15	16	
Genmab (PwC)	1	1	1	
GN Store Nord (EY)	5	5	5	
ISS (EY)	25	28	20	
Jyske bank (Deloitte)	4	5	5	
Lundbeck (Deloitte)	8	8	7	
NETS (PwC)	5	4	5	
Novo Nordisk (PwC)	24	24	24	
Novozymes (PwC)	8	8	8	
Pandora (EY)	5	4	3	
TDC (PwC)	10	10	11	
Vestas Wind Systems (PwC)	22	22	22	
William Demant Holding (Deloitte)	9	8	8	